

Høringsnotat

Framlegg til reviderte retningslinjer for normering av bokmål og nynorsk

Innhald

1. Bakgrunn	2
2. Struktur og innhald i dokumentet	3
3. Kva som er justert i dokumentet	3
4. Normeringsprinsippa i gammel og ny versjon	5
5. Framlegg til reviderte retningslinjer (nynorskversjon)	14
6. Framlegg til reviderte retningslinjer (bokmålsversjon)	38
7. Gjeldande retningslinjer (nynorskversjon)	62
8. Gjeldande retningslinjer (bokmålsversjon)	82

1. Bakgrunn

Ei av oppgåvene til Språkrådet er å forvalte skriftnormalane for bokmål og nynorsk. Dette går fram av § 3 i vedtektene for Språkrådet og av § 19 første ledd i språklova som Stortinget vedtok 8. april 2021:

Språkrådet er statens forvaltningsorgan i språkspørsmål og forvaltar dei offisielle skriftnormalane for bokmål og nynorsk.

Dokumentet *Retningslinjer for normering av bokmål og nynorsk* blei vedteke av styret i Språkrådet 10. februar 2015 etter framlegg frå fagrådet for normering og språkobservasjon. Retningslinjene tok til å gjelde 1. mars 2015. I dokumentet blir det gjort greie for kvifor Språkrådet driv normeringsarbeid, kva prinsipp ein legg til grunn i handsaminga av normeringssaker og metodikken desse sakene blir handsama med. Retningslinjene tener som ein viktig arbeidsreiskap for fagrådet og som referansegrunnlag for styret når normeringssaker blir handsama der. Dokumentet er tilgjengeleg på Språkrådets nettsider og gir ålmenta informasjon om prinsipp og arbeidsmåtar i det normeringsarbeidet som Språkrådet gjer. Det ligg føre både på bokmål og nynorsk.

Fagrådet fann i 2019 at det var på tide å sjå på retningslinjene på nytt etter at dei da hadde verka i fire år. Det var fleire grunnar til at fagrådet meinte at det burde gjerast visse justeringar i dokumentet:

- Gjennom det praktiske arbeidet med normeringssaker i fagrådet hadde ein etter kvart sett at dokumentet hadde manglar på visse punkt. Det gjaldt til dømes omtalen av tekstgrunnlaget som normeringa skal byggje på, og det gjaldt omtalen av talespråksdata og kva vekt som skal leggjast på dei. Det var òg behov for ei meir presis framstilling av dei ulike typane normeringssaker som Språkrådet arbeider med, og av korleis dei blir handsama.
- I normeringa av importord hadde det vist seg at fagrådet og styret i røynda fann det vanskeleg å praktisere dei gjeldande retningslinjene fullt ut, særleg punktet om at ein alltid skal følgje prinsippa i boka *Lånte fjører eller bunad* når importord får norsk skrivemåte.
- Det gjeldande dokumentet er på somme punkt utdatert eller misvisande, og det er behov for eit dokument som i mindre grad er knytt til den tida det blei skrive i. Ettersom språklova nå er vedteken, er det òg viktig at retningslinjene refererer til lova og proposisjonen som følgde med lovframlegget.

Fagrådet arbeidde med justeringar i dokumentet i 2019 og 2020, og arbeidet munna ut i det dokumentet som blir lagt fram her. Dei justerte retningslinjene har før høyringa òg vore handsama av styret i Språkrådet. I tråd med føringane i språklovsproposisjonen (Prop. 108 L (2019–2020)) blir utkastet til reviderte retningslinjer med dette lagde ut til

allmenn høyring. Når høyringssvara er handsama, vil styret i Språkrådet få dokumentet med eventuelle justeringar lagt fram for endeleg vedtak.

2. Struktur og innhald i dokumentet

Strukturen i det justerte dokumentet er i hovudsak uendra i høve til den versjonen som gjeld nå. Det er likevel eitt kapittel som er nyskrive: kapittel 1 (*Kva er ei norm?*). Dette kapitlet gjer greie for sjølve normomgrepet og det prinsipielle grunnlaget for det. Kapittel 2 (*Kvifor normera?*) går inn på det konkrete normeringsarbeidet som Språkrådet har ansvar for når det gjeld dei to norske skriftspråka. I slutten av dette kapitlet blir det peika på at hovudgrunnlaget for normeringa i dag er språka slik dei ser ut i tekstar, og det blir drøfta kva slags tekstar som skal sjåast på som mest sentrale når ein vurderer bruksdata.

Kapittel 3 handlar om det språkpolitiske grunnlaget for normeringsarbeidet, medan emnet for kapittel 4 er det faglege grunnlaget for normeringa. Kapittel 4 gir òg eit overblikk over kva slags vedtak og andre data den normeringa vi har i dag, er tufta på. Kapittel 5 skildrar ulike typar normeringssaker og korleis dei blir handsama på ulike nivå.

Kapittel 6 og 7 handlar høvesvis om normering av bokmål og normering av nynorsk, og desse to kapitla er i stor grad parallelle. Her finn vi det som kan kallast kjernen i dokumentet – sjølve normeringsprinsippa som skal liggje til grunn når normeringssakene blir førebudde og handsama. Under punkt 4 nedanfor er prinsippa attgjevne både slik dei er formulerte i dag og slik dei ligg føre i framlegget til justerte retningslinjer.

Kapittel 8 og 9 tek for seg spesielle omsyn som gjeld normering av terminologi og av namn. Kapittel 10 handlar om normering av importord, der det gjeld visse prinsipp i tillegg til dei generelle normeringsprinsippa som ein finn i kapittel 6 og 7. Kapittel 11, som i framlegget til justert dokument er svært stutt, gjeld rådgjeving om uttale, medan kapittel 12 dreier seg om tekniske skrivereglar, til dømes teiknsetjing.

Kapittel 13 gjer greie for saksgangen i normeringssaker. Saman med sakshandsamingsmalen i vedlegg 1 gir dette kapitlet ein oppskrift på korleis sakene skal utformast.

Vedlegg 2 viser i klartekst dei prinsippa som gjeld for norvagisering av importord, dvs. korleis ein kjem fram til norsk skrivemåte for importord. Dette vedlegget er nytt, men dei fleste prinsippa er dei same som før. For nokre prinsipp er det likevel føreslått endringar.

3. Kva som er justert i dokumentet

Kapittel 1: Dette kapitlet er nyskrive. Det tener til å gje dokumentet eit betre fagleg og prinsipielt fundament.

Kapittel 2: Kapitlet er justert på visse punkt. Det siste avsnittet er nytt; det handlar om tekstgrunnlaget for normeringa. Det er presisert at kva slags medium ein tekst er publisert i, ikkje er avgjerande for om teksten høver som grunnlag for normeringa. Også tekstar som er publiserte i digitale medium, høyrer heime her under føresetnad av at dei har vore gjennom ei viss redigering og kvalitetssikring.

Kapittel 3: Kapitlet er oppdatert med tilvisingar til språklova og språklovsproposisjonen. Tilvisingar til stortingsmeldinga *Mål og mening* er tekne ut.

Kapittel 4: I hovudsak ei vidareføring av dagens tekst, berre med nokre mindre justeringar.

Kapittel 5: Her er det lagt inn ei skildring av dei fire ulike nivåa normeringssaker blir avgjorde på. Særleg viktig er det at sakstypen *operativ normering* nå er eksplisitt nemnd. Det er dessutan lagt til eit punkt om høyring av framlegg til rettskrivingsendringar som følgje av det som står om dette i språklovsproposisjonen.

Kapittel 6 og 7: Prinsippa for normering av bokmål og nynorsk er dei same som før, men det er gjort klarare at visse av prinsippa er overordna dei andre. Øvst i hierarkiet står sjølvstendepriippet og stabilitetspriippet, deretter brukspriippet, og så dei andre prinsippa. Fleire av prinsippa har i dag noko ulik ordlyd for bokmål og nynorsk utan at det er særleg grunn til det; i det justerte dokumentet er ordlyden i fleire tilfeller gjort parallell. Også ein del andre justeringar er gjorde, til dømes er brukspriippet utdjupa med ein passasje om talemål. Sjå nedanfor for fleire detaljar.

Kapittel 8 og 9: Her er det gjort visse oppdateringar og rettingar i samråd med tilsette i Språkrådet som har høvesvis terminologi og stadnamn som arbeidsfelt.

Kapittel 10: Her er det gjort eit par viktige endringar. Det er rydda i terminologien når det gjeld termene *norvagisering* og *fornorsking*. I punktet om prinsipp for norvagisering er ordlyden justert slik at prinsippa i vedlegg 2 skal følgjast som *hovudregel* (i dagens dokument står det berre at ein skal følgje desse prinsippa). Vidare er det gjort nærare greie for når ei norvagisert form skal vere eineform, og når det skal vere valfridom mellom norvagisert og ikkje-norvagisert form. I punkt 10.8 er ordlyden når det gjeld ny vurdering av norvagiseringssaker, endra slik at det òg er opning for å la den norvagiserte forma gå ut om ho etter 25 år ikkje er teken i bruk.

Kapittel 11 og 12: Begge kapitla er noko forkorta.

Kapittel 13: Stort sett vidareført, men det er lagt til eit punkt om allmenn høyring.

Vedlegg 1: Berre små justeringar.

Vedlegg 2: Vedlegget er nytt, og det er samstundes framlegg om endringar i ein del av prinsippa frå Sandøys *Lånte fjører eller bunad*. Eit nytt prinsipp (K18) er føreslått lagt til.

4. Normeringsprinsippa i gammal og ny versjon

Tabellen nedanfor viser korleis sjølve normeringsprinsippa er formulerte i kapitla om normering av bokmål og nynorsk i dagens retningslinjer og i framlegget til justerte retningslinjer:

Prinsipp for normeringa av bokmål:

<i>Dagens ordlyd</i>	<i>Justert ordlyd</i>	<i>Kommentar</i>
<p>5.2 Prinsipp for normeringa av bokmål</p> <p>Prinsippa for normering av bokmål fell i stor grad saman med prinsippa for normering av nynorsk (avsnitt 6.2), men med ei litt avvikande vektlegging.</p>	<p>6.2 Prinsipp for normeringa av bokmål</p> <p>Prinsippa for normering av bokmål fell i stor grad saman med prinsippa for normering av nynorsk (pkt. 7.2). I tråd med språklova og andre styringsdokument er dei to første prinsippa – sjølvstende og stabilitet – overordna dei andre prinsippa. Bruksprinsippet spelar òg ei overordna rolle i tilfelle der det er snakk om å gjera endringar i norma.</p>	<p>Presisering om at visse av prinsippa er overordna dei andre.</p>
<p>5.2.1 Sjølvstendepriinsippet</p> <p>Bokmålet skal normerast på grunnlag av sin eigen skriftlege praksis og si eiga utvikling, og uavhengig av nynorsk, men i normeringa skal ein unngå unødvendige skilnader mellom dei to målformene i grunnleggjande ortografiske prinsipp, orddeling, teiknsetjing, tekniske skrivereglar og norvagisering av lånnord.</p>	<p>6.2.1 Sjølvstendepriinsippet</p> <p>Bokmålet skal normerast på grunnlag av sin eigen skriftlege praksis og si eiga utvikling, og uavhengig av nynorsk. Dersom bruk, tradisjon og språkssystematiske omsyn ikkje talar for noko anna, skal ein likevel unngå skilnader mellom dei to skriftspråka når det gjeld bøyingsstypar for ulike ord og genus for substantiv. Det same gjeld norvagisering av importord og tekniske skrivereglar.</p>	<p>Konkretisering og utdjuping av kva som bør vere likt med mindre det er grunn til noko anna. Bøyingsstypar og genus ved substantiv nemnt særskilt.</p>
<p>5.2.2. Stabilitetsprinsippet</p> <p>Rettskrivinga av 2005 skal ikkje endrast vesentleg på kort sikt, men det kan gjerast</p>	<p>6.2.2 Stabilitetsprinsippet</p> <p>Rettskrivinga av 2005 skal ikkje endrast vesentleg, men det kan gjerast mindre</p>	<p>Tillegg i lys av det som står i</p>

<p>mindre justeringar. Slike justeringar omfattar ord som ikkje har vore normerte før, retting av inkonsekvensar i tidlegare normering og i oppfølginga av den, og normendringar som følgjer av at ordformer kjem inn i eller går ut av bruk i skriftleg praksis.</p>	<p>justeringar. Slike justeringar omfattar i første rekke ord som ikkje har vore normerte før, retting av inkonsekvensar i tidlegare normering og i oppfølginga av den, og normendringar som følgjer av at ordformer kjem inn i eller går ut av bruk i skriftleg praksis. I tillegg kan det bli aktuelt å gjera visse justeringar som følgje av systematisk undersøking av bruk, jf. sitatet frå språkløvsproposisjonen i pkt. 6.1 over.</p>	<p>språkløvsproposisjonen. I første setning er «på kort sikt» teke ut.</p>
<p>5.2.3 Bruksprinsippet (ususprinsippet)</p> <p>Det vesentlege grunnlaget for normeringa av bokmål er språket slik det ser ut i bokmålstekstar, med særleg vekt på tekstar som blir vurderte som normdannande. Avgrensinga av normdannande tekstar skal mellom anna ta omsyn til språkleg kvalitet og til kva innverknad ein ventar at den operative norma venteleg har på persepsjonen.</p>	<p>6.2.3 Bruksprinsippet</p> <p>Det vesentlege grunnlaget for normeringa av bokmål er språket slik det ser ut i bokmålstekstar. Normeringsgrunnlaget er i første rekke tekstar som har vore gjennom ein redigeringsprosess. Det er ikkje eit avgjerande kriterium kva slags medium teksten er publisert i (jf. siste avsnittet i kapittel 2).</p> <p>Vurderingar på bakgrunn av bruksprinsippet må byggja på undersøkingar av store korpus av bokmålstekstar som har god sjangerspreiing og regional spreiring og som både speglar dagens språk og går nokre tiår tilbake i tid.</p> <p>Nye former kan takast inn i norma dersom dei er mykje brukte i skrift og vil gjera norma enklare å bruka. I slike tilfelle må det</p>	<p>Presisering av kva som tener som normeringsgrunnlag. Ei formulering om normdannande tekstar og ei formulering om språkleg kvalitet er teke ut. Utdjuping om kva slags datagrunnlag korpusa skal dekkje. Tredje avsnitt er i hovudsak flytta hit frå stramleiksprinsippet. Fjerde avsnitt er nytt og slår fast at munnleg språkbruk òg skal kunne tilleggjast vekt.</p>

	<p>vurderast om den gamle forma kan takast ut av norma.</p> <p>Sjølv om ein primært skal ta omsyn til bruk i skriftlege tekstar, kan det òg vera aktuelt å ta omsyn til bruk i munnleg språk. Særleg gjeld det tilfelle der det er vanskeleg å finna tilstrekkelege data i skriftlege kjelder.</p>	
<p>5.2.4 Stramleiksprinsippet</p> <p>Det er i utgangspunktet ikkje noko mål korkje å stramma inn eller utvida valfridomen i bokmålsnorma. På lang sikt bør det likevel vurderast om norma kan strammast inn noko, så langt omsynet til usus og stabilitet tillèt det. Auka valfridom ved einskildord kan bli nødvendig når nye former skal takast inn i norma, fordi ein normalt ikkje samtidig kan halda ute ei eksisterande form som framleis er i bruk. I slike tilfelle vil det vera eit føremål å vurderast om den gamle forma kan takast ut av norma etter ei tid.</p>	<p>6.2.4 Stramleiksprinsippet</p> <p>Det er i utgangspunktet ikkje noko mål korkje å stramma inn eller utvida valfridomen i bokmålsnorma. Det kan gjerast justeringar i norma i lys av bruk. Konsekvensen av det kan vera ei innstramming på sikt. Auka valfridom ved einskildord kan bli nødvendig når nye former skal takast inn i norma, fordi ein normalt ikkje samtidig kan halda ute ei eksisterande form som framleis er i bruk.</p>	<p>Formuleringa av at innstramming er eit mål på lang sikt, er teken ut og erstatta av ei meir generell formulering om at det er høve til å justere norma. Noko av innhaldet i den gamle teksten er flytta til bruksprinsippet.</p>
<p>5.2.5 Enkelheitsprinsippet</p> <p>Normeringa skal i størst mogleg grad gjelda klassar av ord snarare enn einskildord, slik at innslaget av unntak i bøyingsmønster blir så få som råd. Dette blir likevel avgrensa av ususprinsippet: Dominerande avvikande bøyning i frekvente einskildord bør stå ved lag. Endringar motiverte av systemomsyn kan føra til auka valfridom ved einskilde ord.</p>	<p>6.2.5 Enkelheitsprinsippet</p> <p>Normeringa skal i størst mogleg grad gjelda klassar av ord snarare enn einskildord, slik at innslaget av unntak i bøyingsmønster blir så få som råd. Dette blir likevel avgrensa av bruksprinsippet: Dominerande avvikande bøyning i frekvente einskildord bør stå ved lag. Endringar motiverte av systemomsyn kan føra til auka valfridom ved einskilde ord.</p>	<p>Så å seie uendra.</p>

<p>5.2.6 Tradisjonsprinsippet</p> <p>Det er ein verdi ved eit skriftspråk at det kan kjennast att som det same språket over fleire generasjonar. Derfor bør ein òg rekna mykje lesne eldre tekstar som ein del av det normdannande tekstgrunnlaget for normeringsarbeidet, slik at tradisjonelle former som framleis er i bruk, i nokon monn blir ståande sjølv om dei har lågare bruksfrekvens enn før.</p>	<p>6.2.6 Tradisjonsprinsippet</p> <p>Det er ein verdi ved eit skriftspråk at det kan kjennast att som det same språket over fleire generasjonar. Derfor er det høve til å føra vidare mindre brukte former i bokmålsrettskrivinga dersom dei har ein sentral plass i skriftradisjonen.</p>	<p>Forenkling.</p>
<p>5.2.7 Ordtilfangsprinsippet</p> <p>Dette prinsippet er ei avgrensing av domenet til normeringa: Ordtilfanget i bokmål skal ikkje normerast offisielt. Den offisielle norma slår fast korleis ord skal skrivast og bøyast, men avgrensar ikkje kva for ord (leksem) som høyrer til språket; det er ei leksikografisk oppgåve å avgjera kva ord som skal med i ei ordbok. At ord ikkje er omtalte i den offisielle norma, vil altså ikkje seia at ho utelukkar dei, berre at stavemåten og bøyinga deira ikkje er normerte.</p>	<p>6.2.7 Ordtilfangsprinsippet</p> <p>Dette prinsippet er ei avgrensing av domenet til normeringa: Ordtilfanget i bokmål blir i prinsippet ikkje normert offisielt. Ein mindre del av ordtilfanget, funksjonsorda, er likevel i praksis normert. Den offisielle norma slår fast korleis ord skal skrivast og bøyast, men avgrensar ikkje kva for ord (leksem) som høyrer til språket; det er ei leksikografisk oppgåve å avgjera kva ord og kva tydingar som skal med i ei ordbok. At eit ord ikkje er å finna i det eksplisitt normerte ordtilfanget (jf. pkt. 4.1), vil ikkje seia at den offisielle norma utelukkar det, berre at ordet ikkje har fått normert skrivemåte og bøyning.</p>	<p>Presisering om at delar av ordtilfanget i praksis likevel er normert.</p>

Prinsipp for normeringa av nynorsk:

<i>Dagens ordlyd</i>	<i>Justert ordlyd</i>	<i>Kommentar</i>
<p>6.2 Prinsipp for normeringa av nynorsk</p> <p>Prinsippa for normering av nynorsk fell i stor grad saman med prinsippa for normering av bokmål (avsnitt 5.2), men med ei litt anna vektlegging.</p>	<p>7.2 Prinsipp for normeringa av nynorsk</p> <p>Prinsippa for normering av nynorsk fell i stor grad saman med prinsippa for normering av bokmål (pkt. 6.2). I tråd med språklova og andre styringsdokument er dei to første prinsippa – sjølvstende og stabilitet – overordna dei andre prinsippa. Bruksprinsippet spelar òg ei overordna rolle i tilfelle der det er snakk om å gjera endringar i norma.</p>	<p>Presisering om at visse av prinsippa er overordna dei andre.</p>
<p>6.2.1 Sjølvstendepriinsippet</p> <p>Nynorsken skal normerast på sjølvstendig grunnlag. I normeringssaker for nynorsk skal det derfor normalt ikkje tilleggjast vekt om ei eventuell endring fører i den eine leia eller den andre i høve til bokmål. Ein skal likevel ikkje innføra nye skilnader mellom målformene i orddeling, teiknsetjing, tekniske skrivereglar eller liknande. I norvagingisering skal målformene følgja kvarandre så lenge det ikkje bryt med rettskrivinga i målformene elles.</p>	<p>7.2.1 Sjølvstendepriinsippet</p> <p>Nynorsken skal normerast på grunnlag av sin eigen skriftlege praksis og si eiga utvikling, og uavhengig av bokmål. Dersom bruk, tradisjon og språkssystematiske omsyn ikkje taler for noko anna, skal ein likevel unngå skilnader mellom dei to skriftspråka når det gjeld bøyningstypar for ulike ord og genus for substantiv. Det same gjeld norvagingisering av importord og tekniske skrivereglar.</p>	<p>Ordlyden er gjort parallell med den for bokmål.</p>
<p>6.2.2 Stabilitetspriinsippet</p> <p>Rettskrivinga av 2012 skal ikkje endrast vesentleg, men det kan gjerast mindre justeringar. Ein kan normera ord og uttrykk som ikkje har hatt normert form tidlegare.</p>	<p>7.2.2 Stabilitetspriinsippet</p> <p>Rettskrivinga av 2012 skal ikkje endrast vesentleg, men det kan gjerast mindre justeringar. Ein kan normera ord og uttrykk som ikkje har hatt normert form tidlegare.</p>	<p>Uendra.</p>

<p>Normeringa av einskildord kan endrast når det er gode grunnar til det, til dømes for å fjerna inkonsekvens, for å skapa betre samsvar mellom norm og språkbruk eller for å gjera norma enklare. Slike endringar for einskildord kan gjerast sjølv om dei inneber utviding av norma på det punktet.</p>	<p>Normeringa av einskildord kan endrast når det er gode grunnar til det, til dømes for å fjerna inkonsekvens, for å skapa betre samsvar mellom norm og språkbruk eller for å gjera norma enklare. Slike endringar for einskildord kan gjerast sjølv om dei inneber utviding av norma på det punktet.</p>	
<p>6.2.3 Bruksprinsippet (ususprinsippet)</p> <p>Det vesentlege grunnlaget for normering av nynorsk skriftspråk er språket slik det ser ut i nynorsk tekst, med særleg vekt på tekstar som blir vurderte som normdannande. Ein kan ta inn nye former i norma dersom dei er mykje brukte i skrift og vil gjera norma enklare å bruka. Ein bør då vurdere om den gamle forma kan takast ut av norma. Ein bør normera uavhengig av opphav. Vurderingar under bruksprinsippet må byggjast på undersøkingar av store tekstkorpus som dekkjer nynorsk skrift både diakront og synkront og har god nok sjangersspreiing.</p>	<p>7.2.3 Bruksprinsippet</p> <p>Det vesentlege grunnlaget for normeringa av nynorsk er språket slik det ser ut i nynorsktekstar. Normeringsgrunnlaget er i første rekkje tekstar som har vore gjennom ein redigeringsprosess. Det er ikkje eit avgjerande kriterium kva slags medium teksten er publisert i (jf. siste avsnittet i kapittel 2).</p> <p>Vurderingar på bakgrunn av bruksprinsippet må byggja på undersøkingar av store korpus av nynorsktekstar som har god sjangersspreiing og regional spreining og som både speglar dagens språk og går nokre tiår tilbake i tid.</p> <p>Nye former kan takast inn i norma dersom dei er mykje brukte i skrift og vil gjera norma enklare å bruka. I slike tilfelle må det vurderast om den gamle forma kan takast ut av norma.</p>	<p>Parallellføring med teksten for bokmål, men med tilvising i siste avsnittet til talemålsprinsippet (som er særmerkt for nynorsk).</p>

	<p>Sjølvs om ein primært skal ta omsyn til bruk i skriftlege tekstar, kan det òg vera aktuelt å ta omsyn til bruk i munnleg språk (jf. òg pkt. 7.2.6). Særleg gjeld det tilfelle der det er vanskeleg å finna tilstrekkelege data i skriftlege kjelder.</p>	
<p>6.2.4 Stramleiksprinsippet</p> <p>Rettskrivinga av 2012 vart vedteken som uttrykk for det ein vurderte som passande stramleik. Det er såleis ikkje eit mål korkje å stramma inn eller å utvida norma. Dersom normerte einskildord likevel får ei ny form i rettskrivinga, bør den eldre forma ofte bli ståande ei tid, sidan fjerning med ein gong då bryt med stabilitetsprinsippet.</p>	<p>7.2.4 Stramleiksprinsippet</p> <p>Rettskrivinga av 2012 vart vedteken som uttrykk for det ein vurderte som passande stramleik. Det er såleis ikkje eit mål korkje å stramma inn eller å utvida norma. Dersom normerte einskildord likevel får ei ny form i rettskrivinga, bør den eldre forma ofte bli ståande ei tid, sidan fjerning med ein gong då bryt med stabilitetsprinsippet.</p>	<p>Uendra.</p>
<p>6.2.5 Enkelheitsprinsippet</p> <p>Ei rettskriving som er enkel å bruka, skal på den eine sida ta vare på spontan skriveskikk, bygd på innarbeidd praksis, på den andre sida vera så systematisk at språkbrukarar kan resonnera seg fram der ein støytter på noko ukjent. Desse to omsyna vil somtid kollidera. Enkelheitsprinsippet skal ikkje forståast slik at det enklaste systemet alltid er å føretrakkja; ein må sjå norma i samanheng med talemåla og skriftspråkbriken og vurdera kvar sak for seg.</p>	<p>7.2.5 Enkelheitsprinsippet</p> <p>Normeringa skal i størst mogleg grad gjelda klassar av ord snarare enn einskildord, slik at innslaget av unntak i bøyingsmønster blir så få som råd. Dette blir likevel avgrensa av bruksprinsippet: Dominerande avvikande bøyning i frekvente einskildord bør stå ved lag. Endringar motiverte av systemomsyn kan føra til auka valfridom ved einskilde ord. Enkelheitsprinsippet skal ikkje forståast slik at det enklaste systemet alltid er å føretrakkja; ein må sjå norma i samanheng med talemåla og skriftspråkbriken og vurdera kvar sak for seg.</p>	<p>Første del er gjord parallell med teksten for bokmål. Siste del er bevart uendra.</p>

<p>6.2.6 Talemålsprinsippet</p> <p>Når ein strammar inn norma på punkt der det er talemålsvariasjon, bør forma som har best talemålsgrunnlag, bli ståande. Dersom ein utvidar norma, bør den nye forma ha svært godt talemålsgrunnlag. Med talemålsgrunnlag er det tenkt både på frekvens, generell utbreiing og utbreiing i kjerneområda for nynorsk.</p> <p>Bruksprinsippet går framfor talemålsprinsippet: Unormerte former som er lite brukte i skrift, skal ikkje takast inn i norma sjølv om dei har godt talemålsgrunnlag.</p>	<p>7.2.6 Talemålsprinsippet</p> <p>Når ein strammar inn norma på punkt der det er talemålsvariasjon, bør forma som har breiast talemålsgrunnlag, bli ståande. Dersom ein utvidar norma, bør den nye forma ha svært godt talemålsgrunnlag. Med talemålsgrunnlag er det tenkt både på frekvens, generell utbreiing og utbreiing i kjerneområda for nynorsk.</p>	<p>Første del uendra. Siste del stroken (det at bruksprinsippet går framfor talemålsprinsippet, går nå fram av innleiinga til kapittelet).</p>
<p>6.2.7 Tradisjonsprinsippet</p> <p>Nynorskrettskrivinga skal føra vidare former som har ein etablert plass i den nynorske skriftspråkttradisjonen. Skriftspråkttradisjonen strekkjer seg tilbake til 1800-talet, men i normeringa av den framtidige nynorsken må ein framfor alt ta omsyn til dei siste generasjonane. Nynorskrettskrivinga skal føra vidare former som har ein etablert plass i den nynorske skriftspråkttradisjonen. Ei innstraming av norma bør ikkje ta ut former som har vore mykje brukte etter rettskrivingsreforma i 1959.</p>	<p>7.2.7 Tradisjonsprinsippet</p> <p>Den nynorske skriftspråkttradisjonen strekkjer seg tilbake til 1800-talet, men i normeringa av den framtidige nynorsken må ein framfor alt ta omsyn til dei siste generasjonane. Nynorskrettskrivinga skal føra vidare former som har ein etablert plass i den nynorske skriftspråkttradisjonen. Ei innstraming av norma bør ikkje ta ut former som har vore mykje brukte etter rettskrivingsreforma i 1959. I einsskildsaker kan det òg vera aktuelt å ta omsyn til tilhøve som ligg lenger tilbake i tid.</p>	<p>Omstrukturering og utdjujing.</p>
<p>6.2.8 Ordtilfangsprinsippet</p> <p>Ordtilfanget i seg sjølv er ikkje eit normeringsspørsmål. Det er føresett at</p>	<p>7.2.8 Ordtilfangsprinsippet</p> <p>Ordtilfanget i seg sjølv er ikkje eit normeringsspørsmål. Det er føresett at</p>	<p>Éi setning stroken, elles uendra.</p>

<p>skuleordlister og skuleordbøker gjennom ordutvalet gjer greie for ordtilfanget i nynorsk på ein måte som syner vanleg bruk over tid. Ordtilfang som er etablert i språkbruken, blir ikkje teke ut av norma. Når det gjeld opptak av tyske og danske importord i nynorske ordlister og ordbøker, kan Språkrådet gjera bindande vedtak, jf. § 3 i vedtektene.</p>	<p>skuleordlister og skuleordbøker gjennom ordutvalet gjer greie for ordtilfanget i nynorsk på ein måte som syner vanleg bruk over tid. Når det gjeld opptak av tyske og danske importord i nynorske ordlister og ordbøker, kan Språkrådet gjera bindande vedtak, jf. § 3 i vedtektene.</p>	
--	---	--

Retningslinjer for normering av bokmål og nynorsk

Nynorskversjon

Handsama av styret i Språkrådet 10. desember 2020.

Innhald

Innhald.....	2
Innleiing.....	4
1 Kva er ei norm?.....	4
2 Kvifor normera?	5
3 Språkpolitisk grunnlag for normering.....	6
4 Fagleg grunnlag for normering.....	7
4.1 Eksplisitte vedtak.....	7
4.2 Implisitte vedtak	8
4.3 Ordlaging i norsk.....	8
4.4 Språkbruk	8
5 Språkspørsmål og normering.....	8
5.1 Normativ avgjerd eller råd	9
5.2 Kva nivå skal ei normeringssak handsamast på?	9
5.3 Allmenn høyring av framlegg til rettskrivingsendringar	10
6 Særskilt om bokmål	10
6.1 Bakgrunn	10
6.2 Prinsipp for normeringa av bokmål	11
6.2.1 Sjølvstendepri­nsippet.....	11
6.2.2 Stabilitetspri­nsippet.....	12
6.2.3 Brukspri­nsippet.....	12
6.2.4 Stramleiks­pri­nsippet	12
6.2.5 Enkelheits­pri­nsippet.....	12
6.2.6 Tradisjons­pri­nsippet	12
6.2.7 Ordtilfangs­pri­nsippet	12
7 Særskilt om nynorsk.....	13
7.1 Bakgrunn	13
7.2 Prinsipp for normeringa av nynorsk.....	13
7.2.1 Sjølvstendepri­nsippet.....	13
7.2.2 Stabilitets­pri­nsippet.....	14
7.2.3 Brukspri­nsippet	14
7.2.4 Stramleiks­pri­nsippet	14
7.2.5 Enkelheits­pri­nsippet.....	14
7.2.6 Talemåls­pri­nsippet.....	14
7.2.7 Tradisjons­pri­nsippet	15
7.2.8 Ordtilfangs­pri­nsippet	15
8 Særskilt om normeringsomsyn ved fastsetjing av terminologi	15
8.1 Normering og grenseflata mot terminologi.....	15
8.2 Normert form for termar	15
8.3 Samarbeid med termfaglege miljø	16
9 Særskilt om normeringsomsyn for namn.....	16
9.1 Kva rolle har Språkrådet i normering av namneformer?	16
9.2 Namn som Språkrådet normerer etter vanleg prosedyre.....	17
10 Retningslinjer for normering av importord	17
10.1 Definisjonar og behov	17
10.2 Vurderingsgrunnlag.....	18
10.3 Nærare om norvagisering	18
10.4 Prinsipp for norvagisering.....	18

10.5	Namnebaserte importord og fagtermar	18
10.6	Nordiske omsyn	19
10.7	Tilpassing til både skriftspråk.....	19
10.8	Ny vurdering av norvageringssaker	19
11	Særskilt om rådgjeving som gjeld uttale.....	19
12	Særskilt om skrivereglar	19
13	Prosess og vedtak	20
13.1	Prinsipp og mal for saksførebuing	20
13.2	Metode for handsaming av normeringssaker.....	20
13.3	Allmenn høyring.....	20
13.4	Vedtak og kunngjering.....	21
	Mal for sakshandsaming av normeringsspørsmål.....	22
	Prinsipp for norvagering.....	23

Innleiing

Offisiell rettskriving for bokmål og nynorsk er eit arbeidsfelt for Språkrådet. Språkrådet kan vedta skrivemåte og bøyning av nye ord, og det kan vedta endringar i skrivemåte og bøyning av ord som har offisiell form frå før. Det kallar ein òg å normera, dvs. fastsetja som norm, som gjeldande rettskriving. Retningslinjene i dette notatet viser kva omsyn Språkrådet tek i arbeidet med normering.

1 Kva er ei norm?

Ulike typar normer styrer kva vi *skal* gjera, kva vi *kan* gjera og kva vi *ikkje* kan gjera – og språklege normer styrer korleis vi snakkar og skriv. Både talemål og skriftspråk kviler på ei mengd normer for kva for ei form ord og setningar kan ha, og kva dei kan tyda. Når Språkrådet arbeider med normering, er det berre snakk om å fastsetja normer for skriftspråket.

Når menneske har noko sams språkleg, kan vi snakka om *språkfelleskap* eller *språksamfunn*. Desse kan vera lokale, eller dei kan vera meir omfattande, som det norske språksamfunnet. I båe tilfelle er det dei språklege normene som held språksamfunna saman. Utan eit sett med normer som i det minste blir oppfatta som relevante for dei fleste av medlemmene i eit språksamfunn, finst ikkje språksamfunnet. Likevel er det ikkje slik at alle følgjer dei same normene, eller at dei regulerer alt som blir produsert av tale og skrift. Normene kan dessutan regulera korleis vi vurderer ulike språklege uttrykk og varietetar, og kva status vi reknar dei for å ha.

Det er vanleg å skilja mellom *internaliserte* og *fastsette* språknormer. Dei internaliserte normene er implisitte og styrer språkbruken vår utan at vi er medvitne om det. Vi omtalar dei gjerne som *språkkjensle*. Når små born tileignar seg det grunnleggjande ordtilfanget og grammatikken i førstespråket eller førstespråka sine, internaliserer dei dei viktigaste normene som gjeld for dette språket eller desse språka. Dette er borna i stand til utan instruksjon, men ved å høyra språket i bruk og bli snakka til.

Internaliserte normer er ingen fast storleik, men varierer med mange sosiale og kontekstuelle faktorar. Dessutan er dei i konstant endring, og dette kan vera ein kime til konflikt mellom ulike varietetar og mellom gamle og nye former.

Dei fastsette normene er eksplisitte og gjeld i norsk samanheng framfor alt skriftspråk. Desse normene blir formelt fastlagde i grammatikkar, lærebøker, ordbøker og ordlister av organ som har kompetanse i normeringsspørsmål og nyt autoritet som normkjelde. Språkbrukaren lærer seg typisk dei fastsette normene gjennom formell undervisning eller annan opplæring. Målet er at dei fastsette normene skal styra språkbruken og påverka dei internaliserte normene, og eventuelt sjølv bli internaliserte normer. Eit vilkår for at ei fastsett norm skal kunna fungera som ei norm og ikkje berre eit påbod, er at den fastsette norma ikkje må bryta grunnleggjande med den internaliserte språknorma hos språkbrukarane.

2 Kvifor normera?

Historisk sett er skriftspråk alltid sekundære jamført med talemål. Opphavet til eit skriftspråk er skriftfesting av eit eksisterande talemål eller ein medviten konstruksjon basert på eit utval av eksisterande talemål. Dette tyder likevel ikkje at det er rimeleg å sjå på utvikla skriftspråk som heilt sekundære i høve til talemål i samtida.

Skriftspråk skil seg frå talemål på fleire vis. Skriftspråk er aldri førstespråket til nokon, i motsetnad til talemålet. Traderinga av eit skriftspråk til nye generasjonar føreset kulturinstitusjonar – strukturert opplæring, skular, medium, forlag – som traderinga av eit talemål ikkje treng. Samstundes har eit utvikla skriftspråk det sams med eit talemål at det kviler på eit system av implisitte normer for kva som er godtakande og ikkje godtakande. Såleis er eit skriftspråk òg eit eige, sjølvstendig språk som må lærast; det er ikkje berre eit transkripsjonssystem for tale. Det språksamfunnet som desse skriftspråknormene er forankra i, har likevel ein eigen struktur jamført med samfunnet rundt eit talemål; eit skriftspråksamfunn består av folk som les og skriv, ofte med stor sosial og geografisk spreiding. Skriftspråket har ei historisk djupn som talemålet saknar, av di tekstar blir lesne lenge etter at forfattarane er borte. Den historiske djupna til eit utvikla skriftspråk gjev det dessutan eit akkumulert ordtilfang og eit stilregister som tydeleg gjer det til eit meir omfattande objekt enn noko eit einskilt menneske til vanleg kan meistra. Såleis er eit skriftspråk eit sams kunnskapsobjekt som den einskilde har meir eller mindre partiell kunnskap om.

Om skriftspråket skal formidlast vidare som ein nyansert og uttrykksfull berar av det kollektive minnet i samfunnet, trengst ressursar som dokumenterande ordbøker og grammatikkar og systematisk arbeid med fastsette normer for grammatikk og rettskriving. Her kjem normeringa inn, som først og fremst gjeld skrivemåte og bøyning, i mindre grad syntaks og ordtilfang, og endå mindre ordtydingar. Skrivemåte og bøyning kan sjåast på som relativt overflatiske sider av språket, men samstundes er det særleg skrivemåte og bøyning som gjev skriftspråket ein direkte identitet og gjer at ein kjenner det att som det same språket frå tekst til tekst. Dette er igjen ein føresetnad for at skriftspråket lett skal kunna lærast.

Dei moderne norske skriftspråka er nokså strengt normerte. Hovudgrunnlaget for normeringa som Språkrådet står for i dag, er skriftspråka våre slik dei faktisk ser ut og utviklar seg i tekst.¹ Dette reduserer likevel ikkje normeringa til ein enkel objektiv observasjon. Det er framleis rom for val mellom alternative språkpolitiske syn, til dømes på avgrensinga av kva tekstar ein skal sjå på som dei mest sentrale som normeringsgrunnlag, og på avveginga mellom tradisjon og tidsdjupn på den eine sida og nærleik til talemåla i dag på den andre.

I det mangfaldet av tekstar som dagleg blir produserte og publiserte i eit språksamfunn, vil ein ikkje rekna alle bidrag for å ha like stor vekt. I nyare tid har normering av skriftspråket vore gjord på grunnlag av tekstar utgjevne av mediehus og forlag, hovudsakleg trykte bøker, aviser og tidsskrift. I vår digitale tidsalder er det naturleg at det òg blir lagt vekt på nyare digitale sjangrar. Dette føreset at tekstane har ein viss permanens og ikkje er del av ein flyktig digital straum av kommentarar og innlegg i

---

¹ Historisk har dette ikkje alltid vore tilfelle, jf. del 6.1 og 7.1 om normering av høvesvis bokmål og nynorsk.

sosiale medium, og at ein kan gå ut frå at tekstane har vore gjennom ei viss redigering og kvalitetssikring. Døme på sjanrar som kjem inn under eit slikt utvida bruksgrunnlag, kan vera digitale nyheiter, bloggar med fagleg innhald, rapportar som blir publiserte på nett osv.

3 Språkpolitisk grunnlag for normering

Det språkpolitiske utgangspunktet er lov om språk (språklova), som vart vedteken i 2021, og proposisjonen Prop. 108L (2019–2020) (nedanfor kalla *språklovproposisjonen*), som følgde med lova. Eit anna viktig grunnlag er vedtektene for Språkrådet, særleg § 3 og 5. Språklova § 19 første ledd seier dette:

§ 19 Språkrådet

Språkrådet er statens forvaltningsorgan i språkspørsmål og forvaltar dei offisielle skriftnormalane for bokmål og nynorsk.

I språklovproposisjonen står dette under pkt. 4.2.1:

Forvaltninga av rettskrivinga for bokmål og nynorsk er, og har historisk vore, eit offentleg ansvar. Språkrådet forvaltar rettskrivinga og gjer bindande normeringsvedtak, medan meir gjennomgripande endringar skal godkjennast av Kulturdepartementet. Sjølvstende og stabilitet er dei to hovudprinsippa for normeringa. Det vil seie at dei to norske skriftspråka skal normerast på sjølvstendig grunnlag, og rettskrivinga skal i store trekk liggje fast òg i tida framover. Det skal likevel vere rom for å gjere justeringar i rettskrivinga der faktisk språkbruk eller sterke systemomsyn tilseier det.

Språkrådet har fullmakt til å gjera rettskrivingsvedtak, noko som òg blir slått fast i vedtektene for Språkrådet. Dersom rettskrivingsvedtaka er gjennomgripande, skal dei leggjast fram for Kulturdepartementet til godkjenning, jf. § 3:²

§ 3 Normering av bokmål og nynorsk

Språkrådet kan gi råd om staving og bøyning av nye og tidlegare unormerte ord og gjer bindande normeringsvedtak når språkutviklinga tilseier det. Føresegna gjeld også for transkripsjon av utanlandske namn. Språkrådet gir råd og rettleiing om tekniske skrivereglar og skal så langt det er tenleg, klargjera kva reglar som er obligatoriske for korrekt språk.

Etter opplæringslova § 9-4 fjerde ledd skal Språkrådet godkjenna ordlister og ordbøker til skulebruk.

Dersom faktisk språkbruk eller sterke systemomsyn tilseier det, kan Språkrådet vedta ny stavemåte og bøyning av tidlegare normerte ord og justeringar i

---

² Jf. òg punktet «4.2 Normeringsendringar» i høyringsnotatet med utkast til reglar om fullmakter og behandlingssprosyre i rettskrivingssaker frå juli 2012 (https://www.regjeringen.no/contentassets/d2a3b85f35ba47d6a9d395ec6cc64091/hoeyringsnotat_utkast_til_reglar_om_fullmakter_og_behandlingsprosedyre_i_rettsskrivingssaker.pdf).

skrivereglane. Vedtak om gjennomgripande endringar eller systemendringar skal leggjast fram for departementet til godkjenning. Føresegnene i første og andre punktum gjeld tilsvarande for opptak av tyske og danske importord i nynorske ordlister og ordbøker, jf. andre ledd.

§ 5 i vedtektene gjeld fagråda som Språkrådet har oppnemnt for å sikra breiast mogleg samfunnskontakt. Det er fagrådet for normering og språkobservasjon som skal ta seg av normeringsspørsmål, som omtalt i tredje leddet:

Fagrådet som behandlar rettskrivingsspørsmål, skal ha seks medlemmer, halvparten for kvar målform. Språkrådet peikar ut ein fagrådssekretær frå sekretariatet som møter i fagrådet med tale- og forslagsrett. Leiar og nestleiar skal tilhøyra kvar si målform og alternera annakvart år. Normeringssaker som ikkje er felles for målformene, skal behandlast i den aktuelle halvdel av fagrådet.

Etter § 4 i vedtektene skal styret i Språkrådet godkjenna vedtaka fagråd 3 gjer:

Styret har det overordna ansvaret for verksemda i Språkrådet og skal behandla og avgjera alle viktige og prinsipielle spørsmål. Styret skal godkjenna alle vedtak som Språkrådet har fullmakt til å gjera etter § 3.

Den tidlegare institusjonen Norsk språkråd hadde språknormering som ei sentral oppgåve. Språkrådet, som vart oppretta i 2005, fekk normeringsfullmakter i desember 2012. Retningslinjene her følgjer i stor grad det som var praksis i Norsk språkråd.

4 Fagleg grunnlag for normering

4.1 Eksplisitte vedtak

Eksplisitte normeringsvedtak er dels uttrykte i tilfang som er eksplisitt normert gjennom vedtak, dels i tilfang som er godkjent av Språkrådet og av forgjengarane (Norsk språknemnd og Norsk språkråd), og i dei utgreiingane som ligg attom gjeldande rettskriving.³

Det eksplisitt normerte ordtilfanget i norsk finst i

- Norsk ordbank, som standardordbøkene Bokmålsordboka og Nynorskordboka hentar informasjon om skrivemåtar og bøying frå
- tidlegare rettskrivingsvedtak og avgjerder som ikkje strir mot den seinaste normeringa
- ordlister og ordbøker til skulebruk som Språkrådet har godkjent⁴
- normative publikasjonar frå Språkrådet⁵

³ Her er det tenkt på alle førebuande arbeid, frå prenta utgreiingar, som *Ny rettskriving for 2000-talet* (2011), til upubliserte utgreiingar og sakspapir i arkivet til Språkrådet med institusjonelle forgjengarar.

⁴ Ordlister og ordbøker til skulebruk kan innehalda ord og uttrykk som ikkje er registrerte i ordbanken.

⁵ T.d. bøkene *Nyord i norsk*, termlister og termordbøker, lister over geografiske namn osb.

Informasjon om eldre normeringsvedtak er i mange tilfelle vanskeleg tilgjengeleg. Det er eit mål for Språkrådet å systematisera informasjonen og gjera han enklare å finna for Språkrådets tilsette, fagrådet og ålmenta.

4.2 Implisitte vedtak

Frå 1952 og fram til 2000 hadde Språkrådet i oppgåve å godkjenna språket i læremiddel. Dette oppdraget innebar eit omfattande arbeid innanfor rettskriving, ordlaging og terminologiutvikling som stort sett ikkje vart bokført som normeringsvedtak. Dette korpuset av godkjend tekst må også reknast med i normeringsgrunnlaget for norsk, for implikasjonen av at ei lærebok i denne perioden kom på trykk, var at språket og dermed ordformer og rettskrivingsval var godkjende av Norsk språknemnd og Norsk språkråd.

4.3 Ordlaging i norsk

Ordlagingssystemet i norsk, med samansetningar og avleiingar, gjer at nyordsproduksjonen går uavbroten heile tida. Dette er uproblematisk så lenge skrivemåte og bøyning for kvar orddel er i samsvar med det eksplisitt normerte ordtilfanget. Det å laga og skriftfesta samansette og avleidde ord høyrer med til den generelle språklege kompetansen i norsk skriftkultur. Berre ein svært liten del av denne tilveksten blir eksplisitt normert. Språkrådet normerer nyord når språkutviklinga tilseier det.

4.4 Språkbruk

Den største endringa i arbeidet med normering av rettskrivinga er at det i dag er mykje enklare å undersøkje språkbruk enn det var for nokre tiår sidan. Innanfor dei siste tiåra er det bygd opp svært store søkbare tekstkorpus over norsk skriftmål, og etter måten store elektroniske talemålssamlingar. Dette skaper ein ny arbeidssituasjon for alt normeringsarbeid.

Det sentrale ordtilfanget er høgfrekvent og blir nytta som normeringsmal for mindre frekvent ordtilfang. Ein bør ha i mente at dei aller fleste ordformer har låg frekvens i skriftmålet. Såleis er det t.d. ikkje vanleg at ein finn alle moglege bøyingsformer av eit samansett substantiv i eit korpus, same kor stort det korpuset er.

5 Språkspørsmål og normering

Språkrådet får fleire tusen språkspørsmål i året, og mange av desse dreier seg om normering. Oftast er det tilstrekkeleg å svara ved å gje korrekt og fullstendig informasjon om korleis norma faktisk ser ut. Slike saker kjem dermed ikkje til fagrådet for normering og språkoobservasjon.

Ein del spørsmål kjem også inn på e-post til Bokmålsordboka og Nynorskordboka. Språkrådet svarer på dei fleste av desse spørsmåla, når det trengst i samråd med ordbokredaksjonen.

Ordlister og ordbøker til bruk i skulen skal leggjast fram til godkjenning, og i samband med det kan det koma spørsmål til fagrådet. Det hender også at andre institusjonar, t.d. NRK, legg fram verksemdsinterne retningslinjer for ordval og språkføring og ber om merknader frå Språkrådet til dette før det blir teke i bruk.

5.1 Normativ avgjerd eller råd

Spørsmål som krev normativ avgjerd, er uavklara spørsmål innanfor ortografi (allmennordtilfang og namn), bøyning og ordlaging. Dette kan handsamast på alle nivå (fonologi, bøyning, ordlaging, ortografi, einskildord eller grupper). Tvilsspørsmål og større spørsmål blir førebudde som saker for fagrådet, anna tilfang kjem som orienteringssaker til fagrådet.

Om andre språklege emne (ordval, uttale, terminologi, tyding, syntaks, stil osv.) gjev Språkrådet tilrådingar i samsvar med det tilfanget som ligg føre. Hovuddelen av rådgjevinga går ut på å gjera greie for faktisk bruk og syna alternativ.

For handsaming av importord er det også utarbeidd særskilde retningslinjer, sjå kapittel 10.

Ei side ved normeringsarbeidet som svært mange er opptekne av, er skrivereglar som ikkje direkte gjeld rettskriving (som t.d. datoformat). Også desse sakene kjem til Språkrådet for normativ avgjerd.

5.2 Kva nivå skal ei normeringssak handsamast på?

Det er eit prinsipp at normeringssaker skal handsamast på så lågt nivå som mogleg i Språkrådets organisasjon. Formell sakshandsaming i fagråd og styre er ressurskrevjande og bør berre gjerast i prinsipp saker og saker der det er reell tvil om kva konklusjonen bør bli. Saker der konklusjonen kan utleiast av fastsette prinsipp og fagleg kompetent tolking av eksisterande normkjelder og bruksmønster, bør i utgangspunktet ikkje leggjast fram for fagrådet og styret. Samstundes må fagrådet haldast orientert om saker av dette slaget og ha høve til å ta dei opp til handsaming dersom det vurderer at det trengst.

Normeringssaker blir handsama på eit av desse fire nivåa:

1) Informasjon om norma

I dei fleste tilfella er den eksisterande norma såpass klar at Språkrådet kan gje eit klart svar ved å syna til kjelder for eksplisitt eller implisitt normering, t.d. standardordbøkene Bokmålsordboka og Nynorskordboka, eksisterande normeringsvedtak eller artiklar på Språkrådets nettsider.

2) Operativ normering

I somme tilfelle gjev ikkje normkjeldene eit så klart svar som ein kunne ønskja seg, men det lèt seg likevel gjera å resonnera seg fram til svaret ut frå normeringsprinsippa, parallelle tilfelle og logikken i språkssystemet. I slike tilfelle blir

saka handsama i seksjonen for språkrøkt og språkrådgeving. Konklusjonane blir etter ein rutine lagde fram for fagrådet, og fagrådet har høve til å ta sakene opp til handsaming dersom det finn grunn til det.

3) Eksplisitt normering i einskildsaker

Saker der det er behov for ei prinsipiell vurdering, blir drøfta i fagrådet på bakgrunn av saksførelegg utarbeidd i seksjonen for språkrøkt og språkrådgeving. Fagrådet kan gjera vedtak om å tilrå endring av norma, og endeleg vedtak om eventuell endring blir fatta av styret etter at framlegget har vore til allmenn høyring. Saker av dette slaget er slike der den gjeldande norma ikkje gjev noko klart svar. Sakene bør helst gjelda grupper av ord.

4) Eksplisitt normering – gjennomgripande endring eller systemendring

Normeringssaker som blir vurderte som gjennomgripande – dvs. at dei får konsekvensar for ei stor mengd ord i språket – skal leggjast fram for Kulturdepartementet til godkjenning. Rettskrivingsreformer fell sjølvstakt i denne kategorien, men også mindre systemendringar som t.d. gjeld ei stor undergruppe av substantiv eller verb, kan hamna på bordet hos departementet. Språkrådet må halda regelbunden dialog med departementet om kva normeringssaker som høyrer til på dette nivået.

5.3 Allmenn høyring av framlegg til rettskrivingsendringar

Språklovproposisjonen slår dette fast til slutt i pkt. 16.1.4:

Departementet legg til grunn at normeringskompetansen til Språkrådet i framtida skal vere om lag som i dag. Departementet vil likevel understreke at Språkrådet framover bør sende forslaga til rettskrivingsendringar på allmenn høyring, i tråd med prinsippa i utgreiingsinstruksen punkt 3-3.

Punkt 3-3 i [utgreiingsinstruksen](#) seier at «[o]ffentlige utredningar, forslag til lov og forskrift og forslag til tiltak med vesentlige virkningar skal normalt legges ut på høyring». Rettskrivingsendringar må seiast å ha vesentlege verknader for ålmenta, og framlegg til rettskrivingsendringar blir sende ut på høyring etter vedtak i fagrådet.

6 Særskilt om bokmål

6.1 Bakgrunn

Skriftspråket bokmål byggjer på fornorskinga av det danske skriftspråket som vi hadde i landet fram til byrjinga av 1900-talet, gjennom rettskrivingsreformer i 1907, 1917, 1938, 1959, 1981 og 2005. I 1907 og 1917 bygde denne fornorskingprosessen i stor grad på ideane til Knud Knudsen. Siktemålet var å forankra ortografien og bøyingsformene i norsk tale. Prinsippet til Knudsen var å basera reforma på ein utbreidd by-sosiolekt, «den landsgyldige dannede dagligtale», òg kalla «talt riksmål». Frå 1917 til 1981 var føremålet med rettskrivingsendring i offentlig regi å leggja til rette for etter måten rask tilnærming mellom skriftnormene riksmål/bokmål og landsmål/nynorsk. Dette førte til at mange tradisjonelle skriftspråkformer med grunnlag i «dannede

dagligtale» vart stengde ute frå den offisielle norma, mens nye former vart innførte som ledd i tilnæringsplanen utan at dei allereie var i skriftleg bruk. Tanken om rask språkleg tilnærming gjennom skriftspråknormering vart reelt lagd på is frå 1981. I 2002 vedtok Stortinget samrøystes at dei to målformene deretter skulle normerast på sine egne premisser, det vil seia utan tilnæringsføremål, men likevel slik at ein skal unngå unødvendige skilnader i ortografiske prinsipp (t.d. skrivemåte for importord). Dette var grunnlaget for reforma i 2005 og er gjeldande politikk i dag.

Eit resultat av tilnæringsperioden er at skriftleg bokmål i dag viser større variasjon mellom alternative ordformer enn det som elles er vanleg i moderne skriftspråk. Tekstmaterialet viser ein del samvariasjon mellom dei ulike formvala, slik at vi kan snakka om operative subnormer av bokmål i form av varietetar som tradisjonelt har vore kalla «konservativt», «moderat» og «radikalt» bokmål, med mellomformer.

Variasjonen innanfor bokmål slik det blir skrive, set grenser for kor mykje ein kan redusera valfridomen i den offisielle norma. Det er ulike meiningar om i kva grad valfridomen blir opplevd som problematisk av språkbrukarane, og i kva grad han utgjør eit problem i førstespråks- og andrespråkssamanheng.

Kunnskapsgrunnlaget for normeringsarbeidet må utviklast vidare, særleg gjennom framhald i oppbygginga av tekstkorpus som er eigna til bruk i normeringssamanheng. Det trengst store, breitt samansette og språkleg analyserte korpus. Analysar av korpusdata må ta høgde for at det finst husnormer i avisredaksjonar, forlag osv.

Språklovproposisjonen nemner spesielt (i pkt. 4.2.1) at det kan bli aktuelt å vurdere justeringar av bokmålsnorma i tida framover:

Rettskrivingsreforma for nynorsk i 2012 var tufta på ein grundig gjennomgang av bruksmønster for mange grupper ord. Undersøkingane baserte seg på store tekstkorpus som gjev eit godt bilete av bruken i moderne nynorsk. Den siste store rettskrivingsreforma for bokmål kom i 2005, og då var det ikkje høve til å gjere tilsvarende undersøkingar av bruken i bokmålstekstar. Det kan derfor vere grunn til å sjå på om det trengst justeringar i bokmålsnorma i lys av bruken i dag slik han framstår i store korpus med bokmålstekst. Det vil likevel ikkje vere aktuelt å gjere gjennomgripande endringar i bokmålsnorma.

6.2 Prinsipp for normeringa av bokmål

Prinsippa for normering av bokmål fell i stor grad saman med prinsippa for normering av nynorsk (pkt. 7.2). I tråd med språklova og andre styringsdokument er dei to første prinsippa – sjølvstende og stabilitet – overordna dei andre prinsippa. Bruksprinsippet spelar òg ei overordna rolle i tilfelle der det er snakk om å gjera endringar i norma.

6.2.1 Sjølvstendepriippet

Bokmålet skal normerast på grunnlag av sin eigen skriftlege praksis og si eiga utvikling, og uavhengig av nynorsk. Dersom bruk, tradisjon og språkssystematiske omsyn ikkje talar for noko anna, skal ein likevel unngå skilnader mellom dei to skriftspråka når det gjeld bøyingsstypar for ulike ord og genus for substantiv. Det same gjeld norvagingisering av importord og tekniske skrivereglar.

6.2.2 Stabilitetsprinsippet

Rettskrivinga av 2005 skal ikkje endrast vesentleg, men det kan gjerast mindre justeringar. Slike justeringar omfattar i første rekkje ord som ikkje har vore normerte før, retting av inkonsekvensar i tidlegare normering og i oppfølginga av den, og normendringar som følgjer av at ordformer kjem inn i eller går ut av bruk i skriftleg praksis. I tillegg kan det bli aktuelt å gjera visse justeringar som følgje av systematisk undersøking av bruk, jf. sitatet frå språklovproposisjonen i pkt. 6.1 over.

6.2.3 Bruksprinsippet

Det vesentlege grunnlaget for normeringa av bokmål er språket slik det ser ut i bokmålstekstar. Normeringsgrunnlaget er i første rekkje tekstar som har vore gjennom ein redigeringsprosess. Det er ikkje eit avgjerande kriterium kva slags medium teksten er publisert i (jf. siste avsnittet i kapittel 2).

Vurderingar på bakgrunn av bruksprinsippet må byggja på undersøkingar av store korpus av bokmålstekstar som har god sjangerspreiing og regional spreining og som både speglar dagens språk og går nokre tiår tilbake i tid.

Nye former kan takast inn i norma dersom dei er mykje brukte i skrift og vil gjera norma enklare å bruka. I slike tilfelle må det vurderast om den gamle forma kan takast ut av norma.

Sjølv om ein primært skal ta omsyn til bruk i skriftlege tekstar, kan det òg vera aktuelt å ta omsyn til bruk i munnleg språk. Særleg gjeld det tilfelle der det er vanskeleg å finna tilstrekkelege data i skriftlege kjelder.

6.2.4 Stramleiksprinsippet

Det er i utgangspunktet ikkje noko mål korkje å stramma inn eller utvida valfridomen i bokmålsnorma. Det kan gjerast justeringar i norma i lys av bruk. Konsekvensen av det kan vera ei innstramming på sikt. Auka valfridom ved einskildord kan bli nødvendig når nye former skal takast inn i norma, fordi ein normalt ikkje samtidig kan halda ute ei eksisterande form som framleis er i bruk.

6.2.5 Enkelheitsprinsippet

Normeringa skal i størst mogleg grad gjelda klassar av ord snarare enn einskildord, slik at innslaget av unntak i bøyingsmønsterar blir så få som råd. Dette blir likevel avgrensa av bruksprinsippet: Dominerande avvikande bøying i frekvente einskildord bør stå ved lag. Endringar motiverte av systemomsyn kan føra til auka valfridom ved einskilde ord.

6.2.6 Tradisjonsprinsippet

Det er ein verdi ved eit skriftspråk at det kan kjennast att som det same språket over fleire generasjonar. Derfor er det høve til å føra vidare mindre brukte former i bokmålsrettskrivinga dersom dei har ein sentral plass i skriftradisjonen.

6.2.7 Ordtilfangsprinsippet

Dette prinsippet er ei avgrensing av domenet til normeringa: Ordtilfanget i bokmål blir i prinsippet ikkje normert offisielt. Ein mindre del av ordtilfanget, funksjonsorda, er

likevel i praksis normert. Den offisielle norma slår fast korleis ord skal skrivast og bøyast, men avgrensar ikkje kva for ord (leksem) som høyrer til språket; det er ei leksikografisk oppgåve å avgjera kva ord og kva tydingar som skal med i ei ordbok. At eit ord ikkje er å finna i det eksplisitt normerte ordtilfanget (jf. pkt. 4.1), vil ikkje seia at den offisielle norma utelukkar det, berre at ordet ikkje har fått normert skrivemåte og bøyning.

7 Særskilt om nynorsk

7.1 Bakgrunn

Grunnlaget for det nynorske skriftspråket vart lagt på 1800-talet då Ivar Aasen utforma landsmålet. Han bygde på undersøkingar av talemåla i landet, heldt dette opp mot norrønt, og såg òg til dansk og svensk skriftradisjon. Landsmålet fekk den første offisielle rettskrivinga si i 1901. Sidan då har det skifta namn til nynorsk (i 1929), og skriftspråket har vore gjennom fleire store rettskrivingsreformer, framfor alt i 1917, 1938, 1959 og 2012. Frå 1917 til 1981 var føremålet med rettskrivingsendring i offentleg regi å leggja til rette for etter måten rask tilnærming mellom skriftnormene riksmål/bokmål og landsmål/nynorsk. Tilnærmingspolitikken vart avslutta av Stortinget i 2002.

Den nynorskrettskrivinga som gjeld frå 2012, førte til endes eit reformarbeid som hadde vara eit par tiår. I mandatet for nemnda som utarbeidde 2012-rettskrivinga, stod det at ein ønskte å koma fram til «ei tydeleg, enkel og stram norm for nynorsk, utan sideformer». Vidare skulle norma «appellera til språkbrukarar over heile landet og [gi] rom for former som er i allmenn bruk blant breie grupper av nynorskbrukarar». Desse føringane er framleis retningsgjevande for normeringsarbeidet når det gjeld nynorsk. 2012-rettskrivinga bør i all hovudsak liggja fast i tida framover (jf. sitatet frå språklovproposisjonen i kapittel 3). Det er likevel rom for visse mindre justeringar der det kan motiverast i bruk eller andre gjeldande normeringsprinsipp.

Det er behov for å utvikla kunnskapsgrunnlaget for normeringsarbeidet vidare. Når det gjeld nynorsk, er dei eksisterande tekstkorpusa i mange tilfelle for små til å danna tilfredsstillande grunnlag for normeringsavgjerder. Det er stort behov for utvikling av nye korpusressursar for nynorsk.

7.2 Prinsipp for normeringa av nynorsk

Prinsippa for normering av nynorsk fell i stor grad saman med prinsippa for normering av bokmål (pkt. 6.2). I tråd med språklova og andre styringsdokument er dei to første prinsippa – sjølvstende og stabilitet – overordna dei andre prinsippa. Bruksprinsippet spelar òg ei overordna rolle i tilfelle der det er snakk om å gjera endringar i norma.

7.2.1 Sjølvstendepriinsippet

Nynorsken skal normerast på grunnlag av sin eigen skriftlege praksis og si eiga utvikling, og uavhengig av bokmål. Dersom bruk, tradisjon og språkssystematiske omsyn ikkje talar for noko anna, skal ein likevel unngå skilnader mellom dei to skriftspråka når

det gjeld bøyingsstypar for ulike ord og genus for substantiv. Det same gjeld norvagisering av importord og tekniske skrivereglar.

7.2.2 Stabilitetsprinsippet

Rettskrivinga av 2012 skal ikkje endrast vesentleg, men det kan gjerast mindre justeringar. Ein kan normera ord og uttrykk som ikkje har hatt normert form tidlegare. Normeringa av einskildord kan endrast når det er gode grunnar til det, til dømes for å fjerna inkonsekvens, for å skapa betre samsvar mellom norm og språkbruk eller for å gjera norma enklare. Slike endringar for einskildord kan gjerast sjølv om dei inneber utviding av norma på det punktet.

7.2.3 Bruksprinsippet

Det vesentlege grunnlaget for normeringa av nynorsk er språket slik det ser ut i nynorsktekstar. Normeringsgrunnlaget er i første rekkje tekstar som har vore gjennom ein redigeringsprosess. Det er ikkje eit avgjerande kriterium kva slags medium teksten er publisert i (jf. siste avsnittet i kapittel 2).

Vurderingar på bakgrunn av bruksprinsippet må byggja på undersøkingar av store korpus av nynorsktekstar som har god sjangerspreiing og regional spreining og som både speglar dagens språk og går nokre tiår tilbake i tid.

Nye former kan takast inn i norma dersom dei er mykje brukte i skrift og vil gjera norma enklare å bruka. I slike tilfelle må det vurderast om den gamle forma kan takast ut av norma.

Sjølv om ein primært skal ta omsyn til bruk i skriftlege tekstar, kan det òg vera aktuelt å ta omsyn til bruk i munnleg språk (jf. òg pkt. 7.2.6). Særleg gjeld det tilfelle der det er vanskeleg å finna tilstrekkelege data i skriftlege kjelder.

7.2.4 Stramleiksprinsippet

Rettskrivinga av 2012 vart vedteken som uttrykk for det ein vurderte som passande stramleik. Det er såleis ikkje eit mål korkje å stramma inn eller å utvida norma. Dersom normerte einskildord likevel får ei ny form i rettskrivinga, bør den eldre forma ofte bli ståande ei tid, sidan fjerning med ein gong då bryt med stabilitetsprinsippet.

7.2.5 Enkelheitsprinsippet

Normeringa skal i størst mogleg grad gjelda klassar av ord snarare enn einskildord, slik at innslaget av unntak i bøyingsmønster blir så få som råd. Dette blir likevel avgrensa av bruksprinsippet: Dominerande avvikande bøyning i frekvente einskildord bør stå ved lag. Endringar motiverte av systemomsyn kan føra til auka valfridom ved einskilde ord. Enkelheitsprinsippet skal ikkje forståast slik at det enklaste systemet alltid er å føretrekka; ein må sjå norma i samheng med talemåla og skriftspråkbruken og vurderer kvar sak for seg.

7.2.6 Talemålsprinsippet

Når ein strammar inn norma på punkt der det er talemålsvariasjon, bør forma som har breiast talemålsgrunnlag, bli ståande. Dersom ein utvidar norma, bør den nye forma ha

svært godt talemålsgrunnlag. Med talemålsgrunnlag er det tenkt både på frekvens, generell utbreiing og utbreiing i kjerneområda for nynorsk.

7.2.7 Tradisjonsprinsippet

Den nynorske skriftspråktradisjonen strekkjer seg tilbake til 1800-talet, men i normeringa av den framtidige nynorsken må ein framfor alt ta omsyn til dei siste generasjonane. Nynorskrettskrivinga skal føra vidare former som har ein etablert plass i den nynorske skriftspråktradisjonen. Ei innstramming av norma bør ikkje ta ut former som har vore mykje brukte etter rettskrivingsreforma i 1959. I einskildsaker kan det òg vera aktuelt å ta omsyn til tilhøve som ligg lenger tilbake i tid.

7.2.8 Ordtilfangsprinsippet

Ordtilfanget i seg sjølv er ikkje eit normeringsspørsmål. Det er føreset at skuleordlister og skuleordbøker gjennom ordutvalet gjer greie for ordtilfanget i nynorsk på ein måte som syner vanleg bruk over tid. Når det gjeld opptak av tyske og danske importord i nynorske ordlister og ordbøker, kan Språkrådet gjera bindande vedtak, jf. § 3 i vedtektene.

8 Særskilt om normeringsomsyn ved fastsetjing av terminologi

Språkrådet har eit ansvar for nasjonal samordning av arbeidet med å utvikla fagterminologi på norsk. Utvikling av norsk fagterminologi krev spesifikk kunnskap om det gjeldande fagområdet. Terminologiutvikling må derfor skje i fagmiljøa. Samarbeid om terminologiutvikling er sterkt ønskjeleg, og Språkrådet bidreg med å leggja til rette for terminologisk arbeid og spela ei aktiv rolle som rådgjevar i terminologisk arbeid. Språkrådet skal også engasjera seg i korleis kunnskapen om terminologi blir lagra og formidla i Noreg.

8.1 Normering og grenseflata mot terminologi

I terminologisk rådgjevingsarbeid må ein skilja mellom (1) å velja blant aktuelle termkandidatar og (2) kva som skal vera normert form på einskildkandidatar. På det første punktet kan Språkrådet gje råd på generelt grunnlag, som t.d. å tilrå ein avløysarterm framfor eit engelsk alternativ. Språkrådet vil òg ha synspunkt når det gjeld val mellom alternative norske termar, men slike fråsegner har ikkje normativ kraft. Fagmiljøa må sjølve vurdere kva for termar som skal vera tilrådde, tillatne eller frårådde, og utarbeida relevante avløysartermar. I nokre tilfelle kan det òg vera usemje mellom ulike fagmiljø om kva som er den best eigna termen, og det er vanskeleg å sjå føre seg at Språkrådet skal kunna normera dette.

8.2 Normert form for termar

På det andre punktet vil Språkrådet bidra ved å fastsetja normert form for aktuelle termkandidatar. Når etablerte termar inngår i allmennspråket, vil dei kunna bli normerte ved oppføring i ordbøker. Men eit normeringsvedtak om rettskriving og bøyning inneber ikkje at formene nødvendigvis utgjer tilrådde termar.

Normeringa av ordformer som blir brukte som fagtermar, følgjer dei prinsippa for normering som gjeld for allmennspråket. Ein må på same måte kartleggja bruken i fagspråkleg kontekst og ta omsyn til sentrale fagmiljø.

8.3 Samarbeid med termfaglege miljø

Generelt skal normeringa av fagterminologi ta omsyn til etablerte standardar og eksisterande oppdaterte termbasar, termlister, fagordbøker, ensyklopediske verk, læremiddel og andre fagtekstar som blir nytta av fagmiljøa. Ein må òg ta omsyn til bruk i dei nordiske grannespråka og internasjonal bruk av tekniske termar og måleiningar.

Sentrale miljø for terminologiutvikling er statlege institusjonar som omset fagtekstar til norsk (t.d. UDs eining for EØS-omsetjing og Universitets- og høgskulerådet si termgruppe), og som gjer greie for omgrep i omgrepskatalogar (t.d. skatteetaten, Brønnøysundregistra og Arkivverket). Sentrale miljø finn vi òg i termgrupper i universitets- og høgskulesektoren, standardiseringsorgan (Standard Norge og Norsk Elektroteknisk Komité) og bransjeorganisasjonar i privat sektor (t.d. Finans Norge). Terminologi som er vedteken der, vil i praksis ha ein normgjevande effekt. Språkrådet vil i sitt normerings- og rådgevingsarbeid ta omsyn til framlegg som kjem frå slikt hald. Denne framgangsmåten vil sikra at ein får ein eintydig terminologi, og dermed bidra til gjennomslag for termen i brukarmiljøa.

9 Særskilt om normeringsomsyn for namn

Namn er ein del av språket som blir opplevd som særleg identitetsskapande, og det er ofte knytt sterke kjensler til handtering av namnespørsmål. Særnamna (*propria*), som omfattar namn på stader, personar, husdyr, skip, institusjonar, verksemder, organisasjonar, bøker m.m., utgjer ein stor del av det språklege inventaret. For Språkrådet er fastsetjing av skrivemåte i norsk for ikkje-norske namn også ei stor oppgåve.

9.1 Kva rolle har Språkrådet i normering av namneformer?

Etter lov om stadnamn (sist revidert i 2019) er Språkrådet stadnamnteneste for norske og kvenske namn. Det inneber at offentlege instansar som skal gjera vedtak om skrivemåten av stadnamn, først må senda saka til stadnamntenesta for fråsegn. Kva kriterium som skal liggja til grunn for fråsegn og tilråding frå stadnamntenesta, går fram av lovteksten.

Somme typar namn blir fastsette av andre institusjonar, men Språkrådet skal normalt konsulterast på førehand. Dette gjeld (1) namn på statar (avgjerd i Utanriksdepartementet), (2) namn på norske offentlege institusjonar, (3) namn i polare område (Polarinstituttet). For desse namnegruppene kan Språkrådet gje råd og informera om kva som er rekna som god namneskikk.

9.2 Namn som Språkrådet normerer etter vanleg prosedyre

Namnegrupper der Språkrådet har ansvar for å fastsetja namneform, er historiske namn og utanlandske geografiske namn. Om desse namnegruppene står dette i stortingsmelding nr. 35 (2007–2008) *Mål og mening* (side 180): «Når det gjeld historiske namn og utanlandske geografiske namn, er det gjeve reglar og gjort vedtak innanfor ramma av det normeringsregimet som har vore gjeldande for den vanlege rettskrivinga. Tilsvarande er det også gjort vedtak om skrivemåten av namn på språk verda over og om innbyggjarnamn.» Språkrådet fastset også form på avleiingar frå og samansetningar med namn. Ei viktig gruppe er innbyggjarnamn (norske og utanlandske) med adjektiv. I namnesaker vil det ofte vera spørsmål om bruk av stor og liten bokstav og av diakritiske teikn, særskriving, kortformer osv., som også kjem inn under praktisering av skrivereglar.

Etter § 11 i språklova skal statsorgan «ha namn på norsk, både bokmål og nynorsk» og namna «skal følgje offisiell rettskriving». Etter § 19 skal Språkrådet «gje statsorgan råd om skrivemåte og namneskikk før det blir gjort vedtak om namn på statsorgan».

10 Retningslinjer for normering av importord

Føremålet med desse retningslinjene er å laga rutinar som operasjonaliserer normeringa av importord, jf. § 3 «Normering av bokmål og nynorsk» i vedtektene for Språkrådet.

Retningslinjene avløyser retningslinjer som Norsk språkråd vedtok i 1998.

10.1 Definisjonar og behov

Importord vil seia lånord og framandord, i motsetnad til *arveord*. *Fornorsking* er eit overordna omgrep som både omfattar det at ein finn eit norsk ord (eit *avløysarord*) for importordet, og *norvagisering*, det vil seia at ein gjev importordet norsk skrivemåte.

Dersom nye importord som blir tekne i bruk i norsk allmennspråk, ikkje alt har ei form som høver inn i norsk rettskriving, skal det vurderast om dei skal fornorskast. Det kan skje ved norvagisering, dvs. at ordet blir gjeve norsk form, eller ein kan søkja å erstatta det med eit norsk ord. Normeringsprinsippa som er presenterte i kapittel 6 og 7, er relevante og skal tilleggast vekt også i norvagiseringssaker.

10.2 Vurderingsgrunnlag

For å kunna vurderer i kva høve ein skal satsa på avløyssarord eller norvagisering, må Språkrådet syta for å ha god innsikt i importordprosessen ved å driva kontinuerleg og systematisk observasjon av språksituasjonen og språkendingar.

10.3 Nærare om norvagisering

For heilt nye importord som er vanskelege å tilpassa til norsk lydstruktur, skal Språkrådet prioritera arbeidet med å finna norske avløyssarord. I ordlagingsarbeidet skal ein leggja vekt på å konferera med brukargruppene.

Dersom ein bruker importord i norsk, skal det normalt godtakast å skriva eit importord i tråd med norsk uttale og norske rettskrivingsprinsipp, jamvel om det enno ikkje er normert slik.

10.4 Prinsipp for norvagisering

Når ein vurderer å norvagisera eit importord, skal desse prinsippa leggjast til grunn:

- 1) For nyare importord bør norvagisert form normerast som eineform dersom denne forma allereie er i bruk i rimeleg grad. Om den ikkje-norvagiserte forma dominerer i bruk, men ei norvagisert form også blir brukt, bør det vera valfridom mellom dei to formene. Om den ikkje-norvagiserte forma er einerådande, bør den normerast som eineform.
- 2) Ved norvagisering skal ein som hovudregel følgja dei prinsippa som står i vedlegg 2 i dette dokumentet. Samstundes skal det leggjast vekt på kva skrivemåtar som er i bruk i tekstar (jf. bruksprinsippet, pkt. 5.2.3 og 6.2.3), og ein kan vika av frå hovudregelen dersom der er solid grunnlag for det i bruksdata. Prinsippa i vedlegg 2 er i hovudsak identiske med dei som står i utgreiinga *Lånte fjører eller bunad*, men somme av prinsippa er justerte. Lista med prinsipp er ikkje uttømmmande og handsamar i hovudsak importord frå engelsk.
- 3) Ein bør unngå å innføra valfridom mellom to eller fleire norvagiserte former av same ord.
- 4) Nye importord skal følgja vanlege norske bøyingsmønster. Skal det gjerast unntak frå dette, må ein kunna visa til svært gode grunnar, t.d. at anna bøying er einerådande i bruk.

10.5 Namnebaserte importord og fagtermar

Ein skal vera atterhalden med å norvagisera importord som er avleidde av namn (t.d. *becquerel*, *pasteurisera*). I spørsmål om norvagisering av eller bruk av avløyssarord for fagtermar må ein ta omsyn til bruk og tradisjon i det einskilde fagmiljøet.

10.6 Nordiske omsyn

Når ein skal avgjera om ein bør satsa på norvagisering eller avløyserord, bør ein jamføra med dei skandinaviske grannelanda og sjå etter gode løysingar i grannespråka.

10.7 Tilpassing til både skriftspråk

Norvagiserte ordformer skal i grunnforma ha same skrivemåte i bokmål og nynorsk. Unntak kan gjelda produktive avleiingselement, som t.d. *-er* (bokmål) og *-ar* (nynorsk) i substantiv som *faiter/faitar* og *rappet/rappar*.

10.8 Ny vurdering av norvagiseringssaker

Når ei norvagisert ordform har vore tillaten og brukt i 25 år, skal ein analysere bruksmønsteret og vurdere å gjere ei av dei valfrie formene til eineform.

11 Særskilt om rådgjeving som gjeld uttale

Språkrådet får ein del spørsmål om uttale av einskildord og namn. Språkrådet fastset ikkje uttalenormer, men kan gje råd. Det er gjort greie for rådgjevinga på nettsidene til Språkrådet.⁶

12 Særskilt om skrivereglar

Termen *skrivereglar* omfattar konvensjonar m.a. om bruken av store og små bokstavar, skiljeteikn, diakritiske teikn, og også fagspesifikk teiknbruk. Dei omfattar òg reglar for korleis datoar og klokkeslett skal skrivast, og reglar for andre taluttrykk, forkortingar og orddeling ved linjeskift.

Dei norske skrivereglane har i stor grad vakse fram som ledd i utviklinga i rettskrivinga. Mykje var fastlagt i 1970-åra. Boka *Skriveregler* av Finn-Erik Vinje har hatt ein sentral posisjon.⁷ Andre normkjelder har vore rettleiing i innleiinga i ordbøker og ordlister.

Skrivereglane er jamt over ikkje mykje kontroversielle i dag. Det har vore kritikk om at t.d. kommareglane er for innfløkte. Det er viktig at skrivereglane ikkje blir for mange og uoversiktlege. Prinsippet om stabilitet i norma bør rå også på dette området, samstundes som det òg må vera rom for å gjere justeringar for at reglane skal vera funksjonelle.

Dei gjeldande skrivereglane er tilgjengelege på nettsidene til Språkrådet.

---

⁶ <https://www.sprakradet.no/sprakhjelp/Skriverad/Uttaleraad/>.

⁷ Niande og førebels siste utgåve av *Skriveregler* kom i 2009.

13 Prosess og vedtak

Dette kapittelet går nærare inn på normeringsarbeidet som vidareføring av kapittel 5.

13.1 Prinsipp og mal for saksførebuing

For å få mest mogleg einskapleg saksførebuing for språkspørsmål som fagrådet for normering og språkobservasjon skal drøfta eller ta avgjerd om, er det laga ein mal for normeringssaker (vedlegg 1). Malen byggjer på tidlegare praksis under Norsk språkråd.

Rettskrivingsnemndene for nynorsk (2002 og 2010–2011) valde å etablere ein standard for gjennomgang av kvart punkt. Denne framgangsmåten gjorde mykje til at innstillingane vart leselege, oversynlege og brukande som referansedokument i ettertid.

13.2 Metode for handsaming av normeringssaker

Som malen viser, er metoden for handsaming av normeringssaker

- klargjering av status
- vedtaksframlegg
- oversyn over normeringshistorikk og munnleg og skriftleg bruk, irekna frekvens
- vurdering (diskusjon)

Dei tre moglege vedtakstypene er

- inga endring (irekna negativt vedtak, dvs. ikkje normera)
- endra gjeldande normering eller normeringsstatus
- halda på gjeldande normering og leggja til noko

Det at saka i det heile ligg føre til handsaming i fagrådet, føreset at sekretariatet vurderer endring som mogleg utfall. Dei tre vedtakstypene vil dermed ha som underlag argument for og mot endring.

Dersom ein ikkje har gode argument for at gjeldande normering bør gå ut eller innsnevrast (i tilfelle med eksisterande valfridom), vil vedtaksframlegg om endring måtta bli eit framlegg om tillegg til eksisterande norm. Dette er den mest generelle grunnen til at saker som gjeld einskildord, ofte inneber normutviding på mikronivå. Det er elles svært mange omsyn som kan motivera endring av gjeldande normering eller fråvær av endring. Somme av dei er handsama i samband med utdjupande avsnitt ovanfor.

13.3 Allmenn høyring

Framlegg til rettskrivingsendringar blir sende ut på høyring etter vedtak i fagrådet. Høyringsfråsegnene blir handsama i seksjonen for språkrøkt og språkrådgjeving i Språkrådet. Om seksjonen finn at det er grunn til store endringar i framlegget på bakgrunn av fråsegnene, går saka til ny handsaming i fagrådet. Fagrådet blir i alle tilfelle

orientert om eventuelle justeringar etter høyringa, før framlegget går til handsaming i styret.

13.4 Vedtak og kunngjering

Normeringsvedtak i fagrådet skal godkjennast av styret i Språkrådet. Dersom det gjeld «gjennomgripande endringar eller systemendringar», skal dei leggjast fram for Kulturdepartementet til godkjenning, jf. vedtektene.

Normeringsvedtaka skal kunngjerast på nettsidene til Språkrådet, gjennom oppdatering av Bokmålsordboka, Nynorskordboka og Norsk ordbank og gjennom andre høvelege kanalar.

Vedlegg 1

Mal for sakshandsaming av normeringsspørsmål

SAK (referansennummer i fagrådet for normering og språkobservasjon og i styret)

- vedtaksframlegg
- framleggsstillar
- bakgrunn og grunngjeving i kortform for at saka kjem opp
- referanse (lenke) til innkome dokument

SAKSTYPE (kva type sak er det – jf. pkt. 5.2)

Type 3: Eksplisitt normering i einskildsaker – framlegg til styrevedtak om slike saker som er nemnde i § 3 i vedtektene.

Type 4: Eksplisitt normering – gjennomgripande endring eller systemendring – framlegg til tilråding til Kulturdepartementet i slike saker som er nemnde i § 3 i vedtektene

VEDTAK

Framlegg til kort vedtak og tilvising til lengre vedtak som konklusjon på grunngjeving

STATUS

- oversyn over eksisterande og tidlegare normering
- lenke til ordbanken og Bokmålsordboka eller Nynorskordboka
- tidlegare sakspapir frå Språkrådet, Norsk språkråd, Norsk språknemnd
- andre og større utgreingar (*Ny rettskriving for 2000-talet* o.l.)

NORMERINGSHISTORIKK

Kva seier ordbanken, normeringsdatabasen og tidlegare sakspapir i Norsk språkråd og Språkrådet?

OVERSYN OVER BRUK

- frekvens før og no
- Dokumentasjon av (alternative) former: ordbøker, statistikk frå sentrale korpus, spørsmål til Språkrådet o.a.
- nb.no – lærebøker og andre dokument
- status i andre språk: nordiske språk, engelsk osv.
- nordiske omsyn i normeringa

DISKUSJON

- argumentasjon/drøfting som fører til eit standpunkt; grunngjeving for dette
- referansar til normeringsprinsipp på visse område
- konsekvensar for andre område av språket?

LENGRE VEDTAK SOM KONKLUSJON PÅ GRUNNGJEVING

Fagrådet meiner ... (innstilling til innkome framlegg)

LITTERATURREFERANSAR

Vedlegg 2

Prinsipp for norvagisering

Utgangspunktet er dei prinsippa som står i Helge Sandøy: *Lånte fjører eller bunad* (side 110–120, side 224–239 i bokutgåva utgjeven i 2000). Følgjande prinsipp vart endra i 2021: K7, K13, V1, V2, V14, V24 og V25. Prinsipp K18 vart lagt til i 2021.

K1. Etter kort (trykk tung) vokal skal det komme anten konsonantgruppe eller dobbel konsonant.

K2. *c, ck* [k] > *k*

K3. *c* [s] > *s*

K4. *sh, ch* [ʃ] > *sj*

K5. *ch* [tʃ] > *sj*- i framlyd

K6. *ch, tch* [tʃ] > *tsj* i slutten og inne i ord

K7. *g* [dʒ] > *dsj*

K8. *ck* [k] > *kk*

K9. *gne* > *nje*

K10. *gh* [f] > *ff*

K11. *q* [kw] > *kv*

K12. *x* > *ks*

K13. *j* [dʒ] > *j* når dominerande uttale i norsk er [j], *j* [dʒ] > *dsj* når dominerande uttale i norsk er [dʒ] eller [tʃ].

K14. Stum *r* i engelsk skal skrivast som *r* i den norvagiserte forma.

K15. *th* > *t*

K16. *w* > *v*

K17. *-ent, -ant* [aŋ] > *ang*

K18 arabisk *qaf* (ق) [q] > *k*

V1. Engelsk kort *a* [æ] skal norvagiserast til norsk *a* eller *æ* ut frå kva som er dominerande uttale i norsk.

V2. Trykklett *-er* [ə] i substantiv som er hankjønn, skal norvagerast slik: Bokmål: *-er*. Nynorsk: *-ar* når substantivet får tonelag 2 og er avleidd av eit verb, elles *-er*.

V3. *ea* [ɛ] > *e*

V4. *i, ie, ee, ea, u, e, a, ey, y* [i(:), iə] > *i*

V5. *au* [ɔ:] > *o* [ʊ]

V6. *o, oa* [əʊ] > *o*

V7. *o, ou* [aʊ] > *o* der vokalen er kort på norsk.

V8. Kort *o* [ɒ] > *o*

V9. Trykklett *o* [ə] > *o*

V10. *oo, ui* [u] > *u*

V11. *u* [ʊ] > *u*

V12. *u* [ju:] > *ju*

V13. Trykksvak *u* [ə] > *u*

V14. Det engelske adjektivsuffikset *-y* skal norvagerast til *-i*.

V15. *air, are* [ɛə] > *er* eller *ær*

V16. *ir, er, ur* [ɜ:] > *ø*

V17. Engelsk kort *u, ou, o* [ʌ] skal norvagerast til norsk *ø*.

V18. *o, a, aw* [ɔ:] > *å*

V19. *ou* [əʊ] > *å* når vokalen er lang på norsk.

V20. Kort *a* [ɒ] > *å*

V21. *igh, i, ui* [ai] > *ai*

V22. *ou* [aʊ] > *au* der vokalen er diftongisk og lang på norsk.

V23. *ai, aigh, a* [ei] > *ei*

V24. *ay* [ei] > skal norvagerast til norsk *ai* eller *ei* ut frå kva som er dominerande uttale i norsk.

V25. *oi* [ɔi] > *oi*

Retningslinjer for normering av bokmål og nynorsk

Bokmålsversjon

Behandla av styret i Språkrådet 10. desember 2020.

Innhold

Innhold	2
Innledning	4
1 Hva er en norm?	4
2 Hvorfor normere?	5
3 Språkpolitisk grunnlag for normering	6
4 Faglig grunnlag for normering	7
4.1 Eksplisitte vedtak	7
4.2 Implisitte vedtak	8
4.3 Orddannelse i norsk	8
4.4 Språkbruk	8
5 Språkspørsmål og normering	8
5.1 Normativ beslutning eller råd	9
5.2 Hvilket nivå skal en normeringssak behandles på?	9
5.3 Allmenn høring av forslag til rettskrivningsendringer	10
6 Særskilt om bokmål	10
6.1 Bakgrunn	10
6.2 Prinsipper for normeringen av bokmål	11
6.2.1 Selvstendighetsprinsippet	12
6.2.2 Stabilitetsprinsippet	12
6.2.3 Bruksprinsippet	12
6.2.4 Stramhetsprinsippet	12
6.2.5 Enkelhetsprinsippet	12
6.2.6 Tradisjonsprinsippet	13
6.2.7 Ordforrådsprinsippet	13
7 Særskilt om nynorsk	13
7.1 Bakgrunn	13
7.2 Prinsipper for normeringen av nynorsk	14
7.2.1 Selvstendighetsprinsippet	14
7.2.2 Stabilitetsprinsippet	14
7.2.3 Bruksprinsippet	14
7.2.4 Stramhetsprinsippet	14
7.2.5 Enkelhetsprinsippet	15
7.2.6 Talemålsprinsippet	15
7.2.7 Tradisjonsprinsippet	15
7.2.8 Ordforrådsprinsippet	15
8 Særskilt om normeringshensyn ved fastsetting av terminologi	15
8.1 Normering og grenseflaten mot terminologi	15
8.2 Normert form for termer	16
8.3 Samarbeid med termfaglige miljøer	16
9 Særskilt om normeringshensyn for navn	16
9.1 Hvilken rolle har Språkrådet i normering av navneformer?	17
9.2 Navn som Språkrådet normerer etter vanlig prosedyre	17
10 Retningslinjer for normering av importord	17
10.1 Behov og definisjoner	17
10.2 Vurderingsgrunnlag	18
10.3 Nærmere om norvagisering	18
10.4 Prinsipper for norvagisering	18

10.5	Navnebaserte importord og fagtermer	18
10.6	Nordiske hensyn	19
10.7	Tilpasning til begge skriftspråk	19
10.8	Ny vurdering av norvageringsaker	19
11	Særskilt om rådgivning som gjelder uttale	19
12	Særskilt om skriveregler	19
13	Prosess og vedtak	20
13.1	Prinsipper og mal for saksforberedelse	20
13.2	Metode for behandling av normeringssaker	20
13.3	Allmenn høring	21
13.4	Vedtak og kunngjøring	21
	Mal for saksbehandling av normeringsspørsmål	22

Innledning

Offisiell rettskrivning for bokmål og nynorsk er et arbeidsfelt for Språkrådet. Språkrådet kan vedta skrivemåte og bøyning av nye ord, og det kan vedta endringer i skrivemåte og bøyning av ord som har offisiell form fra før. Det kaller man også å normere, dvs. fastsette som norm, som gjeldende rettskrivning. Retningslinjene i dette notatet viser hvilke hensyn Språkrådet tar i arbeidet med normering.

1 Hva er en norm?

Ulike typer normer styrer hva vi *skal* gjøre, hva vi *kan* gjøre og hva vi *ikke* kan gjøre – og språklige normer styrer hvordan vi snakker og skriver. Både talemål og skriftspråk hviler på en mengde normer for hvilken form ord og setninger kan ha, og hva de kan bety. Når Språkrådet beskjeftiger seg med normering, er det bare snakk om å fastsette normer for skriftspråket.

Når mennesker har noe til felles språklig, kan vi snakke om *språkfelleskap* eller *språksamfunn*. Disse kan være lokale, eller de kan være mer omfattende, som det norske språksamfunnet. I begge tilfeller er det de språklige normene som holder språksamfunnene sammen. Uten et sett med normer som i det minste blir oppfattet som relevante for de fleste av medlemmene i et språksamfunn, finnes ikke språksamfunnet. Likevel er det ikke slik at alle følger de samme normene, eller at de regulerer alt som blir produsert av tale og skrift. Normene kan dessuten regulere hvordan vi bedømmer ulike språklige uttrykk og varieteter, og hvilken status vi tillegger dem.

Det er vanlig å skille mellom *internaliserte* og *fastsatte* språknormer. De internaliserte normene er implisitte og styrer språkbruken vår uten at vi er bevisste om det. Vi omtaler dem gjerne som *språkfølelse*. Når små barn tilegner seg det grunnleggende ordforrådet og grammatikken i førstespråket eller førstespråkene sine, internaliserer de de viktigste normene som gjelder for dette språket eller disse språkene. Dette er barna i stand til uten instruksjon, men ved å høre språket i bruk og bli snakket til.

Internaliserte normer er ingen fast størrelse, men varierer med mange sosiale og kontekstuelle faktorer. Dessuten er de i konstant endring, og dette kan være en kime til konflikt mellom ulike varieteter og mellom gamle og nye normer.

De fastsatte normene er eksplisitte og gjelder i norsk sammenheng framfor alt skriftspråk. Disse normene blir formelt fastlagt i grammatikker, lærebøker, ordbøker og ordlister av organer som har kompetanse i normeringsspørsmål og nyter autoritet som normkilde. Språkbrukeren lærer seg typisk de fastsatte normene gjennom formell undervisning eller annen opplæring. Målet er at de fastsatte normene skal styre språkbruken og påvirke de internaliserte normene, og eventuelt selv bli internaliserte normer. Et vilkår for at en fastsatt norm skal kunne fungere som en norm og ikke bare et påbud, er at den fastsatte normen ikke må bryte grunnleggende med språkbrukernes internaliserte språknorm.

2 Hvorfor normere?

Historisk sett er skriftspråk alltid sekundære sammenlignet med talemål. Opphavet til et skriftspråk er skriftfesting av et eksisterende talemål eller en bevisst konstruksjon basert på et utvalg av eksisterende talemål. Dette betyr likevel ikke at det er rimelig å se på utviklede skriftspråk som helt sekundære i forhold til talemål i samtiden.

Skriftspråk skiller seg fra talemål på flere måter. Skriftspråk er aldri noens førstespråk, i motsetning til talemålet. Traderingen av et skriftspråk til nye generasjoner forutsetter kulturinstitusjoner – strukturert opplæring, skoler, medier, forlag – som traderingen av et talemål ikke trenger. Samtidig har et utviklet skriftspråk det felles med et talemål at det hviler på et system av implisitte normer for hva som kan og ikke kan godtas. På den måten er et skriftspråk også et eget, selvstendig språk som må læres; det er ikke bare et transkripsjonssystem for tale. Det språksamfunnet som disse skriftspråksnormene er forankret i, har likevel en egen struktur sammenlignet med samfunnet rundt et talemål; et skriftspråksamfunn består av folk som leser og skriver, ofte med stor sosial og geografisk spredning. Skriftspråket har en historisk dybde som talemålet mangler, fordi tekster blir lest lenge etter at forfatterne er borte. Den historiske dybden som et utviklet skriftspråk har, gir det dessuten et akkumulert ordtilfang og et stilregister som tydelig gjør det til et mer omfattende objekt enn noe et enkeltmenneske vanligvis kan mestre. Slik er et skriftspråk et felles kunnskapsobjekt som den enkelte har mer eller mindre partiell kunnskap om.

Hvis skriftspråket skal formidles videre som en nyansert og uttrykksfull bærer av det kollektive minnet i samfunnet, trengs ressurser som dokumenterende ordbøker og grammatikker og systematisk arbeid med fastsatte normer for grammatikk og rettskrivning. Her kommer normeringen inn, som først og fremst gjelder skrivemåte og bøyning, i mindre grad syntaks og ordtilfang, og enda mindre ordbetydninger. Skrivemåte og bøyning kan betraktes som relativt overfladiske sider av språket, men samtidig er det særlig skrivemåte og bøyning som gir skriftspråket en umiddelbar identitet og gjør det gjenkjennelig som det samme språket fra tekst til tekst. Dette er igjen en forutsetning for at skriftspråket lett skal kunne læres.

De moderne norske skriftspråkene er nokså strengt normerte. Hovedgrunnlaget for normeringen som Språkrådet står for i dag, er skriftspråkene våre slik de faktisk ser ut og utvikler seg i tekst.¹ Dette reduserer likevel ikke normeringen til enkel objektiv observasjon. Det er fortsatt rom for valg mellom alternative språkpolitiske syn, for eksempel på avgrensningen av hvilke tekster som skal sees på som de mest sentrale som normeringsgrunnlag, og på avveiningen mellom tradisjon og tidsdybde på den ene siden og nærhet til talemålene i dag på den andre.

I det mangfold av tekster som daglig produseres og publiseres i et språksamfunn, vil ikke alle bidrag tillegges samme vekt. I nyere tid har normering av skriftspråket vært gjort på grunnlag av tekster utgitt av mediehus og forlag, hovedsakelig trykte bøker, aviser og tidsskrift. I vår digitale tidsalder er det naturlig at også nyere digitale sjangre tillegges vekt. Dette forutsetter at tekstene har en viss permanens og ikke er del av en flyktig digital strøm av kommentarer og innlegg i sosiale medier, og at tekstene kan

---

¹ Historisk har dette ikke alltid vært tilfelle, jf. del 6.1 og 7.1 om normering av henholdsvis bokmål og nynorsk.

antas å ha gjennomgått en viss redigering og kvalitetssikring. Eksempler på sjangre som kommer inn under et slikt utvidet bruksgrunnlag, kan være digitale nyheter, blogger med faglig innhold, rapporter som publiseres på nett osv.

3 Språkpolitisk grunnlag for normering

Det språkpolitiske utgangspunktet er lov om språk (språkloven), som ble vedtatt i 2021, samt den medfølgende proposisjonen Prop. 108L (2019–2020) (nedenfor kalt *språklovproposisjonen*). Et annet viktig grunnlag er vedtektene for Språkrådet, særlig § 3 og 5. Språkloven § 19 første ledd sier dette:

§ 19 Språkrådet

Språkrådet er statens forvaltningsorgan i språkspørsmål og forvaltar dei offisielle skriftnormalane for bokmål og nynorsk.

I språklovproposisjonen står følgende under pkt. 4.2.1:

Forvaltninga av rettskrivinga for bokmål og nynorsk er, og har historisk vore, eit offentleg ansvar. Språkrådet forvaltar rettskrivinga og gjer bindande normeringsvedtak, medan meir gjennomgripande endringar skal godkjennast av Kulturdepartementet. Sjølvstende og stabilitet er dei to hovudprinsippa for normeringa. Det vil seie at dei to norske skriftspråka skal normerast på sjølvstendig grunnlag, og rettskrivinga skal i store trekk liggje fast òg i tida framover. Det skal likevel vere rom for å gjere justeringar i rettskrivinga der faktisk språkbruk eller sterke systemomsyn tilseier det.

Språkrådet har fullmakt til å gjøre rettskrivningsvedtak, noe som også fastslås i Språkrådets vedtekter. Dersom rettskrivningsvedtakene er gjennomgripende, skal de legges fram for Kulturdepartementet til godkjenning, jf. § 3 i vedtektene:²

§ 3 Normering av bokmål og nynorsk

Språkrådet kan gi råd om staving og bøyning av nye og tidlegare unormerte ord og gjer bindande normeringsvedtak når språkutviklinga tilseier det. Føresegna gjeld også for transkripsjon av utanlandske namn. Språkrådet gir råd og rettleiing om tekniske skrivereglar og skal så langt det er tenleg, klargjera kva reglar som er obligatoriske for korrekt språk.

Etter opplæringslova § 9-4 fjerde ledd skal Språkrådet godkjenna ordlister og ordbøker til skulebruk.

Dersom faktisk språkbruk eller sterke systemomsyn tilseier det, kan Språkrådet vedta ny stavemåte og bøyning av tidlegare normerte ord og justeringar i skrivereglane. Vedtak om gjennomgripande endringar eller systemendringar skal

---

² Jf. også punktet «4.2 Normeringsendringar» i høringsnotatet med utkast til regler om fullmakter og behandlingsprosedyre i rettskrivnings saker fra juli 2012 (https://www.regjeringen.no/contentassets/d2a3b85f35ba47d6a9d395ec6cc64091/hoeyringsnotat_utkast_til_reglar_om_fullmakter_og_behandlingsprosedyre_i_rettsskrivingssaker.pdf).

leggjast fram for departementet til godkjenning. Føresegnene i første og andre punktum gjeld tilsvarande for opptak av tyske og danske importord i nynorske ordlister og ordbøker, jf. andre ledd.

§ 5 i vedtektene gjelder fagrådene som Språkrådet har oppnevnt for å sikre bredest mulig samfunnskontakt. Det er fagrådet for normering og språkobservasjon som skal ta seg av normeringsspørsmål, som omtalt i tredje ledd:

Fagrådet som behandlar rettskrivingsspørsmål, skal ha seks medlemmer, halvparten for kvar målform. Språkrådet peikar ut ein fagrådssekretær frå sekretariatet som møter i fagrådet med tale- og forslagsrett. Leiar og nestleiar skal tilhøyra kvar si målform og alternera annakvart år. Normeringssaker som ikkje er felles for målformene, skal behandlast i den aktuelle halvdelen av fagrådet.

Etter § 4 i vedtektene skal styret i Språkrådet godkjenne vedtakene fagrådet gjør:

Styret har det overordna ansvaret for verksemda i Språkrådet og skal behandla og avgjera alle viktige og prinsipielle spørsmål. Styret skal godkjenna alle vedtak som Språkrådet har fullmakt til å gjera etter § 3.

Den tidlige institusjonen Norsk språkråd hadde språknormering som en sentral oppgave. Språkrådet, som ble opprettet i 2005, fikk normeringsfullmakter i desember 2012. Retningslinjene her følger i stor grad det som var praksis i Norsk språkråd.

4 Faglig grunnlag for normering

4.1 Eksplisitte vedtak

Eksplisitte normeringsvedtak er dels uttrykt i tilfang som er eksplisitt normert gjennom vedtak, dels i tilfang som er godkjent av Språkrådet og av forgjengerne (Norsk språknemnd og Norsk språkråd), og i de utredningene som ligger bak gjeldende rettskrivning.³

Det eksplisitt normerte ordtilfanget i norsk finnes i

- Norsk ordbank, som standardordbøkene Bokmålsordboka og Nynorskordboka henter informasjon om skrivemåter og bøyning fra
- tidligere rettskrivningsvedtak og beslutninger som ikke strider mot den seneste normeringen
- ordlister og ordbøker til skolebruk som Språkrådet har godkjent⁴
- normative publikasjoner fra Språkrådet⁵

³ Her er det tenkt på alle forberedende arbeider, fra trykte utredninger, som *Ny rettskriving for 2000-talet* (2011), til upubliserte utredninger og sakspapirer i arkivet til Språkrådet med institusjonelle forgjengere.

⁴ Ordlister og ordbøker til skolebruk kan inneholde ord og uttrykk som ikke er registrert i ordbanken.

⁵ F.eks. bøkene *Nyord i norsk*, termlister og termordbøker, lister over geografiske navn osv.

Informasjon om eldre normeringsvedtak er i mange tilfeller vanskelig tilgjengelig. Det er et mål for Språkrådet å systematisere informasjonen og gjøre den enklere å finne for Språkrådets ansatte, fagrådet og allmennheten.

4.2 Implisitte vedtak

Fra 1952 og fram til 2000 hadde Språkrådet i oppgave å godkjenne språket i læremidler. Dette oppdraget innebar et omfattende arbeid innenfor rettskrivning, orddannelse og terminologiutvikling som stort sett ikke ble bokført som normeringsvedtak. Dette korpuset av godkjent tekst må også regnes med i normeringsgrunnlaget for norsk, for implikasjonen av at en lærebok i denne perioden kom på trykk, var at språket og dermed ordformer og rettskrivningsvalg var godkjent av Norsk språknemnd og Norsk språkråd.

4.3 Orddannelse i norsk

Orddannelsessystemet i norsk, med sammensetninger og avledninger, gjør at nyordsproduksjonen går uavbrutt hele tiden. Dette er uproblematisk så lenge skrivemåte og bøyning for hver orddel er i samsvar med det eksplisitt normerte ordtilfanget. Det å lage og skriftfeste sammensatte og avledede ord hører med til den generelle språklige kompetansen i norsk skriftkultur. Bare en svært liten del av denne tilveksten blir eksplisitt normert. Språkrådet normerer nyord når språkutviklingen tilsier det.

4.4 Språkbruk

Den største endringen i arbeidet med normering av rettskrivningen er at det i dag er mye enklere å undersøke språkbruk enn det var for noen tiår siden. Innenfor de siste tiårene er det bygd opp svært store søkbare tekstkorpus over norsk skriftspråk, og forholdsvis store elektroniske talemålssamlinger. Dette skaper en ny arbeidssituasjon for alt normeringsarbeid.

Det sentrale ordtilfanget er høyfrekvent og blir brukt som normeringsmal for mindre frekvent ordtilfang. Man bør ha i mente at de aller fleste ordformer har lav frekvens i skriftspråket. Det er f.eks. ikke vanlig at man finner alle mulige bøyingsformer av et sammensatt substantiv i et korpus, uansett hvor stort det korpuset er.

5 Språkspørsmål og normering

Språkrådet får flere tusen språkspørsmål i året, og mange av disse dreier seg om normering. Oftest er det tilstrekkelig å svare ved å gi korrekt og fullstendig informasjon om hvordan normen faktisk ser ut. Slike saker kommer dermed ikke til fagrådet for normering og språkobservasjon.

En del spørsmål kommer også inn på e-post til Bokmålsordboka og Nynorskordboka. Språkrådet svarer på de fleste av disse spørsmålene, ved behov i samråd med ordbokredaksjonen.

Ordlister og ordbøker til bruk i skolen skal legges fram til godkjenning, og i forbindelse med dette kan det komme spørsmål til fagrådet. Det hender også at andre institusjoner, f.eks. NRK, legger fram virksomhetsinterne retningslinjer for ordvalg og språkføring og ber om merknader fra Språkrådet til dette før det blir tatt i bruk.

5.1 Normativ beslutning eller råd

Spørsmål som krever normativ beslutning, er uavklarte spørsmål innenfor ortografi (allmennordtilfang og navn), bøyning og orddannelse. Dette kan behandles på alle nivåer (fonologi, bøyning, orddannelse, ortografi, enkeltord eller grupper). Tvilsspørsmål og større spørsmål blir forberedt som saker for fagrådet, annet tilfang kommer som orienteringssaker til fagrådet.

Om andre språklige emner (ordvalg, uttale, terminologi, betydning, syntaks, stil osv.) gir Språkrådet anbefalinger i samsvar med det tilfanget som foreligger. Hoveddelen av rådgivningen går ut på å gjøre greie for faktisk bruk og vise alternativer.

For behandling av importord er det også utarbeidet særskilte retningslinjer, se kapittel 10.

En side ved normeringsarbeidet som svært mange er opptatt av, er skriveregler som ikke direkte gjelder rettskrivning (som f.eks. datoformat). Også disse sakene kommer til Språkrådet for normativ beslutning.

5.2 Hvilket nivå skal en normeringssak behandles på?

Det er et prinsipp at normeringssaker skal behandles på så lavt nivå som mulig i Språkrådets organisasjon. Formell saksbehandling i fagråd og styre er ressurskrevende og bør bare gjøres i prinsipp saker og saker der det er reell tvil om hva konklusjonen bør bli. Saker der konklusjonen kan utledes av fastsatte prinsipper og faglig kompetent tolking av eksisterende normkilder og bruksmønstre, bør i utgangspunktet ikke legges fram for fagrådet og styret. Samtidig må fagrådet holdes orientert om saker av dette slaget og ha anledning til å ta dem opp til behandling dersom det vurderer at det trengs.

Normeringssaker behandles på et av disse fire nivåene:

1) Informasjon om normen

I de fleste tilfellene er den eksisterende normen såpass klar at Språkrådet kan gi et klart svar ved å vise til kilder for eksplisitt eller implisitt normering, f.eks. standardordbøkene Bokmålsordboka og Nynorskordboka, eksisterende normeringsvedtak eller artikler på Språkrådets nettsider.

2) Operativ normering

I noen tilfeller gir ikke normkildene et så klart svar som man kunne ønske seg, men det lar seg likevel gjøre å resonnerer seg fram til svaret ut fra normeringsprinsippene, parallelle tilfeller og logikken i språksystemet. I slike tilfeller behandles saken i seksjonen for språkrøkt og språkrådgivning. Konklusjonene legges rutinemessig fram for fagrådet, og fagrådet har anledning til å ta sakene opp til behandling dersom det finner grunn til det.

3) Eksplisitt normering i enkeltsaker

Saker der det er behov for en prinsipiell vurdering, blir drøftet i fagrådet på bakgrunn av saksforelegg utarbeidet i seksjonen for språkrøkt og språkrådgivning. Fagrådet kan gjøre vedtak om å anbefale endring av normen, og endelig vedtak om eventuell endring fattes av styret etter at forslaget har vært til allmenn høring. Saker av dette slaget er slike der den gjeldende normen ikke gir noe klart svar. Sakene bør fortrinnsvis gjelde grupper av ord.

4) Eksplisitt normering – gjennomgripende endring eller systemendring

Normeringssaker som vurderes som gjennomgripende – dvs. at de får konsekvenser for en stor mengde ord i språket – skal legges fram for Kulturdepartementet til godkjenning. Rettskrivningsreformer faller selvsagt i denne kategorien, men også mindre systemendringer som f.eks. gjelder en stor undergruppe av substantiv eller verb, kan havne på departementets bord. Språkrådet må holde løpende dialog med departementet om hvilke normeringssaker som hører til på dette nivået.

5.3 Allmenn høring av forslag til rettskrivningsendringer

Språklovproposisjonen slår fast følgende til slutt i pkt. 16.1.4:

Departementet legg til grunn at normeringskompetansen til Språkrådet i framtida skal vere om lag som i dag. Departementet vil likevel understreke at Språkrådet framover bør sende forslaga til rettskrivningsendringar på allmenn høyring, i tråd med prinsippa i utgreiingsinstruksen punkt 3-3.

Punkt 3-3 i [utredningsinstruksen](#) sier at «[o]ffentlige utredninger, forslag til lov og forskrift og forslag til tiltak med vesentlige virkninger skal normalt legges ut på høring». Rettskrivningsendringer må ansees å ha vesentlige virkninger for allmennheten, og forslag til rettskrivningsendringer blir sendt ut på høring etter vedtak i fagrådet.

6 Særskilt om bokmål

6.1 Bakgrunn

Skriftspråket bokmål bygger på fornorskningen av det danske skriftspråket, som vi hadde i landet fram til begynnelsen av 1900-tallet, gjennom rettskrivningsreformer i 1907, 1917, 1938, 1959, 1981 og 2005. I 1907 og 1917 bygde denne fornorskingsprosessen i stor grad på Knud Knudsens ideer. Siktemålet var å forankre ortografien og bøyingsformene i norsk tale. Knudsens prinsipp var å basere reformen på en utbredt by-sosiolekt, «den landsgyldige dannede dagligtale», også kalt «talt riksmål». Fra 1917 til 1981 var formålet med rettskrivningsendring i offentlig regi å

legge til rette for forholdsvis rask tilnærming mellom skriftnormene riksmål/bokmål og landsmål/nynorsk. Dette førte til at mange tradisjonelle skriftspråksformer med grunnlag i «dannet dagligtale» ble utelukket fra offisiell norm, mens nye former ble innført som ledd i tilnærmingsplanen uten at de allerede var i skriftlig bruk. Tanken om rask språklig tilnærming gjennom skriftspråknormering ble reelt lagt på is fra 1981. I 2002 vedtok Stortinget enstemmig at bokmål og nynorsk deretter skulle normeres på egne premisser, det vil si uten tilnærmingsformål, men likevel slik at unødige forskjeller i ortografiske prinsipper (f.eks. skrivemåte for importord) skulle unngås. Dette var grunnlaget for reformen i 2005 og er gjeldende politikk i dag.

Et resultat av tilnærmingspolitikken er at skriftlig bokmål i dag oppviser større variasjon mellom alternative ordformer enn det som ellers er vanlig i moderne skriftspråk. Tekstmaterialet viser en del samvariasjon mellom de ulike formvalgene, slik at vi kan snakke om operative subnormer av bokmål i form av varieteter som tradisjonelt har vært kalt «konservativt», «moderat» og «radikalt» bokmål, med mellomformer.

Variasjonen innenfor bokmål slik det skrives, setter grenser for mulighetene for å redusere valgfriheten i den offisielle normen. Det er forskjellige meninger om hvorvidt valgfriheten oppleves som problematisk av språkbrukerne, og i hvilken grad den utgjør et problem i førstespråks- og andrespråkssammenheng.

Kunnskapsgrunnlaget for normeringsarbeidet må utvikles videre, særlig gjennom fortsatt oppbygging av tekstkorpus som er egnet til bruk i normeringssammenheng. Det er behov for store, bredt sammensatte og språklig analyserte korpus. Analyser av korpusdata må ta høyde for at det finnes husnormer i avisredaksjoner, forlag osv.

Språklovproposisjonen nevner spesielt (i pkt. 4.2.1) at det kan bli aktuelt å vurdere justeringer av bokmålsnormen i tida framover:

Rettskrivingsreforma for nynorsk i 2012 var tufta på ein grundig gjennomgang av bruksmønster for mange grupper ord. Undersøkingane baserte seg på store tekstkorpus som gjev eit godt bilete av bruken i moderne nynorsk. Den siste store rettskrivingsreforma for bokmål kom i 2005, og då var det ikkje høve til å gjere tilsvarende undersøkingar av bruken i bokmålstekstar. Det kan derfor vere grunn til å sjå på om det trengst justeringar i bokmålsnorma i lys av bruken i dag slik han framstår i store korpus med bokmålstekst. Det vil likevel ikkje vere aktuelt å gjere gjennomgripande endringar i bokmålsnorma.

6.2 Prinsipper for normeringen av bokmål

Prinsippene for normering av bokmål faller i stor grad sammen med prinsippene for normering av nynorsk (pkt. 7.2). I henhold til språkloven og andre styringsdokumenter er de to første prinsippene – selvstendighet og stabilitet – overordnet de øvrige prinsippene. Bruksprinsippet spiller også en overordnet rolle i tilfeller der det er snakk om å gjøre endringer i normen.

6.2.1 Selvstendighetsprinsippet

Bokmålet skal normeres på grunnlag av egen skriftlig praksis og utvikling, og uavhengig av nynorsk. Dersom bruk, tradisjon og språkssystematiske hensyn ikke taler for noe annet, skal man likevel unngå forskjeller mellom de to skriftspråkene når det gjelder bøyningstyper for ulike ord og genus for substantiv. Det samme gjelder norvagisering av importord og tekniske skrivereglar.

6.2.2 Stabilitetsprinsippet

Rettskrivningen av 2005 skal ikke endres vesentlig, men det kan gjøres mindre justeringer. Slike justeringer omfatter i første rekke ord som ikke har vært normert tidligere, retting av inkonsekvenser i tidligere normering og i oppfølgingen av den, og normendringer som følger av at ordformer kommer inn i eller går ut av bruk i skriftlig praksis. I tillegg kan det bli aktuelt å gjøre visse justeringer som følge av systematisk undersøking av bruk, jf. sitatet fra språklovproposisjonen i pkt. 6.1 over.

6.2.3 Bruksprinsippet

Det vesentlige grunnlaget for normeringen av bokmål er språket slik det ser ut i bokmålstekster. Normeringsgrunnlaget er i første rekke tekster som har vært gjennom en redigeringsprosess. Det er ikke et avgjørende kriterium hva slags medium teksten er publisert i (jf. siste avsnitt i kapittel 2).

Vurderinger på bakgrunn av bruksprinsippet må bygge på undersøkelser av store korpus av bokmålstekster som har god sjangerspredning og regional spredning og som både gjenspeiler dagens språk og går noen tiår tilbake i tid.

Nye former kan tas inn i normen dersom de er mye brukt i skrift og vil gjøre normen enklere å bruke. I slike tilfeller må det vurderes om den gamle formen kan tas ut av normen.

Selv om man primært skal ta hensyn til bruk i skriftlige tekster, kan det også være aktuelt å ta hensyn til bruk i muntlig språk. Særlig gjelder det tilfeller der det er vanskelig å finne tilstrekkelige data i skriftlige kilder.

6.2.4 Stramhetsprinsippet

Det er i utgangspunktet ikke noe mål verken å stramme inn eller utvide valgfriheten i bokmålsnormen. Det kan gjøres justeringer i normen i lys av bruk. Konsekvensen av det kan være en innstramming på sikt. Økt valgfrihet ved enkeltord kan bli nødvendig når nye former skal innlemmes i normen, fordi man normalt ikke samtidig kan utelukke en eksisterende form som fortsatt er i bruk.

6.2.5 Enkelhetsprinsippet

Normeringen skal i størst mulig grad gjelde klasser av ord snarere enn enkeltord, slik at innslaget av unntak i bøyningmønstrene minimeres. Dette begrenses likevel av bruksprinsippet: Dominerende avvikende bøyning i frekvente enkeltord bør beholdes. Endringer motivert av systemhensyn kan medføre økt valgfrihet ved enkelte ord.

6.2.6 Tradisjonsprinsippet

Det er en verdi ved et skriftspråk at det forblir gjenkjennbart som det samme språket over flere generasjoner. Derfor er det anledning til å videreføre mindre brukte former i bokmålsrettskrivningen dersom de har en sentral plass i skriftradisjonen.

6.2.7 Ordforrådsprinsippet

Dette prinsippet er en begrensning på normeringens domene: Ordforrådet i bokmål normeres i prinsippet ikke offisielt. En mindre del av ordforrådet, funksjonsordene, er likevel i praksis normert. Den offisielle normen fastslår hvordan ord skal skrives og bøyes, men avgrenser ikke hvilke ord (leksemer) som tilhører språket; det er en leksikografisk oppgave å avgjøre hvilke ord og hvilke betydninger som skal med i en ordbok. At et ord ikke er å finne i det eksplisitt normerte ordtilfanget (jf. pkt. 4.1), betyr ikke at den offisielle normen utelukker det, bare at ordet ikke har fått normert skrivemåte og bøyning.

7 Særskilt om nynorsk

7.1 Bakgrunn

Grunnlaget for det nynorske skriftspråket ble lagt på 1800-talet da Ivar Aasen utformet landsmålet. Han bygde på undersøkelser av talemålene i landet, holdt dette opp mot norrønt, og så også til dansk og svensk skriftradisjon. Landsmålet fikk sin første offisielle rettskrivning i 1901. Siden da har det skiftet navn til nynorsk (i 1929), og skriftspråket har vært gjennom flere store rettskrivningsreformer, framfor alt i 1917, 1938, 1959 og 2012. Fra 1917 til 1981 var formålet med rettskrivningsendring i offentlig regi å legge til rette for forholdsvis rask tilnærming mellom skriftnormene riksmål/bokmål og landsmål/nynorsk. Tilnærmingspolitikken ble avsluttet av Stortinget i 2002.

Den nynorskrettskrivningen som gjelder fra 2012, slutførte et reformarbeid som hadde vart et par tiår. I mandatet for nemnda som utarbeidet 2012-rettskrivningen, sto det at man ønsket å komme fram til «ei tydeleg, enkel og stram norm for nynorsk, utan sideformer». Videre skulle normen «appellera til språkbrukarar over heile landet og [gi] rom for former som er i allmenn bruk blant breie grupper av nynorskbrukarar». Disse føringene er fortsatt retningsgivende for normeringsarbeidet når det gjelder nynorsk. 2012-rettskrivningen bør i all hovedsak ligge fast i tiden framover (jf. sitatet fra språkløpproposisjonen i kapittel 3). Det er likevel rom for visse mindre justeringer der det kan motiveres i bruk eller andre gjeldende normeringsprinsipper.

Det er behov for å utvikle kunnskapsgrunnlaget for normeringsarbeidet videre. Når det gjelder nynorsk, er de eksisterende tekstkorpuserne i mange tilfeller for små til å danne tilfredsstillende grunnlag for normeringsbeslutninger. Det er stort behov for utvikling av nye korpuserressurser for nynorsk.

7.2 Prinsipper for normeringen av nynorsk

Prinsippene for normering av nynorsk faller i stor grad sammen med prinsippene for normering av bokmål (pkt. 6.2). I henhold til språkloven og andre styringsdokumenter er de to første prinsippene – selvstendighet og stabilitet – overordnet de øvrige prinsippene. Bruksprinsippet spiller også en overordnet rolle i tilfeller der det er snakk om å gjøre endringer i normen.

7.2.1 Selvstendighetsprinsippet

Nynorsken skal normeres på grunnlag av egen skriftlig praksis og utvikling, og uavhengig av bokmål. Dersom bruk, tradisjon og språkssystematiske hensyn ikke taler for noe annet, skal man likevel unngå forskjeller mellom de to skriftspråkene når det gjelder bøyningstyper for ulike ord og genus for substantiv. Det samme gjelder norvagisering av importord og tekniske skriveregler.

7.2.2 Stabilitetsprinsippet

Rettskrivningen av 2012 skal ikke endres vesentlig, men det kan gjøres mindre justeringer. Man kan normere ord og uttrykk som ikke har hatt normert form tidligere. Normeringen av enkeltord kan endres når det er gode grunner til det, for eksempel for å fjerne inkonsekvens, for å skape bedre samsvar mellom norm og språkbruk eller for å gjøre normen enklere. Slike endringer for enkeltord kan gjøres selv om de innebærer utvidelse av normen på det punktet.

7.2.3 Bruksprinsippet

Det vesentlige grunnlaget for normeringen av nynorsk er språket slik det ser ut i nynorsktekster. Normeringsgrunnlaget er i første rekke tekster som har vært gjennom en redigeringsprosess. Det er ikke et avgjørende kriterium hva slags medium teksten er publisert i (jf. siste avsnitt i kapittel 2).

Vurderinger på bakgrunn av bruksprinsippet må bygge på undersøkelser av store korpus av nynorsktekster som har god sjangerspredning og regional spredning og som både gjenspeiler dagens språk og går noen tiår tilbake i tid.

Nye former kan tas inn i normen dersom de er mye brukt i skrift og vil gjøre normen enklere å bruke. I slike tilfeller må det vurderes om den gamle formen kan tas ut av normen.

Selv om man primært skal ta hensyn til bruk i skriftlige tekster, kan det også være aktuelt å ta hensyn til bruk i muntlig språk (jf. også pkt. 7.2.6). Særlig gjelder det tilfeller der det er vanskelig å finne tilstrekkelige data i skriftlige kilder.

7.2.4 Stramhetsprinsippet

Rettskrivningen av 2012 ble vedtatt som uttrykk for det man vurderte som passende stramhet. Det er således ikke et mål verken å stramme inn eller å utvide normen. Dersom normerte enkeltord likevel får en ny form i rettskrivningen, bør den eldre formen ofte bli stående en tid, siden det vil bryte med stabilitetsprinsippet å fjerne den med én gang.

7.2.5 Enkelhetsprinsippet

Normeringen skal i størst mulig grad gjelde klasser av ord snarere enn enkeltord, slik at innslaget av unntak i bøyningmønstrene minimeres. Dette begrenses likevel av bruksprinsippet: Dominerende avvikende bøyning i frekvente enkeltord bør beholdes. Endringer motivert av systemhensyn kan medføre økt valgfrihet ved enkelte ord. Enkelhetsprinsippet skal ikke forstås slik at det enkleste systemet alltid er å foretrekke; man må se normen i sammenheng med talemålene og skriftspråkbruken og vurdere hver sak for seg.

7.2.6 Talemålsprinsippet

Når man strammer inn normen på punkter der det er talemålsvariasjon, bør formen som har bredest talemålsgrunnlag, bli stående. Dersom man utvider normen, bør den nye formen ha svært godt talemålsgrunnlag. Med talemålsgrunnlag er det tenkt både på frekvens, generell utbredelse og utbredelse i kjerneområdene for nynorsk.

7.2.7 Tradisjonsprinsippet

Den nynorske skriftspråktradisjonen strekker seg tilbake til 1800-tallet, men i normeringen av den framtidige nynorsken må man framfor alt ta hensyn til de siste generasjonene. Nynorskrettskrivningen skal videreføre former som har en etablert plass i den nynorske skriftspråktradisjonen. En innstramning av normen bør ikke ta ut former som har vært mye brukt etter rettskrivningsreformen i 1959. I enkeltsaker kan det også være aktuelt å ta hensyn til forhold som ligger lenger tilbake i tid.

7.2.8 Ordforrådsprinsippet

Ordforrådet i seg selv er ikke et normeringsspørsmål. Det er forutsatt at skoleordlister og skoleordbøker gjennom ordutvalget gjør greie for ordtilfanget i nynorsk på en måte som viser vanlig bruk over tid. Når det gjelder opptak av tyske og danske importord i nynorske ordlister og ordbøker, kan Språkrådet gjøre bindende vedtak, jf. § 3 i vedtektene.

8 Særskilt om normeringshensyn ved fastsetting av terminologi

Språkrådet har et ansvar for nasjonal samordning av arbeidet med å utvikle fagterminologi på norsk. Utvikling av norsk fagterminologi krever spesifikk kunnskap om det gjeldende fagområdet. Terminologiutvikling må derfor skje i fagmiljøene. Samarbeid om terminologiutvikling er sterkt ønskelig, og Språkrådet bidrar med å legge til rette for terminologisk arbeid og spille en aktiv rolle som rådgiver i terminologisk arbeid. Språkrådet skal også engasjere seg i hvordan kunnskapen om terminologi blir lagret og formidlet i Norge.

8.1 Normering og grenseflaten mot terminologi

I terminologisk rådgivningsarbeid må man skille mellom (1) å velge blant aktuelle termkandidater og (2) hva som skal være normert form på enkeltkandidater. På det første punktet kan Språkrådet gi råd på generelt grunnlag, som f.eks. å anbefale en

avløserterm framfor et engelsk alternativ. Språkrådet vil også ha synspunkter når det gjelder valg mellom alternative norske termer, men slike uttalelser har ikke normativ kraft. Fagmiljøene må selv vurdere hvilke termer som skal være anbefalt, tillatt eller frarådd, og utarbeide relevante avløsertermer. I noen tilfeller kan det også være uenighet mellom ulike fagmiljøer om hva som er den best egnede termen, og det er vanskelig å se for seg at Språkrådet skal kunne normere dette.

8.2 Normert form for termer

På det andre punktet vil Språkrådet bidra ved å fastsette normert form for aktuelle termkandidater. Når etablerte termer inngår i allmennspråket, vil de kunne normeres ved oppføring i ordbøker. Men et normeringsvedtak om skrivemåte og bøyning innebærer ikke at formene nødvendigvis utgjør anbefalte termer.

Normeringen av ordformer som blir brukt som fagtermer, følger de prinsippene for normering som gjelder for allmennspråket. Man må på samme måte kartlegge bruken i fagspråklig kontekst og ta hensyn til sentrale fagmiljøer.

8.3 Samarbeid med termfaglige miljøer

Generelt skal normeringen av fagterminologi ta hensyn til etablerte standarder og eksisterende oppdaterte termbaser, termlister, fagordbøker, ensyklopediske verk, læremidler og andre fagtekster som blir brukt av fagmiljøene. Man må også ta hensyn til bruk i de nordiske naboSpråkene og internasjonal bruk av tekniske termer og måleenheter.

Sentrale miljøer for terminologiutvikling er statlige institusjoner som oversetter fagtekster til norsk (f.eks. UDs enhet for EØS-oversettelse og Universitets- og høgskolerådets termgruppe), og som beskriver begreper i begrepskataloger (f.eks. skatteetaten, Brønnøysundregistrene og Arkivverket). Sentrale miljøer finner vi også i termgrupper i universitets- og høgskolesektoren, standardiseringsorganer (Standard Norge og Norsk Elektroteknisk Komité) og bransjeorganisasjoner i privat sektor (f.eks. Finans Norge). Terminologi som er vedtatt der, vil i praksis ha en normgivende effekt. Språkrådet vil i sitt normerings- og rådgivningsarbeid ta hensyn til forslag som kommer fra slikt hold. Denne framgangsmåten vil sikre at man får en entydig terminologi, og dermed bidra til gjennomslag for termen i brukermiljøene.

9 Særskilt om normeringshensyn for navn

Navn er en del av språket som blir opplevd som særlig identitetsskapende, og det er ofte knyttet sterke følelser til håndtering av navnespørsmål. Egennavnene (propriene), som omfatter navn på steder, personer, husdyr, skip, institusjoner, virksomheter, organisasjoner, bøker m.m., utgjør en stor del av det språklige inventaret. For Språkrådet er fastsetting av skrivemåte i norsk for ikke-norske navn også en stor oppgave.

9.1 Hvilken rolle har Språkrådet i normering av navneformer?

Etter lov om stadnamn (sist revidert i 2019) er Språkrådet stedsnavntjeneste for norske og kvenske navn. Det innebærer at offentlige instanser som skal gjøre vedtak om skrivemåten av stedsnavn, først må sende saken til uttalelse hos stedsnavntjenesten. Hvilke kriterier som skal ligge til grunn for stedsnavntjenestens uttalelse og tilråding, framgår av lovteksten.

Etter § 11 i språkloven skal statsorganer «ha namn på norsk, både bokmål og nynorsk» og navnene «skal følge offisiell rettskriving». Etter § 19 skal Språkrådet «gje statsorgan råd om skrivemåte og namneskikk før det blir gjort vedtak om namn på statsorgan».

9.2 Navn som Språkrådet normerer etter vanlig prosedyre

Navnegrupper der Språkrådet har ansvar for å fastsette navneform, er historiske navn og utenlandske geografiske navn. Om disse navnegruppene står det følgende i stortingsmelding nr. 35 (2007–2008) *Mål og mening* (side 180): «Når det gjeld historiske namn og utanlandske geografiske namn, er det gjeve reglar og gjort vedtak innanfor ramma av det normeringsregimet som har vore gjeldande for den vanlege rettskrivinga. Tilsvarande er det også gjort vedtak om skrivemåten av namn på språk verda over og om innbyggjarnamn.» Språkrådet fastsetter også form på avledninger fra og sammensetninger med navn. En viktig gruppe er innbyggernavn (norske og utenlandske) med adjektiver. I navnesaker vil det ofte være spørsmål om bruk av stor og liten bokstav og av diakritiske tegn, særskrivning, kortformer osv., som også kommer inn under praktisering av skrivereglene.

10 Retningslinjer for normering av importord

Formålet med disse retningslinjene er å lage rutiner som operasjonaliserer normeringen av importord, jf. § 3 «Normering av bokmål og nynorsk» i vedtektene for Språkrådet.

Retningslinjene avløser retningslinjer som Norsk språkråd vedtok i 1998.

10.1 Definisjoner og behov

Importord vil si lånord og fremmedord, i motsetning til *arveord*. *Fornorskning* er et overordnet begrep som både omfatter det at man finner et norsk ord (et *avløserord*) for importordet, og *norvagisering*, det vil si at man gir importordet norsk skrivemåte.

Dersom nye importord som blir tatt i bruk i norsk allmennspråk, ikke alt har en form som passer inn i norsk rettskriving, skal det vurderes om de skal fornorskes. Det kan skje ved norvagisering, dvs. at ordet gis norsk form, eller man kan søke å erstatte det med et norsk ord. Normeringsprinsippene som er presentert i kapittel 6 og 7, er relevante og skal tillegges vekt også i norvagiseringssaker.

10.2 Vurderingsgrunnlag

For å kunne vurdere i hvilke tilfeller man skal satse på avløserord eller norvagisering, må Språkrådet sørge for å ha god innsikt i importordprosessen ved å drive kontinuerlig og systematisk observasjon av språksituasjonen og språkendringer.

10.3 Nærmere om norvagisering

For helt nye importord som er vanskelige å tilpasse til norsk lydstruktur, skal Språkrådet prioritere arbeidet med å finne norske avløserord. I ordlagingsarbeidet skal man legge vekt på å konferere med brukergruppene.

Dersom man bruker importord i norsk, skal det normalt godtas å skrive et importord i tråd med norsk uttale og norske rettskrivningsprinsipper, selv om det ikke er normert slik.

Språkrådet skal ha en strategi for å fremme norvagiserte former.

10.4 Prinsipper for norvagisering

Når man vurderer å norvagisere et importord, skal følgende prinsipper legges til grunn:

- 1) For nyere importord bør norvagisert form normeres som eneform dersom denne formen allerede er i bruk i rimelig grad. Hvis den ikke-norvagiserte formen dominerer i bruk, men en norvagisert form også brukes, bør det være valgfrihet mellom de to formene. Hvis den ikke-norvagiserte formen er enerådende, bør denne normeres som eneform.
- 2) Ved norvagisering skal man som hovedregel følge de prinsippene som står i vedlegg 2 i dette dokumentet. Samtidig skal det legges vekt på hvilke skrivemåter som er i bruk i tekster (jf. bruksprinsippet, pkt. 5.2.3 og 6.2.3), og hovedregelen kan fravikes dersom det er solid grunnlag for det i bruksdata. Prinsippene i vedlegg 2 er i hovedsak identiske med de som står i utredningen *Lånte fører eller bunad*, men noen av prinsippene er justert. Listen med prinsipper er ikke uttømmende og behandler hovedsakelig importord fra engelsk.
- 3) Man bør unngå å innføre valgfrihet mellom to eller flere norvagiserte former av samme ord.
- 4) Nye importord skal følge vanlige norske bøyingsmønstre. Skal det gjøres unntak fra dette, må man kunne vise til svært gode grunner, f.eks. at annen bøyning er enerådende i bruk.

10.5 Navnebaserte importord og fagtermer

Man skal være tilbakeholden med å norvagisere importord som er avledet av navn (f.eks. *becquerel*, *pasteuriserer*). I spørsmål om norvagisering av eller bruk av avløserord for fagtermer må man ta hensyn til bruk og tradisjon i det enkelte fagmiljøet.

10.6 Nordiske hensyn

Når man skal avgjøre hvorvidt man bør satse på norvagisering eller avløserord, bør man sammenligne med de skandinaviske nabolandene og se etter gode løsninger i nabospråkene.

10.7 Tilpasning til begge skriftspråk

Norvagiserte ordformer skal i grunnformen ha samme skrivemåte i bokmål og nynorsk. Unntak kan gjelde produktive avledningselementer, som f.eks. *-er* (bokmål) og *-ar* (nynorsk) i substantiv som *faiter/faitar* og *rapper/rappar*.

10.8 Ny vurdering av norvagiseringssaker

Når en norvagisert ordform har vært tillatt og brukt i 25 år, skal man analysere bruksmønsteret og vurdere å gjøre en av de valgfrie formene til eneform.

11 Særskilt om rådgivning som gjelder uttale

Språkrådet får en del spørsmål om uttale av enkeltord og navn. Språkrådet fastsetter ikke uttalenormer, men kan gi råd. Det er gjort rede for rådgivningen på nettsidene til Språkrådet.⁶

12 Særskilt om skriveregler

Termen *skriveregler* omfatter konvensjoner bl.a. om bruken av store og små bokstaver, skilletegn, diakritiske tegn, og også fagspesifikk tegnbruk. De omfatter også regler for hvordan datoer og klokkeslett skal skrives, samt regler for andre talluttrykk, forkortelser og orddeling ved linjeskift.

De norske skrivereglene har i stor grad vokst fram som ledd i utviklingen i rettskrivningen. Mye var fastlagt i 1970-årene. Boken *Skriveregler* av Finn-Erik Vinje har hatt en sentral posisjon.⁷ Andre normkilder har vært veiledning i innledningen i ordbøker og ordlister.

Skrivereglene er jevnt over ikke særlig kontroversielle i dag. Det har vært reist kritikk om at f.eks. kommareglene er for innfløkte. Det er viktig at skrivereglene ikke blir for mange og uoversiktlige. Prinsippet om stabilitet i normen bør råde også på dette området, samtidig som det må være rom for å gjøre justeringer for at reglene skal være funksjonelle.

---

⁶ <https://www.sprakradet.no/sprakhjelp/Skriverad/Uttaleraad/>.

⁷ Niende og foreløpig siste utgave av *Skriveregler* kom i 2009.

Gjeldende skriveregler er tilgjengelige på Språkrådets nettsider.

13 Prosess og vedtak

Dette kapittelet går nærmere inn på normeringsarbeidet som videreføring av kapittel 5.

13.1 Prinsipper og mal for saksforberedelse

For å få mest mulig enhetlig saksforberedelse for språkspørsmål som fagrådet for normering og språkobservasjon skal drøfte eller ta beslutning om, er det laget en mal for normeringssaker (vedlegg 1). Malen bygger på tidligere praksis under Norsk språkråd.

Rettskrivningsnemndene for nynorsk (2002 og 2010–2011) valgte å etablere en standard for gjennomgang av hvert punkt. Denne framgangsmåten gjorde mye til at innstillingene ble leselige, oversiktlige og anvendelige som referansedokumenter i ettertid.

13.2 Metode for behandling av normeringssaker

Som malen viser, er metoden for behandling av normeringssaker

- klargjøring av status
- vedtaksforslag
- oversyn over normeringshistorikk og muntlig og skriftlig bruk, inklusiv frekvens
- vurdering (diskusjon)

De tre mulige vedtakstypene er

- ingen endring (inkludert negativt vedtak, dvs. ikke normere)
- endre gjeldende normering eller normeringsstatus
- holde på gjeldende normering og legge til noe

Det at saken i det hele tatt foreligger til behandling i fagrådet, forutsetter at sekretariatet vurderer endring som mulig utfall. De tre vedtakstypene vil dermed ha som underlag argumenter for og mot endring.

Hvis man ikke har gode argumenter for at gjeldende normering bør gå ut eller innsnevres (i tilfeller med eksisterende valgfrihet), vil vedtaksforslag om endring måtte bli et forslag om tillegg til eksisterende norm. Dette er den mest generelle grunnen til at saker som gjelder enkeltord, ofte innebærer normutvidelse på mikronivå. Det er ellers svært mange hensyn som kan motivere endring av gjeldende normering eller fravær av endring. Noen av dem er behandlet i forbindelse med utdypende avsnitt ovenfor.

13.3 Allmenn høring

Forslag til rettskrivningsendringer blir sendt ut på høring etter vedtak i fagrådet. Høringsuttalelsene behandles i Språkrådets seksjon for språkrøkt og språkrådgivning. Hvis seksjonen finner at det er grunn til store endringer i forslaget på bakgrunn av uttalelsene, går saken til ny behandling i fagrådet. Fagrådet blir i alle tilfeller orientert om eventuelle justeringer etter høringen, før forslaget går til behandling i styret.

13.4 Vedtak og kunngjøring

Normeringsvedtak i fagrådet skal godkjennes av styret i Språkrådet. Dersom det gjelder «gjennomgripande endringar eller systemendringar», skal de legges fram for Kulturdepartementet til godkjenning, jf. vedtektene.

Normeringsvedtakene skal kunngjøres på Språkrådets nettsider, gjennom oppdatering av Bokmålsordboka, Nynorskordboka og Norsk ordbank og gjennom andre passende kanaler.

Vedlegg 1

Mal for saksbehandling av normerings spørsmål

SAK (referansennummer i fagrådet for normering og språkobservasjon og i styret)

- vedtaksforslag
- forslagsstiller
- bakgrunn og begrunnelse i kortform for at saken kommer opp
- referanse (lenke) til innkommet dokument

SAKSTYPE (hvilken type sak er det – jf. pkt. 5.2)

Type 3: Eksplisitt normering i enkeltsaker – forslag til styrevedtak om slike saker som er nevnt i § 3 i vedtektene.

Type 4: Eksplisitt normering – gjennomgripende endring eller systemendring – forslag til anbefaling til Kulturdepartementet i slike saker som er nevnt i § 3 i vedtektene.

VEDTAK

Forslag til kort vedtak og henvisning til lengre vedtak som konklusjon på begrunnelse

STATUS

- oversyn over eksisterende og tidligere normering
- lenke til ordbanken og Bokmålsordboka eller Nynorskordboka
- tidligere sakspapirer fra Språkrådet, Norsk språkråd, Norsk språknemnd
- andre og større utredninger (*Ny rettskriving for 2000-talet* o.l.)

NORMERINGS HISTORIKK

Hva sier ordbanken, normeringsdatabasen og tidligere sakspapirer i Norsk språkråd og Språkrådet?

OVERSYN OVER BRUK

- frekvens før og nå
- dokumentasjon av (alternative) former: ordbøker, statistikk fra sentrale korpus, spørsmål til Språkrådet o.a.
- nb.no – lærebøker og andre dokumenter
- status i andre språk: nordiske språk, engelsk osv.
- nordiske hensyn i normeringen

DISKUSJON

- argumentasjon/drøfting som fører til et standpunkt; begrunnelse for dette
- referanser til normeringsprinsipper på visse områder
- konsekvenser for andre områder av språket?

LENGRE VEDTAK SOM KONKLUSJON PÅ BEGRUNNELSE

Fagrådet mener ... (innstilling til innkommet forslag)

LITTERATURREFERANSER

Vedlegg 2

Prinsipper for norvagisering

Utgangspunktet er de prinsippene som står i Helge Sandøy: *Lånte fjører eller bunad* (side 110–120, side 224–239 i bokutgaven utgitt i 2000). Følgende prinsipper ble endret i 2021: K7, K13, V1, V2, V14, V24 og V25. Prinsipp K18 ble lagt til i 2021.

K1. Etter kort (trykk tung) vokal skal det komme enten konsonantgruppe eller dobbel konsonant.

K2. *c, ck* [k] > *k*

K3. *c* [s] > *s*

K4. *sh, ch* [ʃ] > *sj*

K5. *ch* [tʃ] > *sj*- i framlyd

K6. *ch, tch* [tʃ] > *tsj* i slutten og inne i ord

K7. *g* [dʒ] > *dsj*

K8. *ck* [k] > *kk*

K9. *gne* > *nje*

K10. *gh* [f] > *ff*

K11. *q* [kw] > *kv*

K12. *x* > *ks*

K13. *j* [dʒ] > *j* når dominerende uttale i norsk er [j], *j* [dʒ] > *dsj* når dominerende uttale i norsk er [dʒ] eller [tʃ].

K14. Stum *r* i engelsk skal skrivast som *r* i den norvagiserte forma.

K15. *th* > *t*

K16. *w* > *v*

K17. *-ent, -ant* [aŋ] > *ang*

K18 arabisk *qaf* (ق) [q] > *k*

V1. Engelsk kort *a* [æ] skal norvagiserast til norsk *a* eller *æ* ut frå kva som er dominerende uttale i norsk.

V2. Trykklett *-er* [ə] i substantiv som er hankjønn, skal norvagerast slik: Bokmål: *-er*. Nynorsk: *-ar* når substantivet får tonelag 2 og er avleidd av eit verb, elles *-er*.

V3. *ea* [ɛ] > *e*

V4. *i, ie, ee, ea, u, e, a, ey, y* [i(:), iə] > *i*

V5. *au* [ɔ:] > *o* [ʊ]

V6. *o, oa* [əʊ] > *o*

V7. *o, ou* [aʊ] > *o* der vokalen er kort på norsk.

V8. Kort *o* [ɒ] > *o*

V9. Trykklett *o* [ə] > *o*

V10. *oo, ui* [u] > *u*

V11. *u* [ʊ] > *u*

V12. *u* [ju:] > *ju*

V13. Trykksvak *u* [ə] > *u*

V14. Det engelske adjektivsuffikset *-y* skal norvagerast til *-i*.

V15. *air, are* [ɛə] > *er* eller *ær*

V16. *ir, er, ur* [ɜ:] > *ø*

V17. Engelsk kort *u, ou, o* [ʌ] skal norvagerast til norsk *ø*.

V18. *o, a, aw* [ɔ:] > *å*

V19. *ou* [əʊ] > *å* når vokalen er lang på norsk.

V20. Kort *a* [ɒ] > *å*

V21. *igh, i, ui* [ai] > *ai*

V22. *ou* [aʊ] > *au* der vokalen er diftongisk og lang på norsk.

V23. *ai, aigh, a* [ei] > *ei*

V24. *ay* [ei] > skal norvagerast til norsk *ai* eller *ei* ut frå kva som er dominerande uttale i norsk.

V25. *oi* [ɔi] > *oi*

Retningslinjer for normering av bokmål og nynorsk

Nynorskversjon

Innhald

Innleiing	4
1 Kvifor normera?	4
2 Språkpolitisk grunnlag for normering	5
3 Fagleg grunnlag for normering	6
3.1 Eksplisitte vedtak	6
3.2 Implisitte vedtak	7
3.3 Ordlaging i norsk	7
3.4 Faktisk språkbruk	7
4 Språkspørsmål og normering	7
4.1 Normativ avgjerd eller råd	8
4.2 Kva slags spørsmål kjem til fagråd 3?	8
5 Særskilt om bokmål	9
5.1 Bakgrunn	9
5.2 Prinsipp for normeringa av bokmål	9
5.2.1 Sjølvstendepriinsippet	9
5.2.2 Stabilitetspriinsippet	10
5.2.3 Brukspriinsippet (ususpriinsippet)	10
5.2.4 Stramleikspriinsippet	10
5.2.5 Enkelheitspriinsippet	10
5.2.6 Tradisjonspriinsippet	10
5.2.7 Ordtilfangspriinsippet	11
6 Særskilt om nynorsk	11
6.1 Bakgrunn	11
6.2 Prinsipp for normeringa av nynorsk	11
6.2.1 Sjølvstendepriinsippet	12
6.2.2 Stabilitetspriinsippet	12
6.2.3 Brukspriinsippet (ususpriinsippet)	12
6.2.4 Stramleikspriinsippet	12
6.2.5 Enkelheitspriinsippet	12
6.2.6 Talemålspriinsippet	13
6.2.7 Tradisjonspriinsippet	13
6.2.8 Ordtilfangspriinsippet	13
7 Særskilt om normeringsomsyn ved fastsetjing av terminologi	13
7.1 Normering og grenseflata mot terminologi	13
7.2 Normert form for termar	14
7.3 Samarbeid med termfaglege miljø	14
8 Særskilt om normeringsomsyn for namn	14
8.1 Kva rolle har Språkrådet i normering av namneformer?	15
8.2 Namn som Språkrådet normerer etter vanleg prosedyre	15
8.3 Anna arbeid med namn i Språkrådet	15
9 Retningslinjer for normering av importord	15
9.1 Behov og definisjonar	15
9.2 Vurderingsgrunnlag	16
9.3 Nærare om fornorsking og norvagisering	16
9.4 Importord frå namn	16
9.5 Nordiske omsyn	16
9.6 Fonologiske omsyn	16
9.7 Tilpassing til b�e m�alformer	16
9.8 Morfologiske omsyn	16

9.9 Spesifisering av metode – kjelde.....	16
9.10 Registrering og kunngjering.....	16
9.11 Parallellform versus eineform.....	17
9.12 Behandlingsmåte i fagråd 3.....	17
10 Særskilt om rådgjeving som gjeld uttale.....	17
11 Særskilt om skrivereglar.....	17
11.1 Kva er skrivereglar?.....	17
11.2 Fastsetjing og status.....	18
11.3 Faste skrivereglar.....	18
12 Prosess og vedtak.....	18
12.1 Prinsipp og mal for saksførebuing.....	18
12.2 Metode for handsaming av normeringssaker.....	19
12.3 Vedtak og kunngjering.....	19
Mal for sakshandsaming av normeringsspørsmål.....	20

Innleiing

Offisiell rettskriving for bokmål og nynorsk er eit arbeidsfelt for Språkrådet. Språkrådet kan vedta skrivemåte og bøyning av nye ord, og det kan vedta endringar i skrivemåte og bøyning av ord som har offisiell form frå før. Det kallar ein òg å normera, dvs. fastsetja som norm, som gjeldande rettskriving. Retningslinjene i dette notatet viser kva omsyn Språkrådet tek i arbeidet med normering.

1 Kvifor normera?

Språk er eit normativt fenomen. Både talemål og skriftspråk kviler på ei mengd normer for korleis ord og setningar kan sjå ut og kva dei kan tyda. For talemål er normene oftast ikkje eksplisitte, men kan sjåast på som ein stilleiande overeinskomst mellom språkbrukarane, som styrer korleis ytringar blir formulerte og avkoda. Slike normer kan ein kalla «operative». Dei finst så lenge det finst språkbruk som blir styrt av dei, og dei blir lærte gjennom bruk av språket. Dei operative normene er på eit vis språket sjølv.

Sidan dei operative normene allereie ligg i språkmedvitet og språkbruken, og definerer rett og gale utan å vera formulerte, er det rimeleg å spørja kva ein skal med preskriptive normer, det vil seia normer som har vorte formulerte og føreskrivne av eit organ med autoritet, og som gjeld for språkbruken på visse område. For å svara på det må ein sjå på skilnaden mellom talemål og skriftspråk. Eit skriftspråk treng medviten omsut. Historisk sett er skriftspråk alltid sekundære jamført med talemål. Opphavet til eit skriftspråk er skriftfesting av eit eksisterande talemål, eller ein medviten konstruksjon basert på eit utval av eksisterande talemål. Dette tyder likevel ikkje at det er rimeleg å sjå på utvikla skriftspråk som heilt sekundære i høve til talemål i samtida.

Skriftspråk skil seg frå talemål på fleire vis. Skriftspråk er aldri førstespråket til nokon, i motsetnad til talemålet. Traderinga av eit skriftspråk til nye generasjonar føreset kultur-institusjonar – strukturert opplæring, skular, medium, forlag – som traderinga av eit talemål ikkje treng. Samstundes har eit utvikla skriftspråk det sams med eit talemål at det kviler på eit system av uformulerte, operative normer for kva som er godtakande og ikkje godtakande, forankra i eit samfunn av språkbrukarar. Såleis er eit skriftspråk òg eit eige, sjølvstendig språk som må lærast; det er ikkje berre eit transkripsjonssystem for tale. Det språksamfunnet som desse skriftspråknormene er forankra i, har likevel ein eigen struktur jamført med samfunnet rundt eit talemål; eit skriftspråksamfunn består av folk som les og skriv, ofte med stor sosial og geografisk spreining. Skriftspråket har ei historisk djupn som talemålet saknar, av di tekstar blir lesne lenge etter at forfatarane er borte. Det har òg ein hierarkisk struktur som følgjer av at somme les mykje meir enn andre, og somme blir lesne av langt fleire enn andre. Dette inneber at ikkje alle skrivande og lesande menneske er like sentrale som berarar av dei operative normene for skriftspråket. Den historiske djupna til eit utvikla skriftspråk gjev det dessutan eit akkumulert ordtilfang og eit stilregister som tydeleg gjer det til eit meir omfattande objekt enn noko eit einskilt menneske til vanleg kan meistra. Såleis er eit skriftspråk eit sams kunnskapsobjekt som den einskilde har meir eller mindre partiell kunnskap om.

Desse tilhøva gjer at skriftspråket er sårbart og krev særleg omsut. Ingen kan lesa alt, og mange les lite. Dersom skriftspråket trass i dette skal formidlast vidare som ein nyansert og

uttrykksfull berar av det kollektive minnet i samfunnet, trengst ressursar som dokumenterande ordbøker og grammatikkar, og systematisk arbeid med normer for grammatikk og rettskriving. Her kjem då den preskriptive normeringa inn, som først og fremst gjeld rettskriving og bøying, i mindre grad syntaks og ordtilfang, og endå mindre ordtydingar.

Rettskriving og bøying kan sjåast på som relativt overflatiske sider av språket, men samstundes er det særleg rettskriving og bøying som gjev skriftspråket ein umiddelbar identitet og gjer det attkjennande som det same språket frå tekst til tekst. Dette er igjen ein føresetnad for at skriftspråket lett skal kunna lærast. Å halda skriftspråket einskapleg nok til at det lett kan kjennast att, blir difor ein viktig del av arbeidet for å halda skriftspråket oppe i det heile.

Etter at den tidlegare tilnæringslinja i språkpolitikken no er oppgjeven, skal hovudgrunlaget for normeringa vera skriftspråka våre slik dei faktisk ser ut og utviklar seg i tekst. Stabile utviklingar i den operative norma er retningsgjevande for den preskriptive normeringa. Dette reduserer likevel ikkje normeringa til enkel objektiv observasjon. Det er framleis rom for val mellom alternative språkpolitiske syn, til dømes på avgrensinga av kva for tekstar som skal sjåast på som dei mest sentrale og normberande, og på avveginga mellom tradisjon og tidsdjupn på den eine sida og nærleik til talemåla i dag på den andre.

2 Språkpolitisk grunnlag for normering

Det språkpolitiske utgangspunktet er vedtektene for Språkrådet, særleg § 3 og 5. Språkrådet har etter vedtektene fullmakt til å gjera rettskrivingsvedtak. Dersom rettskrivingsvedtaka er gjennomgripande, skal dei leggjast dei fram for Kulturdepartementet til godkjenning, jf. § 3:¹

§ 3 Normering av bokmål og nynorsk

Språkrådet kan gi råd om staving og bøying av nye og tidlegare unormerte ord og gjer bindande normeringsvedtak når språkutviklinga tilseier det. Føresegna gjeld også for transkripsjon av utanlandske namn. Språkrådet gir råd og rettleiing om tekniske skrivereglar og skal så langt det er tenleg, klargjera kva reglar som er obligatoriske for korrekt språk.

Etter opplæringslova § 9-4 fjerde ledd skal Språkrådet godkjenna ordlister og ordbøker til skulebruk.

Dersom faktisk språkbruk eller sterke systemomsyn tilseier det, kan Språkrådet vedta ny stavemåte og bøying av tidlegare normerte ord og justeringar i skrivereglane. Vedtak om gjennomgripande endringar eller systemendringar skal leggjast fram for departementet til godkjenning. Føresegnene i første og andre punktum gjeld tilsvarande for opptak av tyske og danske importord i nynorske ordlister og ordbøker, jf. andre ledd.

§ 5 i vedtektene gjeld fagråda som Språkrådet har oppnemnt for å sikra breiast mogleg samfunnskontakt. Det er fagrådet for normering og språkbobservasjon (fagråd 3) som skal ta seg av normeringsspørsmål, som omtalt i tredje leddet:

---

¹ Jf. òg punktet «4.2 Normeringsendringar» i høyringsnotatet med utkast til reglar om fullmakter og behandlingsprosedyre i rettskrivingssaker frå juli 2012.

Fagrådet som behandlar rettskrivingsspørsmål, skal ha åtte medlemmer, halvparten for kvar målform. Ein for kvar målform skal koma frå sekretariatet. Også leiar og nestleiar skal tilhøyra kvar si målform og alternera annakvart år. Normeringssaker som ikkje er felles for målformene, skal behandlast i den aktuelle halvdel av fagrådet.

Etter § 4 i vedtektene skal styret i Språkrådet godkjenna vedtaka fagråd 3 gjer:

Styret har det overordna ansvaret for verksemda i Språkrådet og skal behandla og avgjera alle viktige og prinsipielle spørsmål. Styret skal godkjenna alle vedtak som Språkrådet har fullmakt til å gjera etter § 3.

Den tidlegare institusjonen Norsk språkråd hadde språknormering som ei sentral oppgåve. Språkrådet, som vart oppretta i 2005, fekk normeringsfullmakter i desember 2012. Retningslinjene her følgjer i stor grad det som var praksis i Norsk språkråd.

Til grunn for Språkrådets normeringsarbeid ligg vidare Stortingsmelding 35 (2007–2008) Mål og mening,² særleg kapittel 8 (Språkdyrking – eit korrekt og velfungerande språk), og innanfor dette kapittelet delkapittel 8.4.1 (språknormering):

Stortinget har tidlegare [...] slutta seg til prinsippet om sjølvstendig normering av nynorsk og bokmål utan tilnærming, dessutan prinsippet om stabilitet, dvs. at vi bør ha mindre hyppige og mindre omfattande endringar i rettskrivinga enn det som tidlegare har vore vanleg her i landet. Desse to prinsippa bør framleis liggja til grunn og praktiserast mest mogleg konsekvent. (St.meld. 35 (2007–2008) pkt. 8.4.2.5.)

3 Fagleg grunnlag for normering

3.1 Eksplisitte vedtak

Eksplisitte normeringsvedtak er dels uttrykte i tilfang som er eksplisitt normert gjennom vedtak, dels i tilfang som er godkjent av Språkrådet og av forgjengarane (Norsk språknemnd og Norsk språkråd), og i dei utgreiingane som ligg attom gjeldande rettskriving.³

Det eksplisitt normerte ordtilfanget i norsk finst i

- ordbanken for bokmål og ordbanken for nynorsk
- tidlegare rettskrivingsvedtak og avgjerder⁴ som ikkje strir mot den seinaste normeringa
- ordlister og ordbøker til skulebruk som Språkrådet har godkjent⁵
- normative publikasjonar frå Språkrådet⁶

² Stadfest av kulturminister Torhild Widvey i interpellasjonsdebatt 25.2.2014.

³ Her er det tenkt på alle førebuande arbeid, frå prenta utgreiingar, som *Ny rettskriving for 2000-talet* (2011), til upubliserte utgreiingar og sakspapir i arkivet til Språkrådet med institusjonelle forgjengarar.

⁴ Ein database over årsmeldingane frå Norsk språknemnd, Norsk språkråd og Språkrådet er under oppbygging.

⁵ Ordlistar og ordbøker til skulebruk kan innehalda ord og uttrykk som ikkje er registrerte i Ordbanken.

⁶ T.d. bøkene *Nyord i norsk*, termlister og termordbøker, lister over geografiske namn osv.

Grunngjeving og drøfting av tidlegare normeringsarbeid finst dels i større, offentleggjorde publikasjonar som innstillingane om rettskriving med tilhøyrande dokumentasjon. Mykje finst også i arkiva etter Norsk språknemnd og Norsk språkråd. Større saker har også vore framlagde og grunngjevne i Språknytt og i konferansebidrag og vitskaplege publikasjonar.

Det manglar ein sams bibliografi for dette tilfanget, og mykje er vanskeleg tilgjengeleg. Språkrådet arbeider med å få digitalisert årsmeldingane og få knytt normeringsvedtaka i årsmeldingane til Ordbanken.

3.2 Implisitte vedtak

Frå 1952 og fram til 2000 hadde Språkrådet i oppgåve å godkjenna språket i læremiddel. Dette oppdraget innebar eit omfattande arbeid innanfor rettskriving, ordlaging og terminologi-utvikling som stort sett ikkje vart bokført som normeringsvedtak. Dette korpuset av godkjend tekst må også reknast med i normeringsgrunnlaget for norsk, for implikasjonen av at ei lærebok i denne perioden kom på trykk, var at språket og dermed ordformer og rettskrivingsval var godkjende av Språkrådet.

3.3 Ordlaging i norsk

Ordlagingssystemet i norsk, med samansetningar og avleiingar, gjer at nyordsproduksjonen går uavbroten heile tida. Dette er uproblematisk så lenge skrivemåte og bøyning for kvar orddel er i samsvar med det eksplisitt normerte ordtilfanget. Det å laga og skriftfesta samansette og avleide ord høyrer med til den generelle språklege kompetansen i norsk skriftkultur. Berre ein svært liten del av denne tilveksten blir eksplisitt normert. Språkrådet normerer nyord når språkutviklinga tilseier det.

3.4 Faktisk språkbruk

Den største endringa i arbeidet med normering av rettskrivinga er at det i dag er mykje enklare å undersøkje faktisk språkbruk enn det var for nokre tiår sidan. Innanfor dei siste tiåra er det bygd opp svært store søkbare tekstkorpus over norsk skriftmål, og etter måten store elektroniske talemålssamlingar. Dette skaper ein ny arbeidssituasjon for alt normeringsarbeid, og krev kompetanse på nye område i Språkrådet.

Det sentrale ordtilfanget er høgfrekvent, og blir nytta som normeringsmal for mindre frekvent ordtilfang. Ein bør ha i mente at dei aller fleste ordformer har låg frekvens i skriftmålet. Såleis er det t.d. ikkje vanleg at ein finn alle moglege bøyingsformer av eit samansett substantiv i eit korpus, same kor stort det korpuset er.

4 Språkspørsmål og normering

Språkrådet får fleire tusen språkspørsmål i året.⁷ Det aller meste svarer sekretariatet på. Ofte er korrekt og fullstendig informasjon om korleis norma faktisk ser ut, tilstrekkeleg. Slike saker kjem dermed ikkje til fagråd 3.

---

⁷ Ein database med spørsmål og svar er under oppbygging.

Ein del spørsmål kjem også inn via nettsida til Bokmålsordboka og Nynorskordboka (ordbokene@iln.uio.no). Det meste blir svart på lokalt. Tvilsspørsmål går vidare til Språkrådet.

Sidan Språkrådet har mangla normeringsfullmakter inntil desember 2012, er mange spørsmål utsette med tanke på seinare handsaming. Nye importord som har verka greie, er handterte i sekretariatet, og er registrerte i Ordbanken (t.d. *blogg* og *ebola*).

Ordlister og ordbøker til bruk i skulen skal leggjast fram til godkjenning, og herifrå kan det koma spørsmål til fagrådet.⁸ Det hender også at andre institusjonar, t.d. NRK, legg fram verksemdsinterne retningslinjer for ordval og språkføring og ber om merknader frå Språkrådet til dette før det blir teke i bruk.

4.1 Normativ avgjerd eller råd

Spørsmål som krev normativ avgjerd, er uavklara spørsmål innanfor ortografi (allmennordtilfang og namn), bøyning og ordlaging. Dette kan handsamast på alle nivå (fonologi, bøyning, ordlaging, ortografi, einskildord eller grupper). Tvilsspørsmål og større spørsmål blir førebudde som saker for fagråd 3, anna tilfang kjem som orienteringssaker til fagrådet.

Om andre språklege emne (ordval, uttale, terminologi, tyding, syntaks, stil osv.) gjev Språkrådet tilråding i samsvar med det tilfanget som ligg føre. Hovuddelen av rådgjevinga går ut på å gjera greie for faktisk bruk, og syna alternativ.

For handsaming av importord og nyord er det også utarbeidd særskilde retningslinjer, sjå pkt. 9.

Ei side ved normeringsarbeidet som svært mange er opptekne av, er skrivereglar som ikkje direkte gjeld rettskriving eller bøyning (som t.d. datoformat). Også desse sakene kjem til Språkrådet for normativ avgjerd.

4.2 Kva slags spørsmål kjem til fagråd 3?

Språkrådet ser det generelt slik at oppgåva innanfor språknormering er å styrkja skriftnorma for bokmål og nynorsk med utgangspunkt i faktisk språkbruk, både den tidlegare og den noverande, og samstundes unngå endringar som inneber unødvendig variasjon eller valfridom. Kva dette inneber, må drøftast frå sak til sak. Generelt bør ein helst normera klasser av ord framfor einskildord, slik at innslaget av unntak i bøyingsmønsterar blir mindre (jf. pkt. 5.2.5 og 6.2.5).

Sekretariatet i Språkrådet legg fram saker som krev normeringsavgjerd, for fagråd 3. Spørsmål som kjem utanfrå, blir lagde fram for fagråd 3 når ein ikkje finn svar i eksisterande normert tilfang, og når det gjeld ønske om endring av eksisterande rettskriving. Større saker der Språkrådet vil ha bistand frå fagråd 3, er ofte uavklarte spørsmål som gjeld fleire ord og ordgrupper. Det mest omfattande er sjølvsagt rettskrivingsreform, som bokmålsreforma i 2005 og nynorskrettskrivinga av 2012. Mindre omfattande saker er restansar i bokmålsrettskrivinga der ein i si tid vedtok at ein ville venta på nynorskreforma. Etter rettskrivinga av 2012 står det

---

⁸ For ordbøker og ordlister til skulebruk er særskilde retningslinjer under utarbeiding.

òg att nokre spørsmål som må handterast parallelt i nynorsk og bokmål. Det gjeld m.a. genusvariasjon i substantiv og variasjon i bruk av samansetningsfuge.

5 Særskilt om bokmål

5.1 Bakgrunn

Skriftspråket bokmål byggjer på fornorskinga av det danske skriftspråket som vi hadde i landet fram til slutten av 1800-talet, gjennom rettskrivings- og språkreformar i 1907, 1917, 1938, 1959, 1981 og 2005. I 1907 og 1917 bygde denne fornorskingsprosessen i stor grad på ideane til Knud Knudsen. Siktemålet var å forankra ortografien og bøyingsformene i norsk tale. Prinsippet til Knudsen var å basera reforma på ein utbreidd by-sosiolekt, «den landsgyldige dannede dagligtale», òg kalla «talt riksmål». Frå 1917 til 1981 var føremålet med rettskrivingsendring i offentleg regi å leggja til rette for etter måten rask tilnærming mellom skriftnormene riksmål/bokmål og landsmål/nynorsk. Dette førte til at mange tradisjonelle skriftspråkformer med grunnlag i «dattetale» vart stengde ute frå den offisielle norma, mens nye former vart innførte som ledd i tilnæringsplanen, utan at dei allereie var i skriftleg bruk. Tanken om rask språkleg tilnærming gjennom skriftspråknormering vart reelt lagd på is frå 1981. I 2002 vedtok Stortinget samrøystes at dei to målformene deretter skulle normerast på sine eigne premisser, det vil seia utan sideblikk til den andre målforma, men likevel slik at ein skal unngå unødvendige skilnader i ortografiske prinsipp (t.d. stavemåte av lånord). Dette var grunnlaget for reforma i 2005, og er gjeldande politikk i dag.⁹

Eit resultat av tilnæringsperioden er at skriftleg bokmål i dag viser større variasjon mellom alternative ordformer enn det som elles er vanleg i moderne skriftspråk. Tekstmaterialet viser ein del samvariasjon mellom dei ulike formvala, slik at vi kan snakka om operative subnormer av bokmål, tradisjonelt kalla «konservativt», «moderat» og «radikalt» bokmål, med mellomformer.

Variasjonen innanfor bokmål slik det blir skriva, set grenser for kor mykje ein kan redusera valfridomen i offisiell norm. Det er heller ikkje klare indikasjonar på at den eksisterande valfridomen blir opplevd som problematisk av språkbrukarane. I nokre tilfelle utarbeider avisredaksjonar eller andre trongare «husnormer». Kunnskapsgrunnlaget for det framtidige normeringsarbeidet må utviklast vidare, særleg gjeld det oppbygginga av breitt samansette og språkleg analyserte tekstkorpus.

5.2 Prinsipp for normeringa av bokmål

Prinsippa for normering av bokmål fell i stor grad saman med prinsippa for normering av nynorsk (avsnitt 6.2), men med ei litt avvikande vektlegging.

5.2.1 Sjølvstendepriippet

Bokmålet skal normerast på grunnlag av sin eigen skriftlege praksis og si eiga utvikling, og uavhengig av nynorsk, men i normeringa skal ein unngå unødvendige skilnader mellom dei to

---

⁹ Jf. St.meld. 35 pkt. 8.4.2.2.

målformene i grunnleggjande ortografiske prinsipp, orddeling, teiknsetjing, tekniske skrivereglar og norvagisering av lånord.

5.2.2 Stabilitetsprinsippet

Rettskrivinga av 2005 skal ikkje endrast vesentleg på kort sikt, men det kan gjerast mindre justeringar. Slike justeringar omfattar ord som ikkje har vore normerte før, retting av inkonsekvensar i tidlegare normering og i oppfølginga av den, og normendringar som følgjer av at ordformer kjem inn i eller går ut av bruk i skriftleg praksis.

5.2.3 Bruksprinsippet (ususprinsippet)

Det vesentlege grunnlaget for normeringa av bokmål er språket slik det ser ut i bokmålstekstar, med særleg vekt på tekstar som blir vurderte som normdannande. Avgrensinga av normdannande tekstar skal mellom anna ta omsyn til språkleg kvalitet og til kva innverknad ein ventar at den operative norma venteleg har på persepsjonen.

5.2.4 Stramleiksprinsippet

Det er i utgangspunktet ikkje noko mål korkje å stramma inn eller utvida valfridomen i bokmålsnorma. På lang sikt bør det likevel vurderast om norma kan strammast inn noko, så langt omsynet til usus og stabilitet tillet det. Auka valfridom ved einskildord kan bli nødvendig når nye former skal takast inn i norma, fordi ein normalt ikkje samtidig kan halda ute ei eksisterande form som framleis er i bruk. I slike tilfelle vil det vera eit føremål å vurderer om den gamle forma kan takast ut av norma etter ei tid.

5.2.5 Enkelheitsprinsippet

Normeringa skal i størst mogleg grad gjelda klassar av ord snarare enn einskildord, slik at innslaget av unntak i bøyingsmønster blir så få som råd. Dette blir likevel avgrensa av ususprinsippet: Dominerande avvikande bøyning i frekvente einskildord bør stå ved lag. Endringar motiverte av systemomsyn kan føra til auka valfridom ved einskilde ord.

5.2.6 Tradisjonsprinsippet

Det er ein verdi ved eit skriftspråk at det kan kjennast att som det same språket over fleire generasjonar. Derfor bør ein òg rekna mykje lesne eldre tekstar som ein del av det normdannande tekstgrunnlaget for normeringsarbeidet, slik at tradisjonelle former som framleis er i bruk, i nokon monn blir ståande sjølv om dei har lågare bruksfrekvens enn før.

5.2.7 Ordtilfangsprinsippet

Dette prinsippet er ei avgrensing av domenet til normeringa: Ordtilfanget i bokmål skal ikkje normerast offisielt. Den offisielle norma slår fast korleis ord skal skrivast og bøyast, men avgrensar ikkje kva for ord (leksem) som høyrer til språket; det er ei leksikografisk oppgåve å avgjera kva ord skal med i ei ordbok. At ord ikkje er omtalte i den offisielle norma, vil altså ikkje seia at ho utelukkar dei, berre at stavemåten og bøyinga deira ikkje er normerte.

6 Særskilt om nynorsk

6.1 Bakgrunn

Grunnlaget for det nynorske skriftspråket vart lagt på 1800-talet då Ivar Aasen utforma landsmålet. Han bygde på undersøkingar av talemåla i landet, heldt dette opp mot norrønt, og såg òg til dansk og svensk skriftradisjon. Landsmålet fekk den første offisielle rettskrivinga si i 1901. Sidan då har det skifta namn til nynorsk (i 1929), og målforma har vore igjennom fleire store rettskrivingsreformer, framfor alt i 1917, 1938, 1959 og 2012. Frå 1917 til 1981 var føremålet med rettskrivingsendring i offentleg regi å leggja til rette for etter måten rask tilnærming mellom skriftnormene riksmål/bokmål og landsmål/nynorsk. Tilnærmingspolitikken vart avslutta av Stortinget i 2002.

Den nynorskrettskrivinga som gjeld frå 2012, førte til endes eit reformarbeid som hadde vara eit par tiår. For normeringsarbeidet i åra framover blir framfor alt fråsegner frå nasjonale styresmakter frå og med 2002 og Språkrådet sitt styre retningsgjevande.

St.meld. nr. 35 (2007–08) legg vekt på normstramleik (s. 172), men innrømmer valfridomen ein historisk etablert plass i rettskrivingane. Det er lagt vekt på stabilitet (s. 173), men samtidig blir følgjande slått fast (s. 174): «Både i sjølve rettskrivinga og i dei såkalla skrivereglane finst det likevel mange detaljar, og erfaring viser at det ofte oppstår behov for å vurdera visse justeringar eller tilpassingar.» Departementet slutta seg til Språkrådet sine dåverande planar for arbeidet med ny nynorskrettskriving og la sjølv særleg vekt på at «nynorsken skal framleis vera slik utforma at han kan ha appell til språkbrukarar over heile landet, og at ein ikkje stengjer ute former som er i allmenn bruk blant breie grupper av nynorskbrukarar» (s. 206).

Rettskrivingsnemnda som vart utnemnd av Språkrådet 16.12.2009 og utarbeidde den nye nynorskrettskrivinga i perioden 2010–11, hadde eit mandat som framleis er retningsgjevande i normeringsarbeidet.¹⁰ Nynorsknorma er no utan sideformer.

6.2 Prinsipp for normeringa av nynorsk

Prinsippa for normering av nynorsk fell i stor grad saman med prinsippa for normering av bokmål (avsnitt 5.2), men med ei litt anna vektlegging.

---

¹⁰Den nye rettskrivinga skulle vera «ei tydeleg, enkel og stram norm for nynorsk, utan sideformer»; vidare skulle norma kunna «appellera til språkbrukarar over heile landet og [gi] rom for former som er i allmenn bruk blant breie grupper av nynorskbrukarar».

6.2.1 Sjølvstendepriinsippet

Nynorsken skal normerast på sjølvstendig grunnlag. I normeringssaker for nynorsk skal det derfor normalt ikkje tilleggast vekt om ei eventuell endring fører i den eine leia eller den andre i høve til bokmål. Ein skal likevel ikkje innføra nye skilnader mellom målformene i orddeling, teiknsetjing, tekniske skrivereglar eller liknande. I norvagisering skal målformene følgja kvarandre så lenge det ikkje bryt med rettskrivinga i målformene elles.

6.2.2 Stabilitetspriinsippet

Rettskrivinga av 2012 skal ikkje endrast vesentleg, men det kan gjerast mindre justeringar. Ein kan normera ord og uttrykk som ikkje har hatt normert form tidlegare. Normeringa av einskildord kan endrast når det er gode grunnar til det, til dømes for å fjerna inkonsekvens, for å skapa betre samsvar mellom norm og språkbruk eller for å gjera norma enklare. Slike endringar for einskildord kan gjerast sjølv om dei inneber utviding av norma på det punktet.

6.2.3 Brukspriinsippet (ususpriinsippet)

Det vesentlege grunnlaget for normering av nynorsk skriftspråk er språket slik det ser ut i nynorsk tekst, med særleg vekt på tekstar som blir vurderte som normdannande. Ein kan ta inn nye former i norma dersom dei er mykje brukte i skrift og vil gjera norma enklare å bruka. Ein bør då vurdera om den gamle forma kan takast ut av norma. Ein bør normera uavhengig av opphav. Vurderingar under brukspriinsippet må byggjast på undersøkingar av store tekstkorpus som dekkjer nynorsk skrift både diakront og synkront og har god nok sjangerspreiing.

6.2.4 Stramleikspriinsippet

Rettskrivinga av 2012 vart vedteken som uttrykk for det ein vurderte som passande stramleik. Det er såleis ikkje eit mål korkje å stramma inn eller å utvida norma. Dersom normerte einskildord likevel får ei ny form i rettskrivinga, bør den eldre forma ofte bli ståande ei tid, sidan fjerning med ein gong då bryt med stabilitetspriinsippet.

6.2.5 Enkelheitspriinsippet

Ei rettskriving som er enkel å bruka, skal på den eine sida ta vare på spontan skriveskikk, bygd på innarbeidd praksis, på den andre sida vera så systematisk at språkbrukarar kan resonnera seg fram der ein støyter på noko ukjent. Desse to omsyna vil somtid kollidera. Enkelheitspriinsippet skal ikkje forståast slik at det enklaste systemet alltid er å føretrekkja; ein må sjå norma i samanheng med talemåla og skriftspråkbruken og vurdera kvar sak for seg.

6.2.6 Talemålsprinsippet

Når ein strammar inn norma på punkt der det er talemålsvariasjon, bør forma som har best talemålsgrunnlag, bli ståande. Dersom ein utvidar norma, bør den nye forma ha svært godt talemålsgrunnlag. Med talemålsgrunnlag er det tenkt både på frekvens, generell utbreiing og utbreiing i kjerneområda for nynorsk.

Bruksprinsippet går framfor talemålsprinsippet: Unormerte former som er lite brukte i skrift, skal ikkje takast inn i norma sjølv om dei har godt talemålsgrunnlag.

6.2.7 Tradisjonsprinsippet

Nynorskrettskrivinga skal føra vidare former som har ein etablert plass i den nynorske skriftspråktradisjonen. Skriftspråktradisjonen strekkjer seg tilbake til 1800-talet, men i normeringa av den framtidige nynorsken må ein framfor alt ta omsyn til dei siste generasjonane. Ei innstramming av norma bør ikkje ta ut former som har vore mykje brukte etter rettskrivingsreforma i 1959.

6.2.8 Ordtilfangsprinsippet

Ordtilfanget i seg sjølv er ikkje eit normeringsspørsmål. Det er føresett at skuleordlister og skuleordbøker gjennom ordutvalet gjer greie for ordtilfanget i nynorsk på ein måte som syner vanleg bruk over tid. Ordtilfang som er etablert i språkbruken, blir ikkje teke ut av norma. Når det gjeld opptak av tyske og danske importord i nynorske ordlister og ordbøker, kan Språkrådet gjera bindande vedtak, jf. § 3 i vedtektene.

7 Særskilt om normeringsomsyn ved fastsetjing av terminologi

Språkrådet har eit ansvar for nasjonal samordning av arbeidet med å utvikla fagterminologi på norsk. Utvikling av norsk fagterminologi krev spesifikk kunnskap om det gjeldande fagområdet. Terminologiutvikling må derfor skje i fagmiljøa. Samarbeid om terminologiutvikling er sterkt ønskjeleg, og Språkrådet bør bidra med å leggja til rette for terminologisk arbeid og spela ei aktiv rolle som rådgjevar i terminologisk arbeid. Språkrådet bør også engasjera seg i korleis kunnskapen om terminologi blir lagra og formidla i Noreg.

7.1 Normering og grenseflata mot terminologi

I terminologisk rådgjevingarbeid må ein skilja mellom (1) å velja blant aktuelle termkandidatar og (2) kva som skal vera normert form på einskildkandidatar. På det første punktet kan Språkrådet gje råd på generelt grunnlag, som t.d. å tilrå ein avlørsarterm framfor eit engelsk alternativ. Språkrådet vil òg ha synspunkt når det gjeld val mellom alternative norske termar, men slike fråsegner har ikkje normativ kraft. Fagmiljøa må sjølve vurdere kva for termar som skal vera tilrådde, tillatne eller frårådde, og utarbeida relevante avlørsartermar. I nokre tilfelle kan det òg vera usemje mellom ulike fagmiljø om kva som er den best eigna termen, og det er vanskeleg å sjå føre seg at Språkrådet skal kunna normera dette.

7.2 Normert form for termar

På det andre punktet vil Språkrådet bidra ved å fastsetja normert form for aktuelle termkandidatar. Når etablerte termar inngår i allmennspråket, vil dei kunna bli normerte ved oppføring i ordbøker. Men eit normeringsvedtak om rettskriving og bøyning inneber ikkje at formene nødvendigvis utgjer tilrådde termar.

Normeringa av ordformer som blir brukte som fagtermar, følgjer dei prinsippa for normering som gjeld for allmennspråket. Ein må på same måte kartleggja bruken i fagspråkleg kontekst og ta omsyn til sentrale fagmiljø. Ei slik ususbasert grunngjeving var grunnlaget for at *design* vart normert som inkjekjønnsord i tillegg til hankjønn i 2014, m.a. på initiativ frå Patentstyret.

7.3 Samarbeid med termfaglege miljø

Generelt skal normeringa av fagterminologi ta omsyn til etablerte standardar og eksisterande oppdaterte termbasar som blir nytta av fagmiljøa. Ein må òg ta omsyn til bruk i dei nordiske grannespråka og internasjonal bruk av tekniske termar og måleiningar.

Sentrale miljø for terminologiutvikling er statlege institusjonar som omset fagtekstar til norsk, som Noregs Bank, Sjøfartsdirektoratet, UD's eining for EØS-omsetjing og Universitets- og høgskulerådet si termgruppe. Terminologi som er vedteken der, vil i praksis ha ein normgjevande effekt. Språkrådet vil i sitt normeringsarbeid ta omsyn til framlegg som kjem frå slikt hald.¹¹ Denne framgangsmåten vil sikra at ein frå statleg hald får ein eintydig terminologi, og dermed bidra til gjennomslag for termen i brukarmiljøa.

Språkrådet kan også i visse høve gjera ein meir systematisk gjennomgang av termlister og termbasar. I samband med større gjennomgangar med revisjon er det naturleg at også fagråd 3 kan bli drege inn som rådgjevande organ.

8 Særskilt om normeringsomsyn for namn

Namn er ein del av språket som blir opplevd som særleg identitetsskapande, og det er ofte knytt sterke kjensler til handtering av namnespørsmål. Særnamna (*propria*), som omfattar namn på stader, personar, visse husdyr, skip, institusjonar, verksemder, organisasjonar, bøker m.m., utgjer ein stor del av det språklege inventaret. For Språkrådet er fastsetjing av skrivemåte i norsk for ikkje-norske namn også ei stor oppgåve.

---

¹¹ Eit aktuelt døme er normering av alternative termar knytte til omgrepet *postdoktorstipendiat* (t.d. *postdok/postdoc/postdoktor/postdoctor*). Ei normativ handsaming av akademisk terminologi må gjerast i samråd med UHR, som i praksis vil seia å ta omsyn til kva for normeringskandidatar som er oppførte i UHRs termbase for universitets- og høgskulesektoren (<http://termbase.uhr.no/>) eller, om høva ligg til rette for det, å tilrå bestemte kandidatar overfor UHR dersom omgrepet ikkje er oppført der.

8.1 Kva rolle har Språkrådet i normering av namneformer?

Stadnamn i Noreg er omfatta av særlege reglar, utanfor Språkrådets vanlege normeringsprosedyre (lov om stadnamn (1990, revidert 2005)).¹²

Somme namnegrupper får form fastsett av andre institusjonar, men Språkrådet skal normalt konsulterast på førehand.¹³ Dette gjeld (1) namn på statar (avgjerd i Utanriksdepartementet), (2) namn på norske offentlege institusjonar, (3) namn i polare område (Polarinstituttet). Kommunenamn kan bli ei sak der Språkrådet blir rådspurt. Ei fast konsultasjonsordning galdt inntil for få år sidan også for namn på petroleumfelt. I høve til desse namnegruppene kan Språkrådet gje råd og informera om kva som er rekna for god namneskikk.

8.2 Namn som Språkrådet normerer etter vanleg prosedyre

Namnegrupper der Språkrådet har ansvar for å fastsetja namneform, er (4) utanlandske geografiske namn og (5) historiske namn. Språkrådet fastset også form på avleiingar frå og samansettingar med namn. Ei viktig gruppe er innbyggjarnamn (norske og utanlandske) med adjektiv. I namnesaker vil det ofte vera spørsmål om bruk av stor og liten bokstav, særskriving, kortformer osv., som også kjem inn under praktisering av skrivereglar.

8.3 Anna arbeid med namn i Språkrådet

Ei viktig side av arbeidet Språkrådet gjer med namnespørsmål, er ikkje normativt, men gjeld informasjon om namneformer og reglar for namnefastsetjing, rådgjeving og oppmuntring til å visa namneveit.

9 Retningslinjer for normering av importord

Føremålet med desse retningslinjene er å laga rutinar som operasjonaliserer normeringa av importord, jf. § 3 «Normering av bokmål og nynorsk» i vedtektene for Språkrådet.

Retningslinjene avløyser retningslinjer som Norsk språkråd vedtok i 1998.

9.1 Behov og definisjonar

Dersom nye importord som blir tekne i bruk i norsk allmennspråk, ikkje alt har ei form som høver inn i norsk rettskriving, skal ein normalt gje dei norsk ordform, ved anten fornorsking eller norvagisering.

Importord vil seia lånord og framandord. *Fornorsking* vil seia at ein finn eit norsk ord (eit avløysarord) for importordet. *Norvagisering* vil seia at ein gjev importordet norsk skrivemåte.

---

¹²I brosjyren *Namnsetjing av gater og vegar/Navnsetting av gater og veier* gjev Språkrådet råd om val og skrivemåte av adressenamn og om prosedyren for saksbehandling.

¹³Kulturdepartementets Rundskriv V-11/2007: Språkfaglige konsultasjonsrutiner ved navnelaging i staten.

9.2 Vurderingsgrunnlag

For å kunna vurderer i kva høve ein skal satsa på fornorsking eller norvagisering, må Språkrådet auka innsikta i importordprosessen gjennom systematisk observasjon av språkutviklinga og språksituasjonen.

9.3 Nærare om fornorsking og norvagisering

For heilt nye importord som er vanskelege å tilpassa til norsk lydstruktur, skal Språkrådet prioritera arbeidet med å finna norske avløyssarord. I ordlagingsarbeidet skal ein leggja vekt på å konferera med brukargruppene.

Dersom ein bruker importord i norsk, skal det normalt godtakast å skriva eit importord i tråd med norsk uttale og norske rettskrivingsprinsipp, jamvel om det enno ikkje er normert slik.

9.4 Importord frå namn

Ein bør vera tilbakehalden med å endra termar som er i internasjonal bruk, t.d. måleiningar, særleg når ordet er avleidd av eit namn. Døme: *becquerel*, *pasteurisera*.

9.5 Nordiske omsyn

Når ein skal avgjera om ein bør satsa på norvagisering eller avløyssarord, bør ein jamføra med dei skandinaviske grannelanda, og sjå etter gode løysingar i grannespråka.

9.6 Fonologiske omsyn

Ein skal norvagisera nye importord etter det dominerande mønsteret for tilpassing til norsk uttale.

9.7 Tilpassing til bae målformer

Norvagiserte ordformer skal til vanleg ha same skrivemåte i bokmål og nynorsk.

9.8 Morfologiske omsyn

Norvagiserte substantiv, verb og adjektiv skal setjast inn i norske bøyingsklassar slik at dei får tradisjonelle norske bøyingsendingar.

9.9 Spesifisering av metode – kjelde

Dei norvagiserte orda skal følgja nærare definerte prinsipp som er lista opp i utgreiinga *Lånte fjører eller bunad* (s. 110–120).

9.10 Registrering og kunngjering

Nye vedtak om norvagisering og fornorsking blir registrerte i Norsk ordbank og skal kunngjerast av Språkrådet i føremålstenlege kanalar.

Språkrådet skal ha ein strategi for å fremja norvagiserte og fornorska former.

9.11 Parallellform versus eineform

Dersom det ikkje er grunn til å halda på framand skrivemåte i eit importord, blir den fornorska eller norvagiserte forma normert som eineform.

Dersom det er grunn til å rekna framand skrivemåte av eit importord som etablert i rettskrivinga, skal norvagisert eller fornorska form koma i tillegg til den framande skrivemåten.

Når ei norvagisert ordform har vore tillaten og brukt i 25 år, skal ein analysere bruksmønsteret, og vurdere å gjere ordforma til eineform.

9.12 Behandlingsmåte i fagråd 3

Fagrådet for normering og språkbobservasjon førebur framlegg til norvagisering og bør så langt råd er, prøva å behandla ord i grupper.

10 Særskilt om rådgjeving som gjeld uttale

Språkrådet får ein del spørsmål om uttale av einskildord og namn. Språkrådet fastset ikkje uttalenormer, men kan gje råd. Det er gjort greie for rådgjevinga på nettsidene til Språkrådet.¹⁴ Desse råda byggjer på retningslinjer vedtekne for Norsk språkråd i 2001.¹⁵ Retningslinjene framstår som forelda og treng revisjon. Fagråd 3 ønskjer å spela ei konstruktiv rolle i normeringa her. Fagrådet har ikkje handsama uttalespørsmål i sin funksjonsperiode.

Når Bokmålsordboka og Nynorskordboka skal reviderast, vil opplysning om uttale bli ei større sak for Språkrådet, og då vil det vera rimeleg at fagrådet uttalar seg.

11 Særskilt om skrivereglar

11.1 Kva er skrivereglar?

Dette feltet er ikkje klart avgrensa, men det er knytt til skriving av ord og tekstar av alle slag og gjeld mange emne utanom den reine skrivemåten og bøyinga av orda. «Skrivereglar» er knapt nokon vanleg kjend term, og det omfattar alt frå konvensjonar som i stor grad er sams på tvers av språk (som at ein begynner ei setning med stor bokstav og avsluttar med punktum eller anna skiljeteikn), til fagspesifikk teiknbruk.

---

¹⁴ http://www.sprakradet.no/Sprakhjelp/Raad/Raad_om_uttale/

¹⁵ Norsk språkråd: Årsmelding 2001. Vedtak s. 19–20. Retningslinjer i vedlegg 4 s. 59–60.

11.2 Fastsetjing og status

Dei nærare reglane for norsk har vakse fram dels som ledd i utviklinga i rettskrivinga. Mykje var fastlagt i 1970-åra. Boka *Skriveregler* av Finn-Erik Vinje har hatt ein sentral posisjon. Første utgåva kom ut i 1973 og hadde 64 sider, den 9. utgåva frå 2009 har 144 sider. Andre normkjelder har vore rettleiing i innleiinga i ordbøker og ordlister.

Skrivereglane fyller mange praktiskebehov, som korleis ein skriv datoar, andre taluttrykk og forkortingar, og korleis ein deler ord ved linjeskift. Språkrådet normerer m.a. skrivemåten av tal (t.d. årstal) og symbol når dei skal skrivast med bokstavar. Skrivereglane er jamt over ikkje mykje kontroversielle i dag. Det har vore kritikk om at t.d. kommareglane er for innfløkte. Det er viktig at reglane ikkje blir for mange og uoversiktlege. Språkrådet tok i 2006 til orde for «vurdering av et klarere skille mellom regel og råd i det som har med skriveregler å gjøre».¹⁶

11.3 Faste skrivereglar

Prinsippet om stabilitet i norma bør rå også på dette området, samstundes som det òg må vera rom for å gjera justeringar for at reglane skal vera funksjonelle. Det gjorde Språkrådet i 2014 på nokre punkt der språkbruken har endra seg mykje i seinare tiår.¹⁷ Utviding og ajourføring av norma, t.d. når det gjeld forkortingar og akronym, er òg aktuelt.

Ei vurdering av behovet for normering må sjåast i samanheng med korleis Språkrådet formidlar reglane og råda. Ordbøkene kan berre i liten grad formidla slike skrivereglar. Nettsidene til Språkrådet er den viktigaste kanalen.

12 Prosess og vedtak

Dette kapittelet går nærare inn på normeringsarbeidet som vidareføring av kapittel 4.

12.1 Prinsipp og mal for saksførebuing

For å få mest mogleg einskapleg saksførebuing for språkspørsmål fagråd 3 skal drøfta og/eller ta avgjerd om, er det laga ein mal for normeringssaker, på grunnlag av tidlegare praksis under Norsk språkråd (vedlegg 1).

Rettskrivingsnemndene for nynorsk (2002 og 2010–2011) valde å etablere ein standard for gjennomgang av kvart punkt. Denne framgangsmåten gjorde mykje til at innstillingane vart leselege, oversynlege og brukande som referansedokument i ettertid.

Ein slik mal legg til rette for lagring av normeringssaker i database, og dette er eit mål på lengre sikt.

---

¹⁶I brev til Kultur- og kyrkjedepartementet «Svar på KKD's brev av 29. mai 2006 om det fremtidige normeringsarbeidet».

¹⁷Språkrådet godtok klokkeslett med kolon: 09:00, skrivemåten av årstal som tjuetjorten ved sida av totusenogfjorten og at datoar kan skrivast med rekkjefølgja 2014-02-11.

12.2 Metode for handsaming av normeringssaker

Som malen viser, er metoden for handsaming av normeringssaker

- klargjering av status
- vedtaksframlegg
- oversyn over normeringshistorikk og munnleg og skriftleg bruk, irekna frekvens
- vurdering (diskusjon)

Dei tre moglege vedtakstypene er

- inga endring (irekna negativt vedtak, dvs. ikkje normera)
- endra gjeldande normering eller normeringsstatus
- halda på gjeldande normering og leggja til noko

Det at saka i det heile ligg føre til handsaming i fagråd 3, føreset at sekretariatet vurderer endring som mogleg utfall. Dei tre vedtakstypene vil dermed ha som underlag argument for og mot endring.

Dersom ein ikkje har gode argument for at gjeldande normering bør gå ut eller innsnevrast (i tilfelle med eksisterande valfridom), vil vedtaksframlegg om endring måtta bli eit framlegg om tillegg til eksisterande norm. Dette er den mest generelle grunnen til at saker som gjeld einskildord, ofte inneber normutviding på mikronivå. Det er elles svært mange omsyn som kan motivera endring av gjeldande normering eller vedlikehald av ein situasjon med valfridom. Somme av dei er handsama i samband med utdjupande avsnitt ovanfor.

12.3 Vedtak og kunngjering

Normeringsvedtak i fagråd 3 skal godkjennast av styret i Språkrådet. Dersom det gjeld «gjennomgripande endringar eller systemendringar», skal dei leggjast fram for Kulturdepartementet til godkjenning, jf. vedtektene.

Normeringsvedtaka skal kunngjerast på nettsidene til Språkrådet, gjennom oppdatering av Bokmålsordboka, Nynorskordboka og Norsk ordbank og gjennom andre høvelege kanalar.

Vedlegg 1

Mal for sakshandsaming av normeringsspørsmål

SAK (referansenummer i fagrådet for normering og språkobservasjon og i styret)

- vedtaksframlegg
- framleggsstillar
- bakgrunn og grunngjeving i kortform for at saka kjem opp
- referanse (lenke) til innkomne dokument

SAKSTYPE

Er dette ei sak av type 1, 2 eller 3? Kryss av.

1 Realisering av eksisterande vedtak og normer

2 Framlegg til styrevedtak om slike saker som er nemnde i § 3 i vedtektene

3 Framlegg til tilråding til Kulturdepartementet i slike saker som er nemnde i § 3 i vedtektene

VEDTAK

Framlegg til kort vedtak, og tilvising til lengre vedtak som konklusjon på grunngjeving

STATUS

Oversyn over eksisterande og tidlegare normering

Lenke til Ordbanken og Bokmålsordboka og/eller Nynorskordboka

Tidlegare sakspapir frå Språkrådet, Norsk språkråd, Norsk språknemnd

Andre og større utgreiingar (nynorsk for 2000-talet o.l.)

NORMERINGSHISTORIKK

Kva seier Ordbanken, normeringsdatabasen og tidlegare sakspapir i Norsk språkråd og Språkrådet?

OVERSYN OVER BRUK

Frekvens før og no

Dokumentasjon av (alternative) former: ordbøker, statistikk frå sentrale korpus, spørsmål til Språkrådet o.a.

bokhylla.no – lærebøker og andre dokument

Status i andre språk: nordiske språk, engelsk osv.

Nordiske omsyn i normeringa

DISKUSJON

Argumentasjon/diskusjon/drøfting som fører til eit standpunkt; grunngjeving for standpunktet

Referansar til normeringsprinsipp på visse område

Konsekvensar for andre område av språket?

LENGRE VEDTAK SOM KONKLUSJON PÅ GRUNNGJEVING

Fagrådet meiner (innstilling til innkomne framlegg)

LITTERATURREFERANSAR

Retningslinjer for normering av bokmål og nynorsk

Bokmålsversjon

Innhold

Innledning.....	4
1 Hvorfor normere?.....	4
2 Språkpolitisk grunnlag for normering.....	5
3 Faglig grunnlag for normering.....	6
3.1 Eksplisitte vedtak.....	6
3.2 Implisitte vedtak.....	7
3.3 Orddannelse i norsk.....	7
3.4 Faktisk språkbruk.....	7
4 Språkspørsmål og normering.....	7
4.1 Normativ beslutning eller råd.....	8
4.2 Hva slags spørsmål kommer til fagråd 3?.....	8
5 Særskilt om bokmål.....	9
5.1 Bakgrunn.....	9
5.2 Prinsipper for normeringen av bokmål.....	9
5.2.1 Selvstendighetsprinsippet.....	9
5.2.2 Stabilitetsprinsippet.....	10
5.2.3 Bruksprinsippet (ususprinsippet).....	10
5.2.4 Stramhetsprinsippet.....	10
5.2.5 Enkelhetsprinsippet.....	10
5.2.6 Tradisjonsprinsippet.....	10
5.2.7 Ordforrådsprinsippet.....	10
6 Særskilt om nynorsk.....	11
6.1 Bakgrunn.....	11
6.2 Prinsipp for normeringen av nynorsk.....	11
6.2.1 Selvstendighetsprinsippet.....	11
6.2.2 Stabilitetsprinsippet.....	12
6.2.3 Bruksprinsippet (ususprinsippet).....	12
6.2.4 Stramhetsprinsippet.....	12
6.2.5 Enkelhetsprinsippet.....	12
6.2.6 Talemålsprinsippet.....	12
6.2.7 Tradisjonsprinsippet.....	13
6.2.8 Ordforrådsprinsippet.....	13
7 Særskilt om normeringshensyn ved fastsetting av terminologi.....	13
7.1 Normering og grenseflaten mot terminologi.....	13
7.2 Normert form for termer.....	13
7.3 Samarbeid med termfaglige miljøer.....	14
8 Særskilt om normeringshensyn for navn.....	14
8.1 Hvilken rolle har Språkrådet i normering av navneformer?.....	14
8.2 Navn som Språkrådet normerer etter vanlig prosedyre.....	15
8.3 Annet arbeid med navn i Språkrådet.....	15
9 Retningslinjer for normering av importord.....	15
9.1 Behov og definisjoner.....	15
9.2 Vurderingsgrunnlag.....	15
9.3 Nærmere om fornorskning og norvagisering.....	16
9.4 Importord fra navn.....	16
9.5 Nordiske hensyn.....	16
9.6 Fonologiske hensyn.....	16
9.7 Tilpasning til begge målformer.....	16
9.8 Morfologiske hensyn.....	16

9.9 Spesifisering av metode – kilde	16
9.10 Registrering og kunngjøring.....	16
9.11 Parallellform versus eneform	16
9.12 Behandlingsmåte i fagråd 3	17
10 Særskilt om rådgivning som gjelder uttale.....	17
11 Særskilt om skriveregler.....	17
11.1 Hva er skriveregler?	17
11.2 Fastsetting og status.....	17
11.3 Faste skriveregler.....	18
12 Prosess og vedtak	18
12.1 Prinsipper og mal for saksforberedelse	18
12.2 Metode for behandling av normeringssaker	18
12.3 Vedtak og kunngjøring	19
Mal for saksbehandling av normeringsspørsmål.....	20

Innledning

Offisiell rettskrivning for bokmål og nynorsk er et arbeidsfelt for Språkrådet. Språkrådet kan vedta skrivemåte og bøyning av nye ord, og det kan vedta endringer i skrivemåte og bøyning av ord som har offisiell form fra før. Det kaller man også å normere, dvs. fastsette som norm, som gjeldende rettskrivning. Retningslinjene i dette notatet viser hvilke hensyn Språkrådet tar i arbeidet med normering.

1 Hvorfor normere?

Språk er et normativt fenomen. Både talemål og skriftspråk hviler på en mengde normer for hvordan ord og setninger kan se ut og kva de kan bety. For talemål er normene oftest ikke eksplisitte, men kan betraktes som en stilltiende overenskomst mellom språkbrukerne, som styrer hvordan ytringer blir formulert og avkodet. Slike normer kan man kalle «operative». De finnes så lenge det finnes språkbruk som blir styrt av dem, og de blir lært gjennom bruk av språket. De operative normene er på et vis språket selv.

Siden de operative normene allerede ligger i språkbevisstheten og språkbruken, og definerer rett og galt uten å være formulert, er det rimelig å spørre hva man skal med preskriptive normer, det vil si normer som har blitt formulert og foreskrevet av et organ med autoritet, og som gjelder for språkbruken på visse områder. For å svare på det må man se på forskjellen mellom talemål og skriftspråk. Et skriftspråk trenger bevisst pleie. Historisk sett er skriftspråk alltid sekundære sammenlignet med talemål. Opphavet til et skriftspråk er skriftfesting av et eksisterende talemål, eller en bevisst konstruksjon basert på et utvalg av eksisterende talemål. Dette betyr likevel ikke at det er rimelig å se på utviklede skriftspråk som helt sekundære i forhold til talemål i samtiden.

Skriftspråk skiller seg fra talemål på flere måter. Skriftspråk er aldri noens førstespråk, i motsetning til talemålet. Traderingen av et skriftspråk til nye generasjoner forutsetter kulturinstitusjoner – strukturert opplæring, skoler, medier, forlag – som traderingen av et talemål ikke trenger. Samtidig har et utviklet skriftspråk det felles med et talemål at det hviler på et system av uformulerte, operative normer for hva som kan og ikke kan godtas, forankret i et samfunn av språkbrukere. På den måten er et skriftspråk også et eget, selvstendig språk som må læres; det er ikke bare et transkripsjonssystem for tale. Det språksamfunnet som disse skriftspråknormene er forankret i, har likevel en egen struktur sammenlignet med samfunnet rundt et talemål; et skriftspråksamfunn består av folk som leser og skriver, ofte med stor sosial og geografisk spredning. Skriftspråket har en historisk dybde som talemålet mangler, fordi tekster blir lest lenge etter at forfatterne er borte. Det har også en hierarkisk struktur som følger av at enkelte leser mye mer enn andre, og enkelte blir lest av langt flere enn andre. Dette innebærer at ikke alle skrivende og lesende mennesker er like sentrale som bærere av de operative normene for skriftspråket. Den historiske dybden som et utviklet skriftspråk har, gir det dessuten et akkumulert ordtilfang og et stilregister som tydelig gjør det til et mer omfattende objekt enn noe et enkeltmenneske vanligvis kan mestre. Slik er et skriftspråk et felles kunnskapsobjekt som den enkelte har mer eller mindre partiell kunnskap om.

Disse forholdene gjør at skriftspråket er sårbart og krever særlig pleie. Ingen kan lese alt, og mange leser lite. Hvis skriftspråket på tross av dette skal formidles videre som en nyansert og uttrykksfull bærer av det kollektive minnet i samfunnet, trengs ressurser som dokumenterende

ordbøker og grammatikker, og systematisk arbeid med normer for grammatikk og rettskrivning. Her kommer da den preskriptive normeringen inn, som først og fremst gjelder rettskrivning og bøyning, i mindre grad syntaks og ordtilfang, og enda mindre ordbetydninger.

Rettskrivning og bøyning kan betraktes som relativt overfladiske sider av språket, men samtidig er det særlig rettskrivning og bøyning som gir skriftspråket en umiddelbar identitet og gjør det gjenkjennelig som det samme språket fra tekst til tekst. Dette er igjen en forutsetning for at skriftspråket lett skal kunne læres. Å holde skriftspråket enhetlig nok til at det lett kan kjennes igjen, blir derfor en viktig del av arbeidet for å holde skriftspråket oppe i det hele tatt.

Etter at den tidligere tilnæringslinjen i språkpolitikken nå er oppgitt, skal hovedgrunnlaget for normeringen være skriftspråkene våre slik de faktisk ser ut og utvikler seg i tekst. Stabile utviklinger i den operative normen er retningsgivende for den preskriptive normeringen. Dette reduserer likevel ikke normeringen til enkel objektiv observasjon. Det er fremdeles rom for valg mellom alternative språkpolitiske syn, for eksempel på avgrensningen av hvilke tekster som skal sees på som de mest sentrale og normbærende, og på avveiningen mellom tradisjon og tidsdybde på den ene siden og nærhet til talemålene i dag på den andre.

2 Språkpolitisk grunnlag for normering

Det språkpolitiske utgangspunktet er vedtektene for Språkrådet, særlig § 3 og 5. Språkrådet har ifølge vedtektene fullmakt til å gjøre rettskrivningsvedtak. Dersom rettskrivningsvedtakene er gjennomgripende, skal de legges frem for Kulturdepartementet til godkjenning, jf. § 3:¹

§ 3 Normering av bokmål og nynorsk

Språkrådet kan gi råd om staving og bøyning av nye og tidlegare unormerte ord og gjer bindande normeringsvedtak når språkutviklinga tilseier det. Føresegna gjeld også for transkripsjon av utanlandske namn. Språkrådet gir råd og rettleiing om tekniske skrivereglar og skal så langt det er tenleg, klargjera kva reglar som er obligatoriske for korrekt språk.

Etter opplæringslova § 9-4 fjerde ledd skal Språkrådet godkjenne ordlister og ordbøker til skulebruk.

Dersom faktisk språkbruk eller sterke systemomsyn tilseier det, kan Språkrådet vedta ny stavemåte og bøyning av tidlegare normerte ord og justeringar i skrivereglane. Vedtak om gjennomgripande endringar eller systemendringar skal leggjast fram for departementet til godkjenning. Føresegnene i første og andre punktum gjeld tilsvarande for opptak av tyske og danske importord i nynorske ordlister og ordbøker, jf. andre ledd.

§ 5 i vedtektene gjelder fagrådene som Språkrådet har oppnevnt for å sikre bredest mulig samfunnskontakt. Det er fagrådet for normering og språkobservasjon (fagråd 3) som skal ta seg av normeringsspørsmål, som omtalt i tredje ledd:

---

¹ Jf. også punktet «4.2 Normeringsendringar» i høringsnotatet med utkast til regler om fullmakter og behandlingsprosedyre i rettskrivningssaker fra juli 2012.

Fagrådet som behandlar rettskrivingsspørsmål, skal ha åtte medlemmer, halvparten for kvar målform. Ein for kvar målform skal koma frå sekretariatet. Også leiar og nestleiar skal tilhøyra kvar si målform og alternera annakvart år. Normeringssaker som ikkje er felles for målformene, skal behandlast i den aktuelle halvdel av fagrådet.

Etter § 4 i vedtektene skal styret i Språkrådet godkjenne vedtakene fagråd 3 gjør:

Styret har det overordna ansvaret for verksemda i Språkrådet og skal behandla og avgjera alle viktige og prinsipielle spørsmål. Styret skal godkjenna alle vedtak som Språkrådet har fullmakt til å gjera etter § 3.

Den tidlige institusjonen Norsk språkråd hadde språknormering som en sentral oppgave. Språkrådet, som ble opprettet i 2005, fikk normeringsfullmakter i desember 2012. Retningslinjene her følger i stor grad det som var praksis i Norsk språkråd.

Til grunn for Språkrådets normeringsarbeid ligger videre Stortingsmelding 35 (2007–2008) Mål og mening,² særlig kapittel 8 (Språkdyrking – eit korrekt og velfungerande språk), og innenfor dette kapittelet delkapittel 8.4.1 (språknormering):

Stortinget har tidlegare [...] slutta seg til prinsippet om sjølvstendig normering av nynorsk og bokmål utan tilnærming, dessutan prinsippet om stabilitet, dvs. at vi bør ha mindre hyppige og mindre omfattande endringar i rettskrivinga enn det som tidlegare har vore vanleg her i landet. Desse to prinsippa bør framleis liggja til grunn og praktiserast mest mogleg konsekvent. (St.meld. 35 (2007–2008) pkt. 8.4.2.5.)

3 Faglig grunnlag for normering

3.1 Eksplisitte vedtak

Eksplisitte normeringsvedtak er dels uttrykt i tilfang som er eksplisitt normert gjennom vedtak, dels i tilfang som er godkjent av Språkrådet og av forgjengerne (Norsk språknemnd og Norsk språkråd), og i de utredningene som ligger bak gjeldende rettskrivning.³

Det eksplisitt normerte ordtilfanget i norsk finnes i

- ordbanken for bokmål og ordbanken for nynorsk
- tidligere rettskrivningsvedtak og beslutninger⁴ som ikke strider mot den seneste normeringen
- ordlister og ordbøker til skolebruk som Språkrådet har godkjent⁵
- normative publikasjoner fra Språkrådet⁶

² Bekreftet av kulturminister Torhild Widvey i interpellasjonsdebatt 25.2.2014.

³ Her er det tenkt på alle forberedende arbeider, fra trykte utredninger, som Ny rettskrivning for 2000-talet (2011), til upubliserte utredninger og sakspapirer i arkivet til Språkrådet med institusjonelle forgjengere.

⁴ En database over årsmeldingene fra Norsk språknemnd, Norsk språkråd og Språkrådet er under oppbygging.

⁵ Ordlistene og ordbøkene til skolebruk kan inneholde ord og uttrykk som ikke er registrert i Ordbanken.

⁶ F.eks. bøkene *Nyord i norsk*, termlister og termordbøker, lister over geografiske navn osv.

Begrunnelser for og drøfting av tidligere normeringsarbeid finnes dels i større, offentliggjorte publikasjoner som innstillingene om rettskrivning med tilhørende dokumentasjon. Mye finnes også i arkivene etter Norsk språknemnd og Norsk språkråd. Større saker har også vært fremlagt og begrunnet i Språknytt og i konferansebidrag og vitenskapelige publikasjoner.

Det mangler en felles bibliografi for dette tilfanget, og mye er vanskelig tilgjengelig. Språkrådet arbeider med å få digitalisert årsmeldingene og få knyttet normeringsvedtakene i årsmeldingene til Ordbanken.

3.2 Implisitte vedtak

Fra 1952 og frem til 2000 hadde Språkrådet i oppgave å godkjenne språket i læremidler. Dette oppdraget innebar et omfattende arbeid innenfor rettskrivning, orddannelse og terminologiutvikling som stort sett ikke ble bokført som normeringsvedtak. Dette korpuset av godkjent tekst må også regnes med i normeringsgrunnlaget for norsk, for implikasjonen av at en lærebok i denne perioden kom på trykk, var at språket og dermed ordformer og rettskrivningsvalg var godkjent av Språkrådet.

3.3 Orddannelse i norsk

Orddannelsessystemet i norsk, med sammensetninger og avledninger, gjør at nyordsproduksjonen går uavbrutt hele tiden. Dette er uproblematisk så lenge skrivemåte og bøyning for hver orddel er i samsvar med det eksplisitt normerte ordtilfanget. Det å lage og skriftfeste sammensatte og avledede ord hører med til den generelle språklige kompetansen i norsk skriftkultur. Bare en svært liten del av denne tilveksten blir eksplisitt normert. Språkrådet normerer nyord når språkutviklingen tilsier det.

3.4 Faktisk språkbruk

Den største endringen i arbeidet med normering av rettskrivningen er at det i dag er mye enklere å undersøke faktisk språkbruk enn det var for noen tiår siden. Innenfor de siste tiårene er det bygget opp svært store søkbare tekstkorpus over norsk skriftspråk, og forholdsvis store elektroniske talemålssamlinger. Dette skaper en ny arbeidssituasjon for alt normeringsarbeid, og krever kompetanse på nye områder i Språkrådet.

Det sentrale ordtilfanget er høyfrekvent, og blir brukt som normeringsmal for mindre frekvent ordtilfang. Man bør ha i mente at de aller fleste ordformer har lav frekvens i skriftspråket. Det er f.eks. ikke vanlig at man finner alle mulige bøyningsformer av et sammensatt substantiv i et korpus, uansett hvor stort det korpuset er.

4 Språkspørsmål og normering

Språkrådet får flere tusen språkspørsmål i året.⁷ Det aller meste svarer sekretariatet på. Ofte er korrekt og fullstendig informasjon om hvordan normen faktisk ser ut, tilstrekkelig. Slike saker kommer dermed ikke til fagråd 3.

---

⁷ En database med spørsmål og svar er under oppbygging.

En del spørsmål kommer også inn via nettsiden til Bokmålsordboka og Nynorskordboka (ordbokene@iln.uio.no). Det meste blir svart på lokalt. Tvilsspørsmål går videre til Språkrådet.

Siden Språkrådet har manglet normeringsfullmakter inntil desember 2012, er mange spørsmål utsatt med tanke på senere behandling. Nye importord som har virket greie, er håndtert i sekretariatet, og er registrert i Ordbanken (f.eks. *blogg* og *ebola*).

Ordlister og ordbøker til bruk i skolen skal legges frem til godkjenning, og herfra kan det komme spørsmål til fagrådet.⁸ Det hender også at andre institusjoner, f.eks. NRK, legger frem virksomhetsinterne retningslinjer for ordvalg og språkføring og ber om merknader fra Språkrådet til dette før det blir tatt i bruk.

4.1 Normativ beslutning eller råd

Spørsmål som krever normativ beslutning, er uavklarte spørsmål innenfor ortografi (allmennordtilfang og navn), bøyning og orddannelse. Dette kan behandles på alle nivåer (fonologi, bøyning, orddannelse, ortografi, enkeltord eller grupper). Tvilsspørsmål og større spørsmål blir forberedt som saker for fagråd 3, annet tilfang kommer som orienteringssaker til fagrådet.

Om andre språklige emner (ordvalg, uttale, terminologi, betydning, syntaks, stil osv.) gir Språkrådet anbefalinger i samsvar med det tilfanget som foreligger. Hoveddelen av rådgivningen går ut på å gjøre greie for faktisk bruk, og vise alternativ.

For behandling av importord og nyord er det også utarbeidet særskilte retningslinjer, se pkt. 9.

En side ved normeringsarbeidet som svært mange er opptatt av, er skriveregler som ikke direkte gjelder rettskrivning eller bøyning (som f.eks. datoformat). Også disse sakene kommer til Språkrådet for normativ beslutning.

4.2 Hva slags spørsmål kommer til fagråd 3?

Språkrådet ser det generelt slik at oppgaven innenfor språknormering er å styrke skriftnormen for bokmål og nynorsk med utgangspunkt i faktisk språkbruk, både den tidligere og den nåværende, og samtidig unngå endringer som innebærer unødvendig variasjon eller valgfrihet. Hva dette innebærer, må drøftes fra sak til sak. Generelt bør man helst normere klasser av ord fremfor enkeltord, slik at innslaget av unntak i bøyningsmønstrene blir mindre (jf. pkt. 5.2.5 og 6.2.5).

Sekretariatet i Språkrådet legger frem saker som krever normeringsbeslutning, for fagråd 3. Spørsmål som kommer utenfra, blir lagt frem for fagråd 3 når man ikke finner svar i eksisterende normert tilfang, og når det gjelder ønsker om endring av eksisterende rettskrivning. Større saker der Språkrådet vil ha bistand fra fagråd 3, er ofte uavklarte spørsmål som gjelder flere ord og ordgrupper. Det mest omfattende er selvsagt rettskrivningsreform, som bokmålsreformen i 2005 og nynorskrettskrivningen av 2012. Mindre omfattende saker er restanser i bokmålsrettskrivningen der man i sin tid vedtok at man ville vente på nynorskreformen. Etter rettskrivningen av 2012 står det også igjen noen

---

⁸ For ordbøker og ordlister til skolebruk er særskilte retningslinjer under utarbeiding.

spørsmål som må håndteres parallelt i nynorsk og bokmål. Det gjelder bl.a. genusvariasjon i substantiver og variasjon i bruk av sammensetningsfuge.

5 Særskilt om bokmål

5.1 Bakgrunn

Skriftspråket bokmål bygger på fornorskningen av det danske skriftspråket som vi hadde i landet frem til slutten av 1800-tallet, gjennom rettskrivnings- og språkreformer i 1907, 1917, 1938, 1959, 1981 og 2005. I 1907 og 1917 bygget denne fornorskingsprosessen i stor grad på Knud Knudsens ideer. Siktemålet var å forankre ortografien og bøyningsformene i norsk tale. Knudsens prinsipp var å basere reformen på en utbredt by-sosiolekt, «den landsgyldige dannede dagligtale», også kalt «talt riksmål». Fra 1917 til 1981 var formålet med rettskrivningsendring i offentlig regi å legge til rette for forholdsvis rask tilnærming mellom skriftnormene riksmål/bokmål og landsmål/nynorsk. Dette førte til at mange tradisjonelle skriftspråkformer med grunnlag i «dannet dagligtale» ble utelukket fra offisiell norm, mens nye former ble innført som ledd i tilnæringsplanen, uten at de allerede var i skriftlig bruk. Tanken om rask språklig tilnærming gjennom skriftspråknormering ble reelt lagt på is fra 1981. I 2002 vedtok Stortinget enstemmig at de to målformene deretter skulle normeres på egne premisser, det vil si uten sideblikk til den andre målformen, men likevel slik at unødige forskjeller i ortografiske prinsipper (f.eks. stavemåte av lånord) skal unngås. Dette var grunnlaget for reformen i 2005, og er gjeldende politikk i dag.⁹

Et resultat av tilnæringsperioden er at skriftlig bokmål i dag oppviser større variasjon mellom alternative ordformer enn det som ellers er vanlig i moderne skriftspråk. Tekstmaterialet viser en del samvariasjon mellom de ulike formvalgene, slik at vi kan snakke om operative subnormer av bokmål, tradisjonelt kalt «konservativt», «moderat» og «radikalt» bokmål, med mellomformer.

Variasjonen innenfor bokmål slik det skrives, setter grenser for mulighetene for å redusere valgfriheten i den offisielle normen. Det er heller ikke klare indikasjoner på at den eksisterende valgfriheten oppleves som problematisk av språkbrukerne. I noen tilfeller utarbeider avisredaksjoner eller andre snevrere «husnormer». Kunnskapsgrunnlaget for det fremtidige normeringsarbeidet må utvikles videre, særlig gjennom fortsatt oppbygging av bredt sammensatte og språklig analyserte tekstkorpus.

5.2 Prinsipper for normeringen av bokmål

Prinsippene for normering av bokmål faller i stor grad sammen med prinsippene for normering av nynorsk (avsnitt 6.2), men med en litt avvikende vektlegging.

5.2.1 Selvstendighetsprinsippet

Bokmålet skal normeres på grunnlag av egen skriftlig praksis og utvikling, og uavhengig av nynorsk, men i normeringen skal man unngå unødige forskjeller mellom de to målformene i grunnleggende ortografiske prinsipper, orddeling, tegnsetting, tekniske skriveregler og norvagisering av lånord.

---

⁹ Jf. St.meld. 35 pkt. 8.4.2.2.

5.2.2 Stabilitetsprinsippet

Rettskrivningen av 2005 skal ikke endres vesentlig på kort sikt, men det kan gjøres mindre justeringer. Slike justeringer omfatter ord som ikke har vært normert tidligere, retting av inkonsekvenser i tidligere normering og i oppfølgingen av den, og normendringer som følger av at ordformer kommer inn i eller går ut av bruk i skriftlig praksis.

5.2.3 Bruksprinsippet (ususprinsippet)

Det vesentlige grunnlaget for normeringen av bokmål er språket slik det ser ut i bokmålstekster, med særlig vekt på tekster som vurderes som normdannende. Avgrensningen av normdannende tekster skal blant annet ta hensyn til språklig kvalitet og antatt innflytelse på persepsjonen av operativ norm.

5.2.4 Stramhetsprinsippet

Det er i utgangspunktet ikke noe mål verken å stramme inn eller utvide valgfriheten i bokmålsnormen. På lang sikt bør det likevel vurderes om normen kan strammes inn noe, i den grad hensynet til usus og stabilitet tillater det. Øket valgfrihet ved enkeltord kan bli nødvendig når nye former skal innlemmes i normen, fordi man normalt ikke samtidig kan utelukke en eksisterende form som fortsatt er i bruk. I slike tilfeller vil det være et formål å vurdere om den gamle formen kan tas ut av normen etter en tid.

5.2.5 Enkelhetsprinsippet

Normeringen skal i størst mulig grad gjelde klasser av ord snarere enn enkeltord, slik at innslaget av unntak i bøyningmønstrene minimeres. Dette begrenses likevel av ususprinsippet: Dominerende avvikende bøyning i frekvente enkeltord bør beholdes. Endringer motivert av systemhensyn kan medføre øket valgfrihet ved enkelte ord.

5.2.6 Tradisjonsprinsippet

Det er en verdi ved et skriftspråk at det forblir gjenkjennbart som det samme språket over flere generasjoner. Mye leste eldre tekster bør derfor også betraktes som en del av det normdannende tekstgrunnlaget for normeringsarbeidet, slik at tradisjonelle former som fremdeles er i bruk, i noen grad blir beholdt selv om de har lavere bruksfrekvens enn før.

5.2.7 Ordforrådsprinsippet

Dette prinsippet er en begrensning på normeringens domene: Ordforrådet i bokmål normeres ikke offisielt. Den offisielle normen fastslår hvordan ord skal skrives og bøyes, men avgrenser

ikke hvilke ord (leksemer) som tilhører språket; det er en leksikografisk oppgave å avgjøre hvilke ord som skal med i en ordbok. At ord ikke omtales i offisiell norm, betyr altså ikke at offisiell norm utelukker dem, bare at deres stavemåte og bøyning ikke er normert.

6 Særskilt om nynorsk

6.1 Bakgrunn

Grunnlaget for det nynorske skriftspråket ble lagt på 1800-talet da Ivar Aasen utformet landsmålet. Han bygget på undersøkelser av talemålene i landet, holdt dette opp mot norrønt, og så også til dansk og svensk skrifttradisjon. Landsmålet fikk sin første offisielle rettskrivning i 1901. Siden da har det skiftet navn til nynorsk (i 1929), og målformen har vært igjennom flere store rettskrivningsreformer, fremfor alt i 1917, 1938, 1959 og 2012. Fra 1917 til 1981 var formålet med rettskrivningsendring i offentlig regi å legge til rette for forholdsvis rask tilnærming mellom skriftnormene riksmål/bokmål og landsmål/nynorsk. Tilnærmingspolitikken ble avsluttet av Stortinget i 2002.

Den nynorskrettskrivningen som gjelder fra 2012, slutførte et reformarbeid som hadde vart et par tiår. For normeringsarbeidet i årene fremover blir fremfor alt uttalelser fra nasjonale myndigheter fra og med 2002 og Språkrådets styre retningsgivende.

St.meld. nr. 35 (2007–08) legger vekt på normstramhet (s. 172), men innrømmer valgfriheten en historisk etablert plass i rettskrivningene. Det er lagt vekt på stabilitet (s. 173), men samtidig blir følgende slått fast (s. 174): «Både i sjølve rettskrivinga og i dei såkalla skrivereglane finst det likevel mange detaljar, og erfaring viser at det ofte oppstår behov for å vurdera visse justeringar eller tilpassingar.» Departementet sluttet seg til Språkrådets daværende planer for arbeidet med ny nynorskrettskrivning og la selv særlig vekt på at «nynorsken skal framleis vera slik utforma at han kan ha appell til språkbrukarar over heile landet, og at ein ikkje stengjer ute former som er i allmenn bruk blant breie grupper av nynorskbrukarar» (s. 206).

Rettskrivningsnemnden som ble utnevnt av Språkrådet 16.12.2009 og utarbeidet den nye nynorskrettskrivningen i perioden 2010–11, hadde et mandat som fremdeles er retningsgivende i normeringsarbeidet.¹⁰ Nynorsknormen er nå uten sideformer.

6.2 Prinsipp for normeringen av nynorsk

Prinsippene for normering av nynorsk faller i stor grad sammen med prinsippene for normering av bokmål (avsnitt 5.2), men med en litt annen vektlegging.

6.2.1 Selvstendighetsprinsippet

Nynorsken skal normeres på selvstendig grunnlag. I normeringssaker for nynorsk skal det derfor normalt ikke tillegges vekt om en eventuell endring fører i den ene retningen eller den andre i forhold til bokmål. Man skal likevel ikke innføre nye forskjeller mellom målformene i

---

¹⁰Den nye rettskrivningen skulle være «ei tydeleg, enkel og stram norm for nynorsk, utan sideformer»; vidare skulle normen kunne «appellera til språkbrukarar over heile landet og [gi] rom for former som er i allmenn bruk blant breie grupper av nynorskbrukarar».

orddeling, tegnsetting, tekniske skriveregler eller lignende. I norvagisering skal målformene følge hverandre så lenge det ikke bryter med rettskrivningen i målformene ellers.

6.2.2 Stabilitetsprinsippet

Rettskrivningen av 2012 skal ikke endres vesentlig, men det kan gjøres mindre justeringer. Man kan normere ord og uttrykk som ikke har hatt normert form tidligere. Normeringen av enkeltord kan endres når det er gode grunner til det, for eksempel for å fjerne inkonsekvens, for å skape bedre samsvar mellom norm og språkbruk eller for å gjøre normen enklere. Slike endringer for enkeltord kan gjøres selv om de innebærer utvidelse av normen på det punktet.

6.2.3 Bruksprinsippet (ususprinsippet)

Det vesentlige grunnlaget for normering av nynorsk skriftspråk er språket slik det ser ut i nynorsk tekst, med særlig vekt på tekster som blir vurdert som normdannende. Man kan ta inn nye former i normen dersom de er mye brukt i skrift og vil gjøre normen enklere å bruke. Man bør da vurdere om den gamle formen kan tas ut av normen. Man bør normere uavhengig av opphav. Vurderinger under bruksprinsippet må bygges på undersøkelser av store tekstkorpus som dekker nynorsk skrift både diakront og synkront og har god nok sjangerspredning.

6.2.4 Stramhetsprinsippet

Rettskrivningen av 2012 ble vedtatt som uttrykk for det man vurderte som passende stramhet. Det er således ikke et mål verken å stramme inn eller å utvide normen. Dersom normerte enkeltord likevel får en ny form i rettskrivningen, bør den eldre formen ofte bli stående en tid, siden fjerning med en gang da bryter med stabilitetsprinsippet.

6.2.5 Enkelhetsprinsippet

En rettskrivning som er enkel å bruke, skal på den ene siden ta vare på spontan skriveskikk, bygget på innarbeidet praksis, på den andre siden være så systematisk at språkbrukere kan resonnerer seg frem der man støter på noe ukjent. Disse to hensynene vil noen ganger kollidere. Enkelhetsprinsippet skal ikke forstås slik at det enkleste systemet alltid er å foretrekke; man må se normen i sammenheng med talemålene og skriftspråkb Bruken og vurdere hver sak for seg.

6.2.6 Talemålsprinsippet

Når man strammer inn normen på punkter der det er talemålsvariasjon, bør formen som har best talemålsgrunnlag, bli stående. Dersom man utvider normen, bør den nye formen ha svært godt talemålsgrunnlag. Med talemålsgrunnlag er det tenkt både på frekvens, generell utbredelse og utbredelse i kjerneområdene for nynorsk.

Bruksprinsippet går foran talemålsprinsippet: Unormerte former som er lite brukt i skrift, skal ikke tas inn i normen selv om de har godt talemålsgrunnlag.

6.2.7 Tradisjonsprinsippet

Nynorskrettskrivningen skal videreføre former som har en etablert plass i den nynorske skriftspråktradisjonen. Skriftspråktradisjonen strekker seg tilbake til 1800-tallet, men i normeringen av den fremtidige nynorsken må man fremfor alt ta hensyn til de siste generasjonene. En innstramning av normen bør ikke ta ut former som har vært mye brukt etter rettskrivningsreformen i 1959.

6.2.8 Ordforrådsprinsippet

Ordforrådet i seg selv er ikke et normeringsspørsmål. Det er forutsatt at skoleordlister og skoleordbøker gjennom ordutvalget gjør greie for ordtilfanget i nynorsk på en måte som viser vanlig bruk over tid. Ordforråd som er etablert i språkbruken, blir ikke tatt ut av normen. Når det gjelder opptak av tyske og danske importord i nynorske ordlister og ordbøker, kan Språkrådet gjøre bindende vedtak, jf. § 3 i vedtektene.

7 Særskilt om normeringshensyn ved fastsetting av terminologi

Språkrådet har et ansvar for nasjonal samordning av arbeidet med å utvikle fagterminologi på norsk. Utvikling av norsk fagterminologi krever spesifikk kunnskap om det gjeldende fagområdet. Terminologiutvikling må derfor skje i fagmiljøene. Samarbeid om terminologiutvikling er sterkt ønskelig, og Språkrådet bør bidra med å legge til rette for terminologisk arbeid og spille en aktiv rolle som rådgiver i terminologisk arbeid. Språkrådet bør også engasjere seg i hvordan kunnskapen om terminologi blir lagret og formidlet i Norge.

7.1 Normering og grenseflaten mot terminologi

I terminologisk rådgivningsarbeid må man skille mellom (1) å velge blant aktuelle termkandidater og (2) hva som skal være normert form på enkeltkandidater. På det første punktet kan Språkrådet gi råd på generelt grunnlag, som f.eks. å anbefale en avløserterm fremfor et engelsk alternativ. Språkrådet vil også ha synspunkter når det gjelder valg mellom alternative norske termer, men slike uttalelser har ikke normativ kraft. Fagmiljøene må selv vurdere hvilke termer som skal være anbefalt, tillatt eller frarådd, og utarbeide relevante avløsertermer. I noen tilfeller kan det også være uenighet mellom ulike fagmiljøer om hva som er den best egnede termen, og det er vanskelig å se for seg at Språkrådet skal kunne normere dette.

7.2 Normert form for termer

På det andre punktet vil Språkrådet bidra ved å fastsette normert form for aktuelle termkandidater. Når etablerte termer inngår i allmennspråket, vil de kunne normeres ved

oppføring i ordbøker. Men et normeringsvedtak om rettskrivning og bøyning innebærer ikke at formene nødvendigvis utgjør anbefalte termer.

Normeringen av ordformer som blir brukt som fagtermer, følger de prinsippene for normering som gjelder for allmennspråket. Man må på samme måte kartlegge bruken i fagspråklig kontekst og ta hensyn til sentrale fagmiljøer. En slik ususbasert begrunnelse var grunnlaget for at *design* ble normert som intetkjønnsord i tillegg til hankjønn i 2014, bl.a. på initiativ fra Patentstyret.

7.3 Samarbeid med termfaglige miljøer

Generelt skal normeringen av fagterminologi ta hensyn til etablerte standarder og eksisterende oppdaterte termbaser som blir brukt av fagmiljøene. Man må også ta hensyn til bruk i de nordiske nabospråkene og internasjonal bruk av tekniske termer og måleenheter.

Sentrale miljøer for terminologiutvikling er statlige institusjoner som oversetter fagtekster til norsk, som Norges Bank, Sjøfartsdirektoratet, UDs enhet for EØS-oversettelse og Universitets- og høgskolerådets termgruppe. Terminologi som er vedtatt der, vil i praksis ha en normgivende effekt. Språkrådet vil i sitt normeringsarbeid ta hensyn til forslag som kommer fra slikt hold.¹¹ Denne fremgangsmåten vil sikre at man fra statlig hold får en entydig terminologi, og dermed bidra til gjennomslag for termen i brukermiljøene.

Språkrådet kan også i visse tilfeller gjøre en mer systematisk gjennomgang av termlister og termbaser. I forbindelse med større gjennomganger med revisjon er det naturlig at også fagråd 3 kan bli trukket inn som rådgivende organ.

8 Særskilt om normeringshensyn for navn

Navn er en del av språket som blir opplevd som særlig identitetsskapende, og det er ofte knyttet sterke følelser til håndtering av navnespørsmål. Egennavnene (propriene), som omfatter navn på steder, personer, visse husdyr, skip, institusjoner, virksomheter, organisasjoner, bøker m.m., utgjør en stor del av det språklige inventaret. For Språkrådet er fastsetting av skrivemåte i norsk for ikke-norske navn også en stor oppgave.

8.1 Hvilken rolle har Språkrådet i normering av navneformer?

Stedsnavn i Norge er omfattet av særlige regler, utenfor Språkrådets vanlige normeringsprosedyre (lov om stadnamn (1990, revidert 2005)).¹²

---

¹¹ Et aktuelt eksempel er normering av alternative termer knyttet til begrepet *postdoktorstipendiat* (f.eks. *postdok/postdoc/postdoktor/postdoctor*). En normativ behandling av akademisk terminologi må gjøres i samråd med UHR, som i praksis vil si å ta hensyn til hvilke normeringskandidater som er oppført i UHRs termbase for universitets- og høgskolesektoren (<http://termbase.uhr.no/>) eller, om forholdene ligger til rette for det, å anbefale bestemte kandidater overfor UHR dersom begrepet ikke er oppført der.

¹² I brosjyren *Navnsetting av gater og veier/Namnsetjing av gater og vegar* gir Språkrådet råd om valg og skrivemåte av adressenavn og om prosedyren for saksbehandling.

Visse navnegrupper får form fastsatt av andre institusjoner, men Språkrådet skal normalt konsulteres på forhånd.¹³ Dette gjelder (1) navn på stater (beslutning i Utenriksdepartementet), (2) navn på norske offentlige institusjoner, (3) navn i polare områder (Polarinstituttet). Kommunnavn kan bli en sak der Språkrådet blir rådspurt. En fast konsultasjonsordning gjaldt inntil for få år siden også for navn på petroleumfelt. For disse navnegruppene kan Språkrådet gi råd og informere om hva som er regnet som god navneskikk.

8.2 Navn som Språkrådet normerer etter vanlig prosedyre

Navnegrupper der Språkrådet har ansvar for å fastsette navneform, er (4) utenlandske geografiske navn og (5) historiske navn. Språkrådet fastsetter også form på avledninger fra og sammensetninger med navn. En viktig gruppe er innbyggernavn (norske og utenlandske) med adjektiver. I navnesaker vil det ofte være spørsmål om bruk av stor og liten bokstav, særskrivning, kortformer osv., som også kommer inn under praktisering av skriveregler.

8.3 Annet arbeid med navn i Språkrådet

En viktig side av arbeidet Språkrådet gjør med navnespørsmål, er ikke normativt, men gjelder informasjon om navneformer og regler for navnefastsetting, rådgivning og oppmuntring til å vise navnevet.

9 Retningslinjer for normering av importord

Formålet med disse retningslinjene er å lage rutiner som operasjonaliserer normeringen av importord, jf. § 3 «Normering av bokmål og nynorsk» i vedtektene for Språkrådet.

Retningslinjene avløser retningslinjer som Norsk språkråd vedtok i 1998.

9.1 Behov og definisjoner

Dersom nye importord som blir tatt i bruk i norsk allmennspråk, ikke alt har en form som passer inn i norsk rettskrivning, skal man normalt gi dem norsk ordform, ved enten fornorskning eller norvagisering.

Importord vil si lånord og fremmedord. *Fornorskning* vil si at man finner et norsk ord (et avløserord) for importordet. *Norvagisering* vil si at man gir importordet norsk skrivemåte.

9.2 Vurderingsgrunnlag

For å kunne vurdere i hvilke tilfeller man skal satse på fornorskning eller norvagisering, må Språkrådet øke innsikten i importordprosessen gjennom systematisk observasjon av språkutviklingen og språksituasjonen.

---

¹³ Kulturdepartementets Rundskriv V-11/2007: Språkfaglige konsultasjonsrutiner ved navnelaging i staten.

9.3 Nærmere om fornorskning og norvagisering

For helt nye importord som er vanskelige å tilpasse til norsk lydstruktur, skal Språkrådet prioritere arbeidet med å finne norske avløserord. I ordlagingsarbeidet skal man legge vekt på å konferere med brukergruppene.

Dersom man bruker importord i norsk, skal det normalt godtas å skrive et importord i tråd med norsk uttale og norske rettskrivningsprinsipper, selv om det ennå ikke er normert slik.

9.4 Importord fra navn

Man bør være tilbakeholden med å endre termer som er i internasjonal bruk, f.eks. måleenheter, særlig når ordet er avledet av et navn. Eksempler: *becquerel*, *pasteurisere*.

9.5 Nordiske hensyn

Når man skal avgjøre hvorvidt man bør satse på norvagisering eller avløserord, bør man sammenligne med de skandinaviske nabolandene, og se etter gode løsninger i nabospråkene.

9.6 Fonologiske hensyn

Man skal norvagisere nye importord etter det dominerende mønsteret for tilpasning til norsk uttale.

9.7 Tilpasning til begge målformer

Norvagiserte ordformer skal vanligvis ha samme skrivemåte i bokmål og nynorsk.

9.8 Morfologiske hensyn

Norvagiserte substantiver, verb og adjektiver skal settes inn i norske bøyningsklasser slik at de får tradisjonelle norske bøyningsendelser.

9.9 Spesifisering av metode – kilde

De norvagiserte ordene skal følge nærmere definerte prinsipper som er listet opp i utredningen *Lånte fjører eller bunad* (s. 110–120).

9.10 Registrering og kunngjøring

Nye vedtak om norvagisering og fornorskning blir registrert i Norsk ordbank og skal kunngjøres av Språkrådet i hensiktsmessige kanaler.

Språkrådet skal ha en strategi for å fremme norvagiserte og fornorskede former.

9.11 Parallellform versus eneform

Dersom det ikke er grunn til å holde på fremmed skrivemåte i et importord, blir den fornorskede eller norvagiserte formen normert som eneform.

Dersom det er grunn til å regne fremmed skrivemåte av et importord som etablert i rettskrivningen, skal norvagisert eller fornorsket form komme i tillegg til den fremmede skrivemåten.

Når en norvagisert ordform har vært tillatt og brukt i 25 år, skal man analysere bruksmønsteret, og vurdere å gjøre ordformen til eneform.

9.12 Behandlingsmåte i fagråd 3

Fagrådet for normering og språkoobservasjon forbereder forslag til norvagisering og bør så langt råd er, prøve å behandle ord i grupper.

10 Særskilt om rådgivning som gjelder uttale

Språkrådet får en del spørsmål om uttale av enkeltord og navn. Språkrådet fastsetter ikke uttalenormer, men kan gi råd. Det er gjort rede for rådgivningen på nettsidene til Språkrådet.¹⁴ Disse rådene bygger på retningslinjer vedtatt for Norsk språkråd i 2001.¹⁵ Retningslinjene fremstår som foreldede og trenger revisjon. Fagråd 3 ønsker å spille en konstruktiv rolle i normeringen her. Fagrådet har ikke behandlet uttalespørsmål i sin funksjonsperiode.

Når Bokmålsordboka og Nynorskordboka skal revideres, vil opplysning om uttale bli en større sak for Språkrådet, og da vil det være rimelig at fagrådet uttaler seg.

11 Særskilt om skriveregler

11.1 Hva er skriveregler?

Dette feltet er ikke klart avgrenset, men det er knyttet til skriving av ord og tekster av alle slag og gjelder mange emner utenom den rene skrivemåten og bøyningen av ordene.

«Skriveregler» er knapt noen vanlig kjent term, og det omfatter alt fra konvensjoner som i stor grad er felles på tvers av språk (som at man begynner en setning med stor bokstav og avslutter med punktum eller annet skilletegn), til fagspesifikk tegnbruk.

11.2 Fastsetting og status

De nærmere reglene for norsk har vokst frem dels som ledd i utviklingen i rettskrivningen. Mye var fastlagt i 1970-årene. Boken *Skriveregler* av Finn-Erik Vinje har hatt en sentral posisjon. Første utgave kom ut i 1973 og hadde 64 sider, den 9. utgaven fra 2009 har 144 sider. Andre normkilder har vært veiledning i innledningen i ordbøker og ordlister.

Skrivereglene fyller mange praktiske behov, som hvordan man skriver datoer, andre talluttrykk og forkortelser, og hvordan man deler ord ved linjeskift. Språkrådet normerer bl.a. skrivemåten av tall (f.eks. årstall) og symboler når de skal skrives med bokstaver.

¹⁴ http://www.sprakradet.no/Sprakhjelp/Raad/Raad_om_uttale/

¹⁵ Norsk språkråd: Årsmelding 2001. Vedtak s. 19–20. Retningslinjer i vedlegg 4 s. 59–60.

Skrivereglene er jevnt over ikke særlig kontroversielle i dag. Det har vært kritikk om at f.eks. kommareglene er for innfløkte. Det er viktig at reglene ikke blir for mange og uoversiktlige. Språkrådet tok i 2006 til orde for «vurdering av et klarere skille mellom regel og råd i det som har med skrivereglene å gjøre».¹⁶

11.3 Faste skrivereglene

Prinsippet om stabilitet i normen bør råde også på dette området, samtidig som det også må være rom for å gjøre justeringer for at reglene skal være funksjonelle. Det gjorde Språkrådet i 2014 på noen punkter der språkbruken har endret seg mye i senere tiår.¹⁷ Utvidelse og ajourføring av normen, f.eks. når det gjelder forkortelser og akronymer, er også aktuelt.

En vurdering av behovet for normering må sees i sammenheng med hvordan Språkrådet formidler reglene og rådene. Ordbøkene kan bare i liten grad formidle slike skrivereglene. Språkrådets nettsider er den viktigste kanalen.

12 Prosess og vedtak

Dette kapittelet går nærmere inn på normeringsarbeidet som videreføring av kapittel 4.

12.1 Prinsipper og mål for saksforberedelse

For å få mest mulig enhetlig saksforberedelse for språkspørsmål fagråd 3 skal drøfte og/eller ta beslutning om, er det laget en mal for normeringssaker, på grunnlag av tidligere praksis under Norsk språkråd (vedlegg 1).

Rettskrivningsnemndene for nynorsk (2002 og 2010–2011) valgte å etablere en standard for gjennomgang av hvert punkt. Denne fremgangsmåten gjorde mye til at innstillingene ble leselige, oversiktlige og anvendelige som referansedokumenter i ettertid.

En slik mal legger til rette for lagring av normeringssaker i database, og dette er et mål på lengre sikt.

12.2 Metode for behandling av normeringssaker

Som malen viser, er metoden for behandling av normeringssaker

- klargjøring av status
- vedtaksforslag
- oversyn over normeringshistorikk og muntlig og skriftlig bruk, inklusiv frekvens
- vurdering (diskusjon)

De tre mulige vedtakstypene er

- ingen endring (inkludert negativt vedtak, dvs. ikke normere)

---

¹⁶I brev til Kultur- og kirke departementet «Svar på KKD's brev av 29. mai 2006 om det fremtidige normeringsarbeidet».

¹⁷Språkrådet godtok klokkeslett med kolon: 09:00, skrivemåten av årstall som *tjuefjorten* ved siden av *totusenogfjorten* og at datoer kan skrives med rekkefølgen 2014-02-11.

- endre gjeldende normering eller normeringsstatus
- holde på gjeldende normering og legge til noe

Det at saken i det hele tatt foreligger til behandling i fagråd 3, forutsetter at sekretariatet vurderer endring som mulig utfall. De tre vedtakstypene vil dermed ha som underlag argument for og mot endring.

Hvis man ikke har gode argumenter for at gjeldende normering bør gå ut eller innsnevres (i tilfeller med eksisterende valgfrihet), vil vedtaksforslag om endring måtte bli et forslag om tillegg til eksisterende norm. Dette er den mest generelle grunnen til at saker som gjelder enkeltord, ofte innebærer normutvidelse på mikronivå. Det er ellers svært mange hensyn som kan motivere endring av gjeldende normering eller vedlikehold av en situasjon med valgfrihet. Noen av dem er behandlet i forbindelse med utdypende avsnitt ovenfor.

12.3 Vedtak og kunngjøring

Normeringsvedtak i fagråd 3 skal godkjennes av styret i Språkrådet. Dersom det gjelder «gjennomgripande endringar eller systemendringar», skal de legges frem for Kulturdepartementet til godkjenning, jf. vedtektene.

Normeringsvedtakene skal kunngjøres på Språkrådets nettsider, gjennom oppdatering av Bokmålsordboka, Nynorskordboka og Norsk ordbank og gjennom andre passende kanaler.

Vedlegg 1

Mal for saksbehandling av normerings spørsmål

SAK (referansenummer i fagrådet for normering og språkoobservasjon og i styret)

- vedtaksforslag
- forslagsstiller
- bakgrunn og begrunnelse i kortform for at saken kommer opp
- referanse (lenke) til innkommet dokument

SAKSTYPE

Er dette en sak av type 1, 2 eller 3? Kryss av.

1 Realisering av eksisterende vedtak og normer

2 Forslag til styrevedtak om slike saker som er nevnt i § 3 i vedtektene

3 Forslag til anbefaling til Kulturdepartementet i slike saker som er nevnt i § 3 i vedtektene

VEDTAK

Forslag til kort vedtak, og henvisning til lengre vedtak som konklusjon på begrunnelse

STATUS

Oversyn over eksisterende og tidligere normering

Lenke til Ordbanken og Bokmålsordboka og/eller Nynorskordboka

Tidligere sakspapirer fra Språkrådet, Norsk språkråd, Norsk språknemnd

Andre og større utredninger (nynorsk for 2000-tallet o.l.)

NORMERINGS HISTORIKK

Hva sier Ordbanken, normeringsdatabasen og tidligere sakspapirer i Norsk språkråd og Språkrådet?

OVERSYN OVER BRUK

Frekvens før og nå

Dokumentasjon av (alternative) former: ordbøker, statistikk fra sentrale korpus, spørsmål til Språkrådet o.a.

bokhylla.no – lærebøker og andre dokumenter

Status i andre språk: nordiske språk, engelsk osv.

Nordiske hensyn i normeringen

DISKUSJON

Argumentasjon/diskusjon/drøfting som fører til et standpunkt; begrunnelse for standpunktet

Referanser til normeringsprinsipper på visse områder

Konsekvenser for andre områder av språket?

LENGRE VEDTAK SOM KONKLUSJON PÅ BEGRUNNELSE

Fagrådet mener (innstilling til innkommet forslag)

LITTERATURREFERANSER